ŞİZOFRENİ

bütünüyle kuşkudayız bütünüyle

tünüyle kuşkudayız bütünüyle kuşk

yle kuşkudayız bütünüyle kuşkuday

uşkudayız bütünüyle kuşkudayız b

udayız bütünüyle kuşkudayız bütün

ız bütünüyle kuşkudayız bütünüyle

ütünüyle kuşkudayız bütünüyle kuş

üyle kuşkudayız bütünüyle kuşkuda

kuşkudayız bütünüyle kuşkudayız

udayız bütünüyle kuşkudayız bütü

yız **bütünüyle kuşkudayız** bütünüyl

bütünüyle kuşkudayız bütünüyle ku

nüyle kuşkudayız bütünüyle kuşkud

Ocak 1996 sayı 21 fiyatı 100.000 tl. (kdv. dahil

şizofrengi

bütünüyle kuşkudayız

Ocak 1996 sayı 21 fiyatı 100.000 tl. (kdv. dahil)

Kapı

D E Ğ İ N M E L E R

Bu sayı beşinci yılımızın ilk sayısı olup, dört yıl boyunca toplam üç sayı fire verdiğimizden dolayı yirmi birinci sayı namıyla anılmasında hiçbir sakınca yoktur.

Derginin çıkışı ve tıpış tıpış yürüyüp, büyüyerek maaşallah ayı gibi bir şey olmasına ilişkin gerekli bilgi daha önceki sayılarımızda yeterince bulunmakta olduğundan size burada hikaye anlatmayacağız.

Dergiyi ne amaçla çıkardığımızı bir giriş yazısıyla ilk sayıda bile açıklamadığımızdan bu saatten sonra 'işte şöyleydi de şöyle oldu, sonra da böyle oldu' diyerek kafanızı ütülemek istemiyoruz.

Özetle beş yıl önce de bütünüyle kuşkudaydık şimdi daha beter.

Peki, ne istiyoruz o zaman?

Birazdan dört yıl süresince derginin varlığını sürdürmesine emeği geçenlerin ism-i geçidini sunarak öncelikle onlara teşekkür etmek istiyoruz, ismini anmayı unuttuklarımızdan şimdiden özür dileyerek. Hadi hayırlısı bakalım.

Yazıları ya da çevirileriyle:

R.G.Ö, Hakan Atalay, Serdar Koçak, Adnan Özdemir, Peykan Gençoğlu Gökalp, Ercan Kesal, Turgut Adatepe, Haldun Soygür, Hüseyin Kurnaz, S.T, B.Ç, Lola, Muttalip Özcan, Durul Taylan, Yurdaer Altınöz, Süreyya Evren, Mustafa Ziyalan, Tarık Sipahi, Erdoğan Özmen, Cem Atbaşoğlu, Muhsin Ünlü, A.Ö, Aslan Dilek, Küçük iskender, D.Ç, Figen Şakacı, Yılmaz Dinçberk, M.Ç, Ş.D, Özgür Onbaşıoğlu, R.T.B, R.G, Talat Parman, Ali Nahit Babaoğlu, E.S.B, Levent Küey, Sabri Gürses, Yılmaz Öner, Mustafa Akyol, B.M, Ulaş Akyol, Müjde Ar, Zeynep Atbaşoğlu, Dost Körpe, Sevil Avşar, Çiğdem Aytekin, Berna Murat Cemiloğlu, Kompil, Mahan Doğrusöz, Melih Pekdemir; E.A, M.L.Ö, T.D, B.U, Haydar Ergülen, Zaim Nalsig, H.V, Süheyla Ünal, Cezmi Ersöz, Cengiz Özdemir, T. Duygulu, Ahmet Akgül, Ali Tarhan, J.C, Arzu Güney, Güliz Saver, J.G, Gamze Erfidan, L.W, Ali Dora Yılmaz, Kaan Özbayrak, Ufuk Selçuk, Mert Teközel, Cihat Burak, Sertaç Canbolat, Mine Alphan, Ediz Evrenosoğlu, İsmail Sözer, Ali Gökhan, Rana Aksaç, Remzi Yardımcı, Atilla Özdemiroğlu, Serhat Öztürk, Süheyla Gürkan, Hande Şahiner, Zeliha Akgün, Banuhan İpeköz, Su-Oza, H.Tuğrul Atasoy, Birgül Yürüker, Kenan Yaşar, D.B, Suzan, Nazan Yalçındağ, Zuhal Oryan, Aysun Yavuz

Sayfa düzeni, dizgi ya da düzeltideki (bunlardan biri) katkılarıyla:

Mustafa Şafak, Faruk Baydar, Muzaffer Göçüncü, Erkan Altun, Zülal Canpolat, Alper Zorlu, Deniz Şenol,Yeşim Turbil, Nevzat Çalışkan, Hilal Abla, Müzeyyen Teyze, Serpil Alper, Cemile

Dağıtım ya da tanıtımdaki katkılarıyla:

Cem İnaltong, Hasan Demir, Bülent Pişmişoğlu, Kibele Fikri, Hasan Bölme, Elif Berk Altınöz, Hasan Ertürk, Muhammet Nur Anbarlı, Timuçin Oral, Cem Kaptanoğlu, Defne Tamar, Emrah Erim, Mehmet Yağlı, Bülent Demirbek, Hasan Onat, Yeşim Küey, Tülay Yalçıner, Ebru Güven, Raşit Tükel, Uğur Vardan, Tan Cemal Cinç, Aylin, Zeynep Başkaya, Metin Üstündağ, Emine Karaduman, Hasan Gergerlioğlu, Cüneyt Işın, İrfan Akgündüz, Nilgün Zaman

Ve

Yayın kurulunda, ilk sayılarda birlikte olduğumuz Banu Büyükkal, Güno Bilger, Kemal Sayar

Üstüne bir de

Zaman zaman ortaya çıkıp sonra yine ortadan kaybolan, varlığından hala emin olamadığımız yazı işleri müdürümüz Ayşegül Akyapraklı Hanımefendi

Ve illa ki

İlk sayıdan beri aramızda olan ve geçici bir süre yayın kurulundan izne ayrılan, aziz dostumuz Kültegin Ögel

Ayrıca

e herhalde

Hepinize had safhada teşekkürler

Fatih Altınöz Mehmet Şenol Yağmur Taylan

Beşinci yılda da dergiyi iki aylık süre içinde çıkarmaya gayret göstermeye, ama -sanırız - bunu da tam beceremeden gittiği yere kadar götürmeye niyetliyiz.

Şimdi haberler:

* Dergi sadece satış gelirine dayanarak varlığını sürdürdüğünden sürekli kağıt zammı yiye yiye aptala döndüğü için 21. sayımız yüz bin türk lirası olarak elinize ulaşmıştır. İstemeden böyle olduğunun, her sayıda zam yapmaya bayılmadığımızın, bir süre bu fiatta kalmayı çok istediğimizin bilinmesini isteriz.

*Uzun süredir ara verdiğimiz yayıncılık faaliyetimizde aşağıdaki tarzda bir gelişme oldu: Bakınız.

1996 yılı içinde yayımlanacak kitaplarımızı Şizofrengi- Kavram işbirliği içinde çıkaracağız.

Kavram Yayınları Şubat ayının ilk haftasından itibaren yaz başına dek Şizofrengi Dizisi başlığı altında, sırasıyla:

Dergideki bir takım makale, şiir ve röportajlardan derlenmiş Şizofrengi Kitabının genişletilmiş ikinci baskısını

Alasdair Mc Intyre'dan Muttalip Özcan'ın canı çıkarak çevirdiği ahlak üzerine Erdemin Peşinde' yi

Fatih Altınöz'ün Şaşkın Karayolu Balinaları'nın genişletilmiş ikinci baskısını

Adnan Özdemir'in Venüsün Yumuşak Yerleri adlı kitaplarını dünyaya getirecek.

* İstanbul'da 94.9 frekansında yayın yapan Açık Radyo'da perşembe günleri saat 17.00-17.30 arası program yapmaya başladık. Derginin radyoya uyarlanması gibi bir şey olsun istiyoruz, ama belki de bir bok olmuyordur.

* "Felsefe ve Bilim Adamlarının Kendiliğinden Felsefesi", "Politika ve Tarih", "Lenin ve Felsefe", "Özeleştiri Ögeleri", "John Lewis'e Cevap", "Marx için", " Kapital'i Okumak" ve hele "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları" ile sarsıldığımız **Louis Althusser**'in bilmezdik aslında birinci değil ikinci Althusser olduğunu, bilmezdik en sarsıcı eserinin adının **"Gelecek Uzun Sürer"** olduğunu, bilmezdik "Gerçek olarak var olmadığım için, yaşamda ben yapmacık bir varlıktan, bir hiçten ibarettim; sevmeye ve sevilmeye, ancak beni sevmelerini istediğim ve baştan çıkarmak suretiyle sevmeye kalkıştığım kimselerden ödünç aldığım yapmacıklar ve sahtelikler yoluyla ulaşabilen bir ölüydüm." dediğini...

* Dergideki yazılarından da tanıdığınız Serdar Koçak'ın 'Ben Napoli Radyosu' ile Erdoğan Özmen'in 'Psikoloji-Psikiyatri-Politika' isimli kitapları yakın zamanda Korsan ve Piya Yayınları tarafından yayımlandı.

* Beş yaşına girişimiz dolayısıyla -adettendir- diyerek bir yeme-içme günü yapmak niyetindeyiz. Maksat vakit geçsin. İlgilenirseniz sizi de bekliyoruz. Yer ve saat için Şubat'ın ilk haftasının sonuna kadar dergiyi arayabilirsiniz.

Derginin ilk on beş sayısı tükenmiş olup 16.,18. ve 20. sayılarını Beyoğlu Pentimento, Pandora, Hamlet, Ankara Dost Kitabevlerinden bulabilirsiniz.

*Abonelik Meselesi: Altı sayı için 500.000 Tl. Graf Yayıncılık Ltd. Akbank Beyoğlu Şubesi 14990 nolu hesaba yatırılarak dekont göndermeksizin adınız ve adresiniz telefon ya da faksla bize ulaştırılınca halloluyor. Avrupa için 30 dolar, Amerika ve benzerleri içinse 40 doları aynı bankadaki 14990-6 nolu döviz hesabına yatırdığınızda da bu kez ülkeler ya da kıtalar arası abone oluyorsunuz. Böyle.

* Mart ayında yeniden görüşmek dileğiyle...

Mecburi Bilgiler:

Sahip: Graf Yayıncılık Ltd.

Sorumlu Yazışleri Müdürü: Ayşegül Akyapraklı Hanımefendi

Yayın Kurulu: Fatih, Mehmet, Yağmur

Sayfa Düzeni: Faruk Baydar

Dizgi: Zülal Canpolat

Düzelti: Alper Zorlu

Adres: Akdoğan Sok. No:11 Kat: Teras Beşiktaş/istanbul

Tel: 0.212.2606849 Faks: 2587269

Baskı: Gürtaş Ofset-Cağaloğlu

marksizm ve psikoterapi

Ruh sağlığı alanında çalışan Marksistler inançlarını mesleki uygulamalarıyla bağdaştırırken esas olarak iki tavır takındılar: İlki düalist bir tavırdır; Marksizm sosyopolitik dünyayı açıklamak için, geleneksel psikolojik kuram (genellikle de psikoanaliz) ruhsal alanı incelemek için kullanılır. Terapistler bu düalizmin üstesinden gelmeye çalışırken ikinci bir tavır benimsediler, tedaviye yaklaşımlarının kuramsal yöneliminden "ilerici" öğeler devşirmeye çalıştılar.

TERAPİYE REHBERLİK EDECEK MARKSİST BİR PSİKOLOJİ KURAMININ EKSİKLİĞİ

Lucien Seve'nin "tarihsel materyalizme uygun bir kişilik kuramının bulunmadığı" gözlemi bugün de geçerlidir. Marksistlerin benimsediği bütün kişilik kuramları **1-** diyalektik materyalizme bağlılık, **2-** bilimsel soruların, gerçekliğin karşısında sınanmasını mümkün kılacak şekilde dile getirilip getirilmemesi, **3-** ideolojinin işin içine girip girmemesi, **4-** kuramın gerçeklik karşısında uygun bir şekilde sınanıp sınanmaması, **5-** kuramda bir eksiklik olup olmaması açılarından sorunlar çıkarmıştır.

KLASİK PSİKOANALİZ (FREUD):

Psikoanalitik kuramı Marksist çözümleme ile en iyi bütünleştirenler Frankfurt Okulu üyeleri ve Wilhelm Reich'ti. Freud'cu kuramın daha ideolojik ve tarihsel olarak koşullanmış yönleri (özellikle kadınlarla ilgili olanlar) iyi bilinmekle birlikte, bunlar genellikle insani gelişime ilişkin doğru bir görünümdeki küçük çarpıklıklar diye gözardı edilmişlerdir. Ancak, klasik Freud'cu kuramda Marksizme ters düşen başka sorunlar da vardır. Örneğin,

Freud "içgüdüler"in biyolojik kökenli olduğuna inanıyor ("(içgüdüler) bedenin zihin üzerindeki talebini temsil ederler"), onları "bütün etkinliklerin nihai nedeni" olarak görüyordu. Gerçi Freud'un belirttiği gibi iki temel içgüdünün (eros ve yıkım) bulunması mümkündür, ama o bizden bütün karmaşık biyolojik, psikolojik ve toplumsal davranışların ardında itici güç olarak bu iki "içgüdü'nün varolduğuna inanmamızı ister. Bu demektir ki DNA'nın, ATP'nin, Krep Siklusu'nun, entropi yasasının altında bu iki temel içgüdü yatmaktadır. Bu dürtüler nereden gelmektedir? Bütün canlı maddelerin ayrılmaz bir parçası mıdırlar? Kuramı gerçeklik karşısında sınayacak, yani bu içgüdüleri varsayımlar oluşturacak şekilde sınırlayacak (ölçecek, açıklayacak) yöntemlerimiz olmalıdır, yoksa bunların varolduklarını savlayan bir kuram inanca bağlı olmaktan öteye geçmeyecek ve belirsizliğiyle hiçbir şey açıklamayacaktır.

Luria dürtü kuramının sorununu Marksist bir açıdan şöyle özetlemiştir:

"Psikoanaliz ruhsal süreçleri ve insanın gereksinimlerini toplumsal ve tarihsel bir gelişmenin ürünü olarak kavramak yerine, bunları organizmada içrel olarak bulunan içgüdülerden çıkarır, böylece insanın ruhsal etkinliğinin bütün biçimlerine dar bir biyolojik yorum getirir. Gerçekliğe karşı tutum, tarihsel gelişim sürecinde hep yeni biçimler alan gerçekliğin bir yansıması olarak değil, daha çok, toplumsal etkenlerden bağımsız olan baskılanmış dürtülerin ürünü şeklinde değerlendirilir. Toplumun kendisi yeni ruhsal biçimler yaratan bir şey olarak değil, insanın temel dürtülerini baskılayan olumsuz bir kuvvet şeklinde ele alınır."

NEOPSİKOANALİTİK NESNE İLİŞKİLERİ OKULU VE LACAN :

Feministler ve Fransız Marksistler Freud'cu içgüdü kuramının vurgularından arındırılmasına ve erken anne-çocuk etkileşimleri ve bunu izleyen simgesel dil yapılarının karşılıklı etkisi üzerinde odaklaşan bir gelişim kuramıyla değiştirilmesine öncülük ettiler. Lacan'cı kuramda çocuk başlangıçta insanlar ya da insan-imgeleri (esas olarak da anne) ile özdeşim yoluyla, sonra da dil (simgesellik) aracılığıyla bir kendilik duygusu inşa eder. Dil yoluyla yeni özdeşimler kurulur; cinsel roller, toplumsal yasaklar gibi... Kendilik, (yabancı) başkalarından inşa edildiği için, bu durum nörozun taşıyıcısı ve belirtilerin iyileştirilmesine karşı gösterilen bütün dirençlerin merkezidir. Ayrıca Lacan çocukların başlangıçta anne "arzusu" (bakılma, dokunulma, hissedilme arzusu) tarafından yönetildiğini öne sürer. Kendiliğin inşa edildiği bütün nesneler nihayetinde "mutlak anne arzusu"nun yerine geçer. "Bu arzu hiçbir zaman doyurulamaz." Lacan'a göre, "yitirilen bir şey" yaşantısı, varolmanın asıl özüdür.

Benzer bir bakış açısı İngiliz nesne ilişkileri okulu, özellikle de Winnicott tarafından geliştirilmiştir. Winnicott tekil bebek diye bir şey değil, daha çok "bakıcı ikili" (anne ve çocuk) bulunduğunu vurguladı. İnsanlar anneyle ilk bağlanmanın ve ardından ondan ayrılmanın yarattığı gerginlikten asla kurtulamazlar. Sağlıklı gelişim, simgesel oyunların geçiş nesnelerinin kullanılmasını, çocuk/aile ve kişi/toplum etkileşimlerinde anne/çocuk ilişkisinin yeniden üretilmesini gerektirir. Sağlıksız gelişimse, özgün ikilideki sorunlardan (örneğin, annenin iyi ve kötü nesnelere bölünmesi, annenin yitirilmesiyle başa çıkmada güçlüklerden) kaynaklanır.

Her iki kuram da salt biyolojik düzeye indirgenemeyen, daha çok insani gelişimin seyrinde ortaya çıkan yönetici kuvvetler ("arzu", "anne-çocuk etkileşimi") varsayar. Ancak, daha sonraki insani gelişimde her şeyin nihai olarak arzu ve nesne ilişkileri açısından açıklandığı kapalı bir sistem kurma eğilimi gözlenir. İkinci olarak, terminoloji o denli bulanıktır ki, bu kuramın sınanabilmesi olanaksızlaşır. Ayrıca, insan gelişimine ilişkin uzunlamasına çalışmalar, kişiliğin ve psikopatolojinin çocukluktaki anababa-çocuk etkileşimi tarafından birçok yönden belirlendiği anlayışının yanlışlığını gösterme eğilimindedir.

Lacan'cı ve nesne ilişkileri modellerinin kimi solculara ve

feministler için çekiciliğine karşın, bu kuramların tutucu ideolojik içeriği ortadadır. Örneğin, son yıllarda ABD halkı arasında gözlenen saldırganlık ve narsisizm artışı yaşamın ilk iki yılında oluşan intrapsişik dinamiklere atfedilmiştir. En iyi durumda, bu türden formülasyonlar, toplumsal sistemi özgün çocuksu intrapsişik öğeleri pek düzeltmeyen ya da erişkinlikte bu öğeleri kışkırtan bir şey haline getirir. En kötü durumdaysa, kuram, toplumsal sistemin sorumluluğunu hepten ortadan kaldırır.

DAVRANIŞÇILIK :

Davranışçılığın gerek bireyi etkileyen dış güçler üzerine vurgusu, gerekse materyalist temeli Marksizmle bir oranda uyuşabileceğini düşündürür. Bununla birlikte, onun diyaletik materyalizmle uyuşmak bir yana, zararına olduğu bile söylenebilir. Mishler'in yerinde betimlemesiyle "(davranışçılık) diyalektiksiz materyalizm"dir. Örneğin; Marx'ta "praksis", insanları, oluşturdukları ve dönüştürdükleri, anlam verdikleri ve tepki gösterdikleri bir dünyanın etkin özneleri olarak görür. Özellikle Skinner'in sözlüğündeyse, "davranış", kolayca tanımlanabilir eylemleri yakalamayı amaçlar. Tepki genellikle tek başına fiziksel özellikleri (hız, ses, amplitüde dayalı mekansal hareketleri) anlatır. Kendine özgü bir içeriği ve anlamı yoktur.

Mishler, Habermas'ı izleyerek, davranışçılığın eylemler ve fiziksel hareketler üzerindeki vurgusunun karşısına, anlam oluşturan ve simge kullanan alternatif insan görüşünü koyar. Bu, nesnel yöntemlerle öznel yöntemleri karşı karşıya koymak anlamına gelmez; sorun, betimlemenin nesnesidir. Davranışçılık fiziksel eylemlerde odaklaşıyorsa, onun alternatifi, kültürel, tarihsel ve kişisel bağlamdaki etkinliklere bakmalıdır. Örneğin, dövüşmenin boks ringindeki anlamı sokaktakinden farklıdır. Davranışçılar bir olayı basit olarak fiziksel belirimleriyle tanımlarken, onun içrel gerçekliğini kavrayamazlar.

"MERKEZDIŞILAŞTIRILMIŞ" BİREY GÖRÜŞÜ:

Fransız Marksist Seve ve Rus psikolog Leontiev'in geliştirdikleri bu görüşe göre, kişinin yetileri ve özellikleri her ne kadar somut bireylerde kendini gösterse de, bunların kaynakları birey dışında, toplumsal ilişkiler bütünündedir. İnsani yetiler ve özellikler genelde insan etkinliğinin tarihsel ürünleridir. Tekil birey, yetilerini ve özelliklerini bu daha geniş toplumsal ilişkiler sistemi içindeki bireysel etkinliğin aracılığıyla geliştirir. Genel-olan ile özel-olan arasındaki ilişki, toplumsal sistemin özgül üretim ilişkilerine bağımlıdır; yani her sistemdeki somut birey, genel olarak insanlığın potansiyelleriyle sınırlıdır. Bu yüzden, Seve'nin öne sürdüğü gibi kişilik eğer "zamanla çok fazla değişen eylemlerin muazzam birikimi" olarak nitelenebilirse, bir bireyin katıldığı etkinliklerin tipi, kişilik gelişimi için can alıcı bir önem taşır. İşgücünü satan işçiler sermaye ile, para ile ve makineler ile bütünsel bir ilişkiler kümesi içine girerler. Bu toplumsal ilişkiler hem genel olarak bireyi oluşturur, hem de tekil bireyin etkinliklerini, gereksinimlerini ve yetkilerini biçimlendirir.

Leontiev/Seve modelinin başlıca güçlükleri, yapısındaki atlamalar ve darlığıdır. Örneğin, bilinç ile bilinçdışı arasındaki farklar, salt bilincin katmanları arasındaki farklar olarak görülür. Seve'ye göre bilinçdışı, kişiliği oluşturan fetişistik ("opak") toplumsal ilişkilerin yarattığı bir "bilinç eksikliği"dir. Bilinçdışı güdülerin, kimi psikoanalitik düşünce biçimlerindeki gibi psikenin derinliklerinde gizlenmiş özel bir başlangıcı olmadığı, kişinin nesnel dünyadaki etkinliği aracılığıyla ortaya çıktığı konusunda Leontiev'le aynı kanıdayız. Ancak, bu modelin bilinçdışı görüşünün çok tek yanlı olduğuna ve somut klinik deneyimlerle uyuşmadığına inanıyorum. Kökenlerine bakmadan söylersek, bilinçdışı düşüncelerin ve içgüdülerin bilinçli olanlarla çatışabileceğine pek kuşku yoktur. Gerçi Freud'un psişik enerjiye dayalı kuramsal açıklaması yanlış olabilir, ama onun bilinçli arzular ile bilinçdışı arzular arasındaki çatışmalara ilişkin klinik gözlemleri görmezden gelinemez. Üstelik, bilinçdışı düşünceleri ve arzuları bastırmada işin içine giren "etkin" bir

psikolojik süreç de vardır. Örneğin, savunmaya yönelik yapılar, kişinin arzularından doğan bunaltı ve çatışmayı gidermek için kullanılan bilinçdışı intrapsişik süreçlerdir.

Aynı şekilde, coşkular konusuna bakıldığında, bilinçdışı duygulanımların özellikle de kişilik yapısının oluşumundaki rolünü kuramla bütünleştirmede yetersiz kalındığı görülür. Reich cinsel itkilerin ataerkil aile tarafından baskılandığını, bu baskılamanın da karakter biçimlerine yol açtığını, aynı zamanda bu itkileri uzak tutarak kısmi bir doyum sağlandığını söylüyordu. Karakter yapıları, savunma düzeneklerinin de daha incelikli biçimleridir. Bu yüzden bilinçdışı çoşkular erken dönem kişilik gelişimini biçimlendirmede önemli bir rol oynayabilirler.

Son olarak, biyolojik süreçlerin bireyin psikolojik gelişiminde oynadığı rol, Leontiev/Seve şemasında büyük oranda ihmal edilmiştir. Seve için beden, insan yaşamının psikolojik biçimlerde görünmesi için "dayanak"tır, bu yaşamın kaynağı değil. Fiziksel organizmanın etkinliği yoluyla kendi başlarına psikolojik bir biçimi olmayan toplumsal ilişkiler psikolojik antitelere dönüşürler. Leontiev belki de psikolog olmanın getirdiği birikimlerden dolayı biyolojik-olanın insanın kişilik gelişiminde oynadığı rolün daha çok farkındadır. "Sarmal" biçimli, iki-yönlü bir hareketten söz eder. Bu hareket daha yüksek düzeylerin oluşmasına ve daha alt düzeylerin "terk edilmesi" ya da değişmesine (yani biyolojik uyarlanmalara) neden olur. Bu da sistemin bir bütün olarak daha ileri gelişimine olanak yaratır.

Burada asıl sorun biyolojik "dayanak" ya da "sarmal" gelişim anlayışlarının daha net tanımlanması gereğidir. Kişiliğin oluşumunda biyolojik süreçlerin gerçek rolleri nedir? Toplumsal fenomenler gerçekte (fiziksel olarak) nasıl psikolojik biçimler halinde içe alınırlar?

II. Zihinsel İşlev Bozukluğunun Doğası Nedir?

Çalışmaları İngiliz pozitivist Gilbert Ryle'ye dayanan Szasz, "zihinsel" belirtilere yaptığımız göndermelerin inançları ve toplumsal normları ifade ettiğini savundu. Örneğin, Napolyon olduğumu iddia edersem, psikiyatristin, nesnel bir fiziksel normdan çok, inançlarıma ters düşen bir tanıyı temel alması gerekir. Bu nedenle, "zihinsel" kavramı yanıltıcıdır, çünkü gerçekte "zihinsel" diye bir şey yoktur; sadece kişinin inançlarına ve davranışlarına ilişkin bir değerlendirme vardır. Szasz daha da ileri giderek, eğer klinisyenler beyin hastalığını gerçekten "zihinsel" hastalık olarak görüyorlarsa, bunu böyle dile getirmeleri gerektiğini öne sürer.

Szasz'ın tavrı bazı sorunlar doğurur: Szasz'a göre sadece iki çözümleme düzeyi vardır: dışsal-sözlü ifade düzeyi ve fiziksel (anatomik) düzey. Psikiyatrik tanının esas olarak hastaların dışsal-sözlü ifade düzeylerine dayandığı doğru olmakla birlikte, bu görüş konuşmanın ve anlamın kökenlerini görmezden gelmektedir. Marksist tavır anatomik düzey ile sözlü düzey arasında üçüncü bir sorun düzeyi gerektirir; dünya üzerinde "sübut"umuzu sağlayan ve buna göre davrandıran düzey. Bu, bilinçlilik düzeyidir. Elbette konuşmanın olması için anatomik-olan zorunludur, ama dil (yani anlamlar) anatomik düzeye indirgenemez. Asıl bilimsel soru şu olmalıdır: "Belli bir sözlü ifadeyi yaratan bilinçlilik düzeyinde ne olup bitmektedir?" Örneğin, içsel çatışmalar ve dışsal zorlanmalar depressiflerin olumsuz duygularını, suçluluk hissini ve kendine güvensizliği nasıl oluşturuyor? Dahası, fiziksel hastalıklara yüksek oranda depresyon eşlik ettiğine göre, fiziksel koşulların depressiflerin bilincini nasıl etkilediğini de sorabiliriz.

İkinci olarak, Sedgwick'in belirttiği gibi, "fiziksel hastalıklar değerden uzak bir şekilde ele alınırlar, oysa zihinsel durumların değerlendirilmesi değer-yüklüdür" pozitivist anlayışında sahte bir dikotomi bulunmaktadır. Zihinsel ya da fiziksel açıdan bakılsın, bütün hastalıklar kişinin durumunu kimi bilinen ve kabullenilen normlarla ters düşüren toplumsal bir

değer yargısını gösterirler. Örneğin, bütün beden ısılarında normal işlev görseydik, ateşlenmemiz bir sorun oluşturmazdı.

R.D. Laing ve arkadaşları ise "deliliğin aslında akıllılık olduğunu" ileri sürerek akıl hastalığı (özellikle de şizofreni) anlayışını aşırılığa götürdüler. Laing'in iddiasına göre yabancılaşmış olan şizofrenik değildir; tersine, aile ve toplum "normal" kişiyi (içsel ve dışsal varoluş arasında, kendi ile başkaları arasında) çeşitli yarılmalar geliştirmeye zorlanmıştır. Bu nedenle şizofrenikler bizim hepten ilişkimizi yitirdiğimiz gerçeklikle ilişki kurmak amacıyla ilkel olana doğru, her şeyin rahmine, geriye doğru bir yolculuğa girmişlerdir. Şizofrenik bu geriye doğru yolculuğu tamamladı mı, o zaman yeni bir gerçeklik ve varoluş duygusuyla geri dönebilir.

Laing'in mistisizmi de birtakım sorunlar yaratır. Bütün bu çözümler dış maddi dünyayı ve gerçekliği değiştirmek için zorunlu olan toplumsal eylemleri ve müdahaleleri ihmal eder. Ayrıca gerek Laing, gerekse Szasz örneklerini birkaç zihinsel durumla sınırlayarak, elde ettikleri gözlemleri diğer zihinsel durumlara genelleştirirler. Örneğin, Laing bugün artık şizofreni tanısı almayabilecek akut psikotik dönemdeki hastaları, Szasz nöroz olgularını kullanmaya meraklıdır. "Akıl hastalığı" çeşitli sorunları içine alan bir kategoridir. Bütün akıl hastalığı tanılarını aynı başlık altında toplarken dikkatli olmamız gerekir. Kimi tanıların gerçekten de toplumsal sorunların yeniden etiketlenmesi olarak açıklanması mümkündür (örneğin, "antisosyal kişilik bozukluğu", "davranım bozukluğu"), ama kimi durumlar da etiketleme süreçleriyle o denli kolay açıklanamaz. Örneğin mani bütün toplumsal sınıflarda aynı biçimde bulunur ve lityum karbonata son derece iyi yanıt verir.

Kimi psikiyatrik durumlar öncelikle biyolojik kökenli olabilir, ama bu toplumsal etkenlerin bu durumun seyrini hızlandırabilmesine ya da değiştirebilmesine engel olmaz. Üstelik belli bir durumun dışavurumu, ortaya çıktığı tarihsel ve ekonomik ortamlar tarafından dramatik bir şekilde değiştirilebilir. Kapitalizm altında akıl hastaları bir tortu işgücü biçimi olarak görülmelidir. Kapitalist çalışma ortamına uyum sağlama güçlüklerinden dolayı istihdamın dışına çıkarılırlar. Yetersiz barınma, beslenme ve çalışma koşullarının psikiyatrik belirtilerin görünüşünü büyük oranda değiştirmesi bir yana, çoğu zaman psikiyatrik bozukluğun bir parçası olarak görülmeye başlarlar.

Bugün yalnız tıbbi modelin kullanılmasının tehlikeli olduğu yer burasıdır, çünkü akıl hastasının toplumsal koşulları hastalığına atfedilir. Üstelik akıl hastalığını kuşatan olumsuz tutumlar ve mitler, onlara kötü muamele edilmesini ve kapatılmalarını haklılaştıracak bir ideoloji olarak gelişir. Böylece bu kişilerin kapitalist toplumda bir rollerinin olmaması ve bunun yaşamı sürdürme alternatifleri açısından ne anlama geldiği gözlerden saklanır.

III. Kuram ve Terapi Birbirini Nasıl Bilgilendirir?

Terapi bireysel işlev bozuklukları üzerinde yoğunlaşır ve mevcut toplumsal özgürlüksüzlük dünyasında faaliyet gösterir. Öte yandan kuram toplum ve uygarlık (genel bozukluk) üzerine odaklaşır ve mevcut toplumsal dünyayı aşmak ve eleştirmekte özgürdür. "Bireyi 'iyileştirmek' için alınan önlemler, uygarlığı 'iyileştirmek' için alınan önlemlerden farklıdır". Bireysel terapi, bireysel kurbana yardım etmek için bütünü görmezden gelme eğilimindendir. Brown'un yazdığı gibi, "teknik ancak pratik açıdan yargılanabilir. İşe yarayan her şey gider..." Bununla birlikte, "işe yarayan" şeyi, özgürleşme ya da gelişme olarak görme yanlışına da düşülmemelidir.

Terapinin özgürleştirici olabileceği görüşü genellikle Marksist hümanistler tarafından savunulmuştur. Hümanist model insanların kapitalist toplumda dışavurulmalarına izin verilmeyen kimi içsel yetilere ve gereksinimlere sahip olduğu kanısındadır. Fromm insan doğasının (diğeri insanlarla ilişki kurma, kendini koruma, anlamlı ve istikrarlı bir benlik ve dünya duygusunu sürdürme gereksinimi gibi) son derece özgül bir gereksinimler sistemi olduğunu

öne sürer. Fromm birey ile toplum arasında dışsal bir ilişki yaratır; "insandaki etkin ve yaratıcı ilkeyi seçerek ayırır ve onu 'toplumsal etken'in karşısına koyar; bunun insan gelişimindeki rolünü insan doğasında içkin olmayan değişmez potansiyeller üzerine salt dışsal bir olumlu ya da örseleyici etkiye indirger". Böylece Fromm psikoanalizin yardımıyla kimi bireylerin toplumun yarattığı setleri yıkarak gerçek içsel doğalarına girebileceklerini ileri sürer.

Terapinin özgürleştirici etkilerine ilişkin daha doğru, ama daha az iyimser bir görüşün "merkezsizleşmiş" insan kişiliği anlayışını geliştiren Marksistler arasında bulunduğuna inanıyorum (Seve, Leontiev, Frankfurt Okulu'nun kimi temsilcileri). Bunlar insani gereksinimleri, yetkileri ve davranışları anlamak için gerekli anahtarın içsel değil dışsal, toplumsal dünyada olduğuna inanırlar. Öyle ki, bunlara göre Freud'un "biyolojizmi", ikinci doğa ya da taşlaşmış tarihtir. Başka bir deyişle, Freud'un "içgüdülerin bastırıcı örgütlenmesi" anlayışı içgüdülerin doğasında içrel değildir, onların geliştiği özgül tarihsel koşullardan çıkar. Sonuçta bastırıcı içgüdüler gerçeklikte bireyin içinde tarihsel olarak koşullanmış (ikinci doğa) haline geldiklerinde, biyolojik ya da birincil doğa gibi görünürler.

Aynı şekilde yapısalcılar da (Lacan, Althusser, Deleuze ve Guattari) somut bireyin merkezileşmiş bir egosunun ya da bilincinin olmadığını savunurlar. Ego daha çok dilsel yapıların empoze ettiği ideolojik bir oluşum olarak düşünülür. Kültür kendini bireye empoze eder; öncellikle simgesellik ve dil aracılığıyla içealınır. Kültürün yasası her çocuğu pusuda bekler, ilk çığlığından önce yakalar onu; bir yere ve role, böylece de değişmez bir yazgıya tayin eder. Sonuçta bu kuramcılara göre, kültür ve toplum kişilik yapısı içine derinlemesine yer etmiştir ve gerçek özgürlük ancak toplumsal yapıda değişim yoluyla mümkündür.

IV. Marksist Yönelimli Bir Terapinin Sonucu Nedir?

Terapi bireylerin içinde yerleşen "toplumsal"ı değiştiremediğine göre, Marksist yönelimli bir terapinin amacı ne olmalıdır? Kapitalist toplumdaki herhangi bir terapiye "Marksist" demek anlamlı mıdır? Terapinin amacı bireyin toplumun normlarına uyum sağlayabileceği şekilde acılarının dindirilmesi mi olmalıdır? Belki de amaç kişilik yapısının toplumsal köklerini ortaya sermek olmalıdır. O zaman terapinin sonucu, hastanın Marksist bir politik örgüte katılması gibi görünecektir. Ama terapinin amacı gerçekten her zihinsel sorunu olan hastayı bir devrimciye dönüştürmek midir?

Öte yandan, eğer kimi zihinsel işlev bozukluklarının temelde biyolojik nedenleri varsa, o halde buna uygun bir fiziksel tedavi sunulması katı bilimsel düşünceyle (ve bu yüzden Marksizmle de) uyumlu olacaktır. Eğer bilimsel olarak sınanmış bir tıbbi tedavi psikiyatrik duruma eşlik eden acıları giderebiliyorsa, kullanılamaz mı? Son derece huzursuz, mali kayıpları olan, işini tehlikeye atan, yakınlarına husumet besleyen maniklerden ilaçların esirgenmesinden ne kazanılabilir? Etkili olduğu yerlerde tıbbi tedaviden kaçınmak, tüberkülozun tıbbi tedavisinden kaçınmak kadar anlamlı olur, çünkü bu hastalık da sefalet ve yoksuluktan kaynaklanır.

V. Şeyleşme Olarak Terapi

Terapinin zihinsel sıkıntıyı gidermekteki başarısı bir ölçüde sıkıntının nedeninin bireysel düzeyde bulunmasına bağlı olabilir. Eğer zihinsel işlev bozukluğu normal gelişiminden nitel olarak farklı bir şey diye görülürse, bunun kökenleri daha çok (Seve'nin "somut etkinlik" dediği) kişisel etkinlik alanı içinde bulunuyor olabilir. Belki hala dış dünyayla etkileşimlere bağlıdır, ama genel toplumsal ilişkilerden (örneğin, işgücü ile sermaye arasındaki çatışmalardan) daha az etkilenebilir. Gerçekten de kimi zihinsel işlev bozukluklarının kuşkusuz erken çocukluk yaşantılarında kökenleri vardır. Bu işlev bozuklukları bireyin uygunsuz bir koşullu tepki yaşamasından ya da bastırılmış (bilinçdışı) çatışmalardan kaynaklanabilir. Bu nedenle, terapinin tek başına birey ve onun "somut

etkinliği" üzerinde odaklaşması meşru olabilir.

Terapiler son zamanlarda etkinliği genişletmiş, nörotik ve psikotik belirtilerin tedavisinden öteye; kişilik sorunları, sıkıntı hali ve kişisel gelişme gibi alanlara geçmiştir. Bireyin genel toplumsal sistem içindeki etkinliklerinin önemli ama yeterince bilinmeyen bir rol oynayabileceği yer burasıdır. Kapitalizm, daha önceki dönemlerde insanları birarada tutan ilişkileri koparmış, bireylerin bağımsız gibi göründüğü durumlar yaratmıştır. Elbette bu dış görünüm altında, bağımsızlık yanılsaması yaratan kapitalizmin toplumsal ilişkileri bulunmaktadır. Daha da önemlisi, bu toplumsal ilişkiler bireyin içinde yerleşik bir hale gelmiştir.

Modern terapiler genellikle birey sanki gerçekten bağımsızmış ve toplumsal dünya dışsalmış gibi çalışmışlardır. Bireyin içinde yerleşmiş olan temeldeki toplumsal ilişkileri ya görmezden gelmişler ya da bunlardan habersiz kalmışlardır. Sınırlılıkları da büyük ölçüde bireyin dışında ortaya çıkan ilişkileri, içsel bir kökeni varmış gibi (dürtüler, güdüler, vb.) yorumlamaktan kaynaklanır. Ama kuramsal hatalarına karşın, terapötik başarılar göstermişlerdir. Bu çelişkiyi nasıl açıklayabiliriz? Yanıt bir ölçüde bireyi ayrı ve dışsal olarak tedavi etmenin bir gerçeklik düzeyi taşımasında yatar. Colletti'nin gözlemlediği gibi, "kapitalizm, kafasının üzerinde duran gerçekliktir". Kapitalizmde bireyler dışsal olarak ilişki kurarlar ve birçok bakımdan bağımsızdırlar. Görünüşte, işgücünü herhangi bir yerde ve en yüksek fiyata satmakta özgürdürler. İnsanlar artık kişisel bağlarla bağlı değildirler. Ama onun yerine dışsal, parasal alışverişler aracılığıyla etkileşime girerler. Tüketiciler olarak görünüşte pazara girip niteliğe, gereksinime ve bedele göre eşyalar seçmekte özgürdürler. Yine burada da bir eşyanın seçilmesi parasal alışverişe dayalı dışsal bir ilişkiyi gerektirir. Kapitalist toplumsal ilişkiler işçiyi yaşamını sürdürmek için işgücünü satmaya zorlar. Çalışma ortamı işçiyle kapitalist arasında eşit bir ilişkinin kurulduğu bir yer değildir. Bu ilişkiden büyük oranda kapitalist karlı çıkar. Böylece hem işyerinde, hem de pazarda çalışanlara hükmetmeye başlar.

Bununla birlikte, kapitalist sürecin yüzeysel ama yine de gerçek doğasından dolayı, bireyler bağımsız ve dışsal olarak davranırlar. Sonuçta bireyselciliğe dayanan terapötik tekniklerin ve ideolojinin de bir meşruiyeti vardır. Terapinin yapılmasının ve de işe yaramasının nedeni belki de budur. Terapi bir yandan altta yatan toplumsal ilişkileri mistifiye eder, öte yandan kapitalist gerçekliğe uygundur. Belli bir düzeyde onun dili ve inanç sistemi bireyin kapitalist dünyayı görmesine yardım eder. Son olarak, terapinin çekiciliği, yetersiz olmakla birlikte, zamanımızın boğuntusuna yanıt verebilmesinden doğar. Yabancılaşmış, dışsal olarak ilişki kurulan bir toplumda terapi, beslenilecek, yakın bir kişilerarası ilişki yaşanacak, arzuları dışavuracak, ciddiye alınacak, kabullenilecek bir yer sağlar. Her ne kadar terapi, terapinin dışındaki dünyada bu özlemleri doyuracak çok şey yapamazsa da, terapide elde edilen en küçük doyumlar bile kuşkusuz onun çekimini artırır. Üstelik çoğu zaman terepistlerce pekiştirilen terapinin dış dünyada da doyum getireceği fantezisi bu çekime eklenir.

SONUÇ

Lukacs, Tarih ve Sınıf Bilinci'nde kişisel çıkarın burjuvaziyi gerçekliği tam olarak kavramaktan nasıl alıkoyduğunu göstermişti. Benzer bir şekilde biz soldakiler de kişisel çıkarlarımızın Marksist bir psikoloji anlayışı geliştirme yeteneğimizi engelleyip engellemediğini araştırmaya başlamalıyız. Örneğin, psikoanaliz, davranış terapisi, ilaçla tedavi uygulayarak; psikolojik testler vererek; bireysel ya da ailevi psikopatoloji üzerinde odaklaşarak hayatını kazanan bizlerin, bunların altında yatan kuramlara eleştirel olarak yaklaşması zordur. Geçim tarzımız ile yaptıklarımızın altında yatan kuramlar arasındaki çelişkileri uzlaştırırken ya kuramın en göze çarpan cinsiyetçi,

emek karşıtı, tarihdışı ögelerini mahkum edip temel varsayımlarını dokunulmadan bıraktık ya da ikili bir yaşamı götürmeye çalıştık. Bu yaşamda gündüz geleneksel terapi uygularken, gece ve haftasonları "hareket" için politik çalışma yürüttük.

Bu çelişkilerin çözülmesi kolay değildir. Burada umudum insanların kuramsal dayanaklarını sarsmak ve Marksizmin terapötik pratikle bütünleştirilmesi için kimi ipuçları sağlamaktır. Bu şekilde en azından çelişkileri daha sistematik olarak yüzleştirmeye başlayabiliriz.

CARL I. COHEN

Türkçesi: Hakan Atalay

Seyir
Defteri

• İtalya'dan yola çıktık. Seyirdeyiz. Gemiyi tanımaya çalışıyorum.

• Şimdilik diğerlerinden farkı yokmuş gibi gözüküyor. Limandan limana gidiyor, yük taşıyor, içinde canlılar var.

• İşimizi yapıp yemek yedik. Bir de uyuduk.

• Dün yaptıklarımızın aynısını yaptık. Müzik dinledik.

• Dünden farklı bir şey yok.

• Değişik bir şey yok. Deniz sakin.

• Limana yaklaştık. Yarın varırız.

• Mısır çok pis bir yer. Halkı fakir. Suratlarında hafif bir gülümseme var. Bazılarında kurnazca, bazılarında masumane.

• Yakıt aldık.

• Limanda da çalıştık, yemek yedik, uyduk,

• Limandan ayrıldık.

• Değişiklik yok.

• Ambarları yıkamaya başladılar.

• Her şey aynı.

• Birden okyanusun üstünde olduğumuzu fark ettim.

• Yirmi gündür hiçbir yabancı insan, kuş, kedi, köpek, araba, kamyon, belediye otobüsü, sokak, cadde, ev, çayır, dağ, taş görmedik.

• Planlanmış bir yere gittiğimize dair bazı söylentiler dolaşıyor.

• Bense gidip gitmediğimizden bile emin değilim. Bunca geçen zamana rağmen dışarıda ve içeride manzara hep aynı. Hiçbir değişiklik yok. Her yer sulu.

• Bazen güneşin yerine ay çıkıyor.

• Değişik bir şey yok.

• Zaman gittikçe kısalıyor. Gibi!

• Zaman iyice azaldı.

• Zaman kurudu. Susuzluktan gözüküyor ama çiçek sesinin eksikliğinden galiba.

• Bir gemici ambar yıkaması sırasında düşüp kolunu çatlattı.

• Altımda bir okyanus olduğunu fark ettim.

• Kuş gördük, uçuyordu.

• Oraletimiz bitti.

• İçimizde bir kaçak olduğu tespit edildi. Yalnız içine korku yerleştirilmişlerin işidir hayattan kaçmak.

• Değişik bir şey yok.

• Birkaç gün sonra karayı görebiliriz.

• Şu anda ezdiğimiz binlerce dalgaya bir tane daha ekledik.

• Gizli oralet sotesini buldum. Kamarota çaktırmadan iki kutu aşırdım.

• Değişiklik yok.

• Gözüme demir talaşı kaçtı. Gözüm yaş oldu. Koluma sildim. Biraz soğukçaydı.

• Bugün bir şişe bulduk denizde. İçindeki notta:

"Selam,

Kayıp kentin insanlarıyız biz,

biz kentini kaybetmiş insanlarız" diye yazıyordu. Yazı benim yazıma çok benziyordu ama şişe biraz su almış, ismi ve adresi okuyamadık.

• Değişik bir şey yok.

• Değişik bir şey yok.

• 3. Kaptanın alerjileri azdı. Ona kortizon iğnesi yaptım. Telaşlanmasın diye bu iğneyi daha önce de yaptığımı söyledim. Sıkıntıdan oluyormuş.

• Değişiklik yok. Hava iyi.

• Kırık bir dal parçasının yanından geçtik. Yakınlarda ağaçlık bir yer olduğuna karar verdik.

• Kara göründü.

• Bir nehir ağzı gördük. Orman gördük, Amazonlar'dayız.

• Nehirle ormanın birleştiği yerde bir gökkuşağı gördük, özgürlüğün ardı sıra.

• Gemi durmadı. Nehrin içine doğru ilerlemeye devam ediyor.

• Değişik bir şey yok.

• 3. Kaptanın alerjileri geçmedi.

• Ormanın içinden insanlar çıktı. Ağaç kütüklerini ortalarından oyarak yaptıkları kanolarıyla gemiye yaklaşıp gülerek "Cola, cola" diye bağırıp bir şeyler istediler. Dillerini bilmediğimizden ne istediklerini anlayamadık. Onlara Pepsi attık. Sanki istediklerini almış gibi sevindiler.

• Gece oldu. Hala gidiyoruz, nehir üstümüze doğru akıyor.

• Kaptan iki kutu oraletin kaybolduğuuna çok üzülmüş. Kalan son kutuyu içemedim, boğazıma düğümlendi. Ben de onu yerlilere attım. Suya batti alamadılar. Onlarda üzüldü.

• Değişik bir şey yok.

• Sonunda yanaştık.

• 2. Mühendisin süresi dolduğu için evine döndü. Şirket yenisini

gönderdi.

• Kolu çatlayan gemici sonunda doktora gitti. Kolunu alçıya almışlar.

• Makinada iş vardı. Dışarı dört saat çıkabildim. Ağaçların altında yürüdüm. Birkaç tane insan gördüm. Etraf karanlıktı, müzik vardı, içtik. Onu öptüm, gemiye geldim,

• Toplam 16 saat sonra yeniden hareket ettik. Bu arada 60.000 ton yük almışız.

• Nehrin inadı kırıldı. Bu sefer bizimle aynı yöne akıyor.

• Ormandan çıkmak iki gün sürüyormuş. Yaklaşık Türkiye'nin boyu kadar mesafe. Hatta daha da büyükmüş ama biz bu kadar içeri girmişiz.

• Evaporayterlerimiz (deniz suyundan tatlı su yapan makinalar) kirlendi, su yapmıyor.

• Değişiklik yok,

• Fırtına çıktı, yağmur suya kavuştu.

• Güvertede yürüdük, 20 defa baş tarafa gittik geldik,

• Bugün makina dairesinde olan arızaların makina dairesinde kalacağını, dışarıya söylenmemesi gerektiğini öğrettiler (öğrenmiş gibi yaptım).

• Başka bir değişiklik yok.

• Makinalarımız sapasağlam, hiçbiri bozuk değil!

• Konuşma isteğimi akşam iki saat video seyrederek giderdim.

• Kaptan bugün gemiye bir daha oralet almayacağını açıkladı.

• Yeni 2. Mühendis alerji olmamıza neden oluyor.

• Çamaşırlarımı yıkadım. Şampuanım bitti.

• Günlerdir değişiklik yok.

• Yeni bir limandayız.

• Afrika'da hala camı, kapısı olmayan ve çatıları sazlardan yapılmış kulübelerde yaşayan insanların olduğunu gördük.

• 10 sabuna bir çuval hindistan cevizi ve ananas değiş tokuş ettik.

• Doğru dürüst hiç birşeyi olmayan bu insanların nasıl olup da hala herkese gülümseyebildiklerini anlayamadık. Bir tanesine gülümsemesini bana vermesine karşılık 20 sabun teklif ettim, kabul etmedi. Zaten zenci gülüşü bana uymazdı, iyi oldu.

• Yeniden hareket ettik.

• Yine her şey aynı.

• Hindistan cevizlerinin nasıl kırılacağını bir çuval inciri mahvettikten sonra öğrendik.

• 3-4 metre boyunda ölmüş bir balığın yanından geçtik.

• Gemicinin alçısını testere, keski ve çekiç yardımı ile çıkardık. Kolu yamuk kaynamış.

• İçimizden birinin kaçak olmadığını fark ettik. Videoyu onun yanında seyretmeye gayret ettim.

• Onlarca yunus gemimiz ile yarışa girdiler. Bizi geçtiler.

• Değişik bir şey yok,

• Bugün haritaları karıştırdım. Kaf dağının haritasının bulamadım. Halbuki oraya gideceğimizi sanıyordum. Galiba ne biz dünyanın umutları gibiyiz, ne de dünya bizim umutlarımız gibi. Umut hem bizim hem de dünya için çok ufak.

• Yine güvertede yürüyüşe çıktık.

• Değişiklik yok.

• Karar verdim, bir dahaki sefere özlemlerin arasındaki düş gibi, gözyaşım ısıtır diye güneşe gideceğim.

• Deniz yine aynı.

• Video seyrederken bir sessizlik oldu ve birden yanımdaki kendi kendine *"çıplak heykellerden korkuyorlarmış; garip, çünkü o korkuyu yenmek için, çıplak bir heykeller birlikte olmayı denemek ve Orhan Veli'nin şiirindeki kızın bacakları arasındaki kanat çırpan kuşun hızlı hızlı atan yüreğinden bakmak yeterlidir dünyaya"* dedi. Herkes onun artık delirmeye başladığını düşünüyor.

• Hiçbir değişiklik yok.

• Bu sabah erkenden kalkıp denize baktım. Yepyeni bir ufuk gördüm önümde. Yeni denizler, yeni yaşamlar.

• Değişiklik yok.

• Yine aynı.

• Beklemekten sıkıldım, korkularımı yenmek için denizi bırakmaya karar verdim.

• Her şey hala aynı.

• Yarın son limana varıyoruz.

• İrlanda'da zenciden çok kızıl saçlı var. Onlara 25 sabun teklif ettim, daha çok güldüler.

• Birazdan uçağa binip eve dönüyorum. Aradan 6 ay geçmiş, tüm anlatılabilecekler bu kadar.

• Sanırım dünya kendi payından vazgeçti. Uçaktan inince beni şişelerin içine not yazıp denize atan bir sapık karşıladı. Bir yere oturup beraber oralet içtik. Korkularımla beraber alerjilerim de geçti. Yalnız değilim artık. Gülüyorum,

• Anladım ki, gülümseyebilmek için yeterince...

UMUT HALAVAR

Sabun 1995

g ü n d ü z ü n

denizleri

Eski yazdan taşıdığımız kaygılarımız, ancak ölümün paklayacağı hırslarımız, yetersizlik ve kayıtsızlıklarımızla vapurların icadından beri bilmem kaçıncı kez, Marmara'nın, sanki gittikçe bütün o renk tonlamalarının dışında, bilimadamlarının sınıflamak, bir ad bulabilmek, fiziksel olarak ışık tayflarıyla açıklamak için uzun gecelerini küfrederek ve garip bir zevkle sigara içerek geçirecekleri, başka bir renge bürünen, o küçük deniz Marmara'nın üstündeydik. Yine bir sabah, yine bir kış, 7:45 vapurundaydık. Eski yaz ve çobucak bir sonbahar geçilmiş, insan güneşin denizdeki sarı izlerini takip ederek, onu en gizli sığınaklarında, kimsenin bilemeyeceği zaaf anlarında bile yakalayabilir yanılsamalarına, anlık heyecanlanmalarına yol açan belli belirsiz bir İstanbul kışı gelmişti.

Giden bu iki mevsimle birlikte geçici sabah konuklarımız, fotoğraf makinalarıyla birlikte erkenden şeylerin ışığı yansıtışlarındaki ince hesaptan habersiz ve onu bozmaktan korkmayan, anıların, etin en olmadık kıvrımlarında değil de, küçük renkli kağıt parçalarında saklanabileceği yanılgısına kapılan yabancılar, denizi olmayan başka kentlerin ikliminde humuslu bir nitelik kazanmış ruhlarının kökenlerinin suyun içindeki ilk başlangıcını aradıklarından habersiz, tanıdıklarını görmeye geldiklerini zanneden insanlar, ve her zaman yazla birlikte görünen, ne kadar düşünsem de bir türlü sınıflandıramadığım, bir mekana, bir ülkeye yakıştıramadığım, ciddi ciddi uzaylılar olabilir mi diye düşündüğüm insanlar, denizin gelgitleri gibi ortalıktan çekilmişlerdi.

Kuşkusuz, şu tür mecazi benzetmelerden de o zamanlar çok hoşlanırdım. Zaman sanki ince eleğinde hepimizi elemiş ve yalnız belirli, doğru ve aynı boyda olan bizleri bırakmıştı. Birbirimize karşı hissedebileceğimiz bütün duygulardan daha güçlü, daha derinde, hepimizi bir diğerine bağlayan garip ve açıklayamadığımız bir bağın bulunduğunu biliyorduk. Bilinen, o görünürde basit onbeş dakikalık yolculukların, sıradan bir erişim kaygısının dışında, hepimiz için gizemli, hoş, eğlenceli oyunları da vardı. Bazı duyguların, bazı düşüncelerin yüzlerde yarattığı ifadeler o kadar özeldir ki, herkesin benim gibi kan bağından daha güçlü bu bağı paylaştığımızı hissediyordum. Her yıl sadece 3 Mart'ta görünen o adamın, o takma bacaklı adamın bu sene ne giyeceğine dair kendimle girdiğim bahisler veya salı günleri kaptanın, suda süzülerek geçmiş bir ömrün verdiği teslim oluş ve türlü çeşit içkilerle sarhoş olup sızmasından ötürü vapurun nasıl bazen, canavar bir kentin iş çıkışı

benzeri deniz trafiğinde, geçenlere yol vermek için olağanüstü zarif çalımlarla dolandığı, veya geminin ön tarafında, gövdesinin deniz altında kalan kısmında bir oyukta yaşadığına inandığım köpekbalığı ve onun beş on santim uzağımda suyun içinde, benimse garip bir heyecanla kupkuru olduğumu bilerek vapurun ambar salonunda yaptığım yolculuklar.

İşte onun akan günlerin içindeki, ritmik, tekrarlanan davranışlarını ağzımda, şu sihirli ama acemi bir sihirbazın tam kıvamında olmayan büyülü kelimeleriyle kendi kendime mırıldandığımda süreç başlamış olmalıydı. "Boş bulursa vapurun gidiş yönüne ters cam kenarına oturmayı, denizi izlememeyi seviyor." Güzellik gemi salonunun iklimleri dışarıda tutan koruyuculuğunda değil, milyonlarca tonluk bir su kütlesinin onda yırtamadığı, aşamadığı dalgınlık perdesindeydi. Onu ilk ne zaman fark etmiştim? Herkesin vapur batacak korkusuna kapıldığı, karanlık odalarında ölümü gizli gizli özleyecekleri anlarını yitirecekleri korkusuyla, vapurun sağa sola yatışlarının aksi istikametinde koşmaya çalıştıkları, dalgaların alt salonun içine kadar ulaştığı o lodosta bir köşede yüzündeki korkulu ifadeyle mi, ya da kendini denize atan adamın sevgilisinin kendisini terk etmeyeceğine dair söz vermesini istediği sabah yüzünde çocuksu bir gülümsemeyle mi? Israrlı ama ölçülü bakışlarım karşılığını bulmakta gecikmeyecekti. Gözlerini bir kıyıdan diğerine çevirirken onunla ilgilendiğimi tesadüfen fark etmeleri birkaç gün içinde hafızasında yer etmem yol açacaktı. Göz göze geldiğimizde duymasına imkan olmayan bir kelimeyi sanki denizaşırı ülkelerden fısıldadığım seferin akşamı, zihninde önemli ya da önemsiz, ama artık silinemeyecek bir ayrıntı olarak beni her gittiği yere taşıyacaktı. İradenin denetimini varolduğu ilk andan itibaren yitirmiş gözlerimiz ona dokunan bütün nesneleri, ister istemez en gizli odalara, ruhumuza en yakın şeylerin yer aldığı girilmemesi gereken yerlere bile, yabancıları, bırakacaktı.

Ne yaptı, bütün bu süreler boyunca, ne yaptı? Zor rüyalar, bir ödüle ulaşmak için en olmadık koşulların yerine getirilmeye çalışıldığı, ortalama yaşam süresinin yirmiyi geçmediği ülkelerde geçen rüyalar görülen ve terleyerek uyanılan gecelerin sabahlarında onbeşbuçuk metre öteden bana baktı. Hiç bıkmadan yılmadan bana baktı, beni oturduğum koltuktan ayırdı. Koltuktan beni ayıran çizgileri, kesince kan fışkıracak bir canlı olduğumu hissetmemi sağladı. Bundan öte bana bir dişi gibi bakıyor, beni erkek kılıyordu. Gövdemi dolduruyordum, gövdemin sınırlarını aşıyor, dünyayı kavrayacak hale geliyordum. Onun bakışlarıyla...

Marmara'nın suları üstünde batmayacak kadar hızlı koşan ama ergeç yorulacağını bilen bir boğa gibi hissetmek belki de başıma giydirdiği bir taçtı. Gözleriyle beni süzüyor, hemcinslerim arasında güçlü kılıyor, bana soyumu, türümü sürdürmem için olası bir şans tanıyordu. İki yıl kuralları kendisi olan bir oyunu güneşte ve yağmurda sürdürdük. Güneşin ışıklarını asıl amaçlarının dışında kullanıp, bedenlerden yansıyan ışınlara niyetleri iliştirip boşluğa salıverdik. Dünya bu sürede biraz daha zor bir yer oldu. Marmara ise geceleri ancak uyku haplarıyla uyuyabiliyordu. Ben nicedir uğraştığım ikibin yıl önce çözülmüş bir problemi tekrar çözdüm. Kağıt üzerinde bütün o hesaplarla uğraşırken sanki o eski Yunanlıyla mektuplaşıyor, yahut yıllar öncesine uzanıp onun bedenine giriyor, bir gündüzden bir akşama uzanırken Yunansı kaygılar, Yunansı bir açlık ve susuzluk ediniyor, geceleri Yunan bir kadınla mutlu olmaya çalışıyordum.

Vapurun salonunda 1 Şubat, 17 Mayıs, 1 Şubat gibi kelimeleri sessiz kendi kendimize mırıldanırken, etrafı, denizden suların buharlaşıp gökyüzüne yükselmesini gözlüyorduk; bulutlar oluşuyor, yağmurlar geliyordu, her şey olması gerektiği gibiydi. Mevsimler, hava koşulları, yuvarlak bir dünya, ama arada biz ıslanıyorduk.

Bir grup yolcunun vapurda bir seyyar satıcıyı öldürdüğü gün salonda o kızla ben de vardım. Ama herkes biliyordu ki, kimse kimseyi ele vermeyecekti. Salonda öldürülüp lime lime edilen satıcının parçaları, içerde bulunan herkese ortadan kaldırmaları için dağıtıldı. Payıma düşen bir parçayı kurutup çekmeceme atmıştım, ara sıra açar bakar ve satıcının pazarlamaya çalıştığı o limon sıkan plastiğin yapısının dünyada varolan hiçbir şekle neden benzemediğini, o sadece resmi çizilen, üç boyutta gerçeklenemeyen şekiller gibi garip yapısını, eğer uzak başkoları tarafından yapılıp gönderilmişse amaçlarının ne olabileceğini düşünürdüm. Ve sonra vapurdaki kızın ayakkabısının topuğunun kırıldığı, ürkek bir serçe gibi gemiden inerken benim "Sen yaralı, ürkek bir ceylansın dağda, bense peşine düşmüş bir canavarım" dizelerini hatırladığım gün, ya da üç damla gözyaşının (ne eksik ne de fazlaydı, en sonuncusunun üstünde İstanbul'un tersyüz edilmiş yansıması saklıydı, tepelerden birinde yangın çıkmıştı, alevler tüm ağaçları sararken gözyaşı da sanki kaynama noktasına çok yakındı, yanağın-

dan yavaşca süzülüp sert zemine düştü, İstanbul görüntüsu bin parçaya ayrıldı) yanaklarını ıslattığı, dünyanın hiçbir makyaj malzemesinin veremeyeceği bir ifadeyi yüzünde kaybolana kadar kurguladığı gün, yahut bir delinin yaklaşıp ona sigara uzattığı ve ikisinin hiç konuşmadan denize bakıp kapalı salonda ucuz sigara içtiği, herkesin kendi girdaplarına gömüldüğü için farkına varamadığı o gün de geçti.

Zaten modern bir Leyla, Mecnun öyküsü değildi bu ve ben de bağrı açık, saç-baş dağınık dolaşan bir deniz Mecnunu değildim ama hayallerime sonuna kadar sadıktım. Dünyanın rap rup adımlarla bütün evreni dolaştığını ve üstünde taşıdığı bu ufak yaratıkların tasarımlarıyla hiç ilgilenmediğini biliyordum. Hesap hatası olabilir ama bütün bu zamanlar boyunca dünya, güneş sistemiyle birlikte uzayda 14 milyon küsur kilometrelik yer değiştirmişti ve vapur dışında bile onunla onu göremediğim bir yolculukta belki bilinmeyen karadeliklerin kucağına, belki de gelişiminin sınırlarına varmış canlıların görüş alanlarına girip rasgele seçilmiş de olsa seçilmiş ve izlenen iki örnek olma düşüncesi açıklayamadığım bir heyecan veriyor, kalbim başka şeyler düşünüp yatıştırma çabama rağmen özgürlüğünü kazanıp gitmek isteyen bir köle gibi göğüs çatımı zorluyor, sanki tak tak dışarıya açılan bir kapıya vuruyordu.

Bu kez bir akşamüstü, dönüş seferiydi. Arkamda sırtını vermiş oturan bir kadınla erkeğin kendi aralarında hiç şüpheye yer bırakmayacak kadar birbirlerine onu tarif ettiğini, sadece bana ait olduğunu düşündüğüm gözlerimizle birbirimize dokunma ilişkisinin bu insanlar tarafından da onunla yaşandığını ve her ikisinin de aynı teklik yanılgısına kapıldığını, tek olmadıklarını öğrenince yaşadıkları büyük hayal kırıklığını duyarken buruk bir duygunun her tarafımı sardığını, denizin hafiften dalgalanmaya başladığını, ayın bu gece dolunay evresine gireceğini duyumsayabiliyordum.

Denizde tek bir kum tanesi olmaktan duyduğumuz övüncümüz, 24 saat içerisinde bu hayal kırıklıklarının kulaktan kulağa yayılmasıyla ve vapurdaki herkesin aynı yanılgıyı paylaştığını anlamasıyla hep beraber bir çöl oluşturduğumuz hissine dönüştü. İşçisi, köylüsü, aristokratı, burjuvası, herkes bir bıçak kadar kesici aynı hayal kırıklığıyla koltuklarına mıhlandılar. Bütün herkesin olayın farkına vardığı o ilk gün kimse vapur yanaştığında da karaya çıkmayacak, akşama kadar vapurla birlikte bir o kıyıya bir diğer kıyıya yanaşacaklardı. Diğer gün ise olayları öykülemeye olan merakım yüzünden, ben hariç, vapurda o kızdan başka kimse yoktu. Yüzlerce kişilik bir insan kitlesi sabah vapura binmemiş, evlerinde koltuklarına, sandalyelerine gömülüp, sigara içmeyenlerin sigaraya, içenlerin içkiye, içki içenlerin alkolizme adım attıkları bir İstanbul gününü bitirmeye çalışmışlar, hiç perdelerini açmadan evin içinde oturup kendilerini başka bir zamanda, başka bir mekanda olduklarına inandırmaya çalışmışlardı.

Evet, koskoca vapurda tek başımızaydık. O buna hiç şaşırmamış, hatta belki de bunun hiç farkına varmamıştı. Salonun bir ucunda ben, diğer ucunda da o giriş yönüne ters, her şey normalmiş gibi oturuyorduk. Sonra bir sigara yaktı. Kapalı salondaydık, sigara içmek yasaktı. Gözlerim gayriihtiyari bir süre önce yangının geçtiği şehrin tepesine kaydı. Büyük bir kesimde ağaçlar tamamen kül olmuş, kocaman bir alan çırılçıplak kalmış, rüzgar estikçe küller şehrin üstüne kar gibi saçılıyordu. Kafamı ona doğru çevirdiğimde üç yıldır ilk defa da olsa denizi izlediğini, bir yunusun denizde bata çıka Karadeniz'e yüzerken onun yüzünde hafif bir tebessüme yol açtığını gördüm. En son ufacık bir çocukken hissettiğim garip hayallerin zihnimde belirmesiyle başlayan bir sürece, rahatsız edici ama bir türlü terk etmek istemediğim, o sefil köpek heykelleri gibi incecik, kırılgan hissi veren ama bir ömür boyu yok olmayacak gibi gelen hayallerin beynimi istila etmesine karşı koyamadım. Seyrek de olsa zaman zaman gelip gerçekliklerine müthiş bir inanç duyduğum sezgilerimin kulağıma tam bu sigarayla bu kızın vücudundaki ilk kötü, konserli hücrenin hiç gerekmediği halde ikiye bölüneceğini ve o satranç, buğday taneleri öyküsünde olduğu gibi ikinin katlarıyla çoğalıp onu kısa bir süre içerisinde bir kaktüse çevireceğini fısıldamasıyla bir çaresizlik duygusu içimi kapladı. Gözlerim hızla salonun duvarlarında beni bu duygudan kurtaracak bir yasak yazısı için gezindi ama uzun bir arayıştan sonra bulamadı. Oysa ona izin veremeyeceğimi ve şansımı denemem gerektiğini biliyordum. Yanına gitmeden bağıracaktım:. "Kapalı salonda sigara içilmez." Sesimin titrediğini belki fark etti, vapuru yapanın da bilmediği bir akustik yapı yüzünden sesim duvarlarda yaklaşık bir beş dakika boyunca sayısız kez yankılandı. En son yankının duvara çarpıp dağılmasından sonra kafasını çevirdi, "Özür dilerim" dedi. Bense hala bu kural nerde yazıyor, siz mi koydunuz diye sorarsa ne cevap vereceğimi düşünüyordum. Kuralların tarafında bütün bir tarih ona karşıydık. Sigarasını söndürdü,

tekrar bana döndü, saati sordu. Saatim olmadığını ama iskeleye yanaştığımızı, yolculuğun denizin sakin günlerinde 22, dalgalı havalarda 25, sisli günlerde 30 dakika sürdüğünü, deniz trafiğinin yoğun olduğu günlerde bu değerlere üçer dakika eklemek gerektiğini, bugünse havanın açık ve sakin olduğunu bir çırpıda söyleyecektim. Başka hiçbir laf edilmeden kafamızı tekrar denize çevirecek, yunusun gözden kaybolduğunu, ne zaman Karadeniz'e ulaşacağını, dalgalı, sisli ve açık havaları düşünecektik.

Ne deniz ne de kara yaşamıdır deniz yolculuğu. İki kıyıda çok değişik yaşantılar hakimdir. Bu şehirde herkesin kendisi olduğu ya da her şeyin niye kendisi olmadığının ve olamayacağının anlaşıldığı 24 saat içindeki tek yaşam aralığıdır. Vapurda kıyılardan biri geçmiş, hoş ya da tatsız bir yaşantı, diğeri ise umutlu, karamsar olası bir gelecektir. Binlerce tutkunun, hırsın, ailelerin, gizli yaşantıların, gece evinizde onikiden sonra görülen rüyaların, intikam duygularının aralarındaki duvarların kıyıda bırakıldığı, ister istemez irade dışı bir şeffaflığın giyildiği ama yine de bunun kelimelere dökülmeyip herkesin koltuğunda kendi vücuduna hapsolmuş iç çektiği, açık havalarda yirmiiki, dalgalı ve sisli havalarda biraz daha uzun yaşantı parçacığıdır. Evet, bu modern bir Leyla ile Mecnun öyküsü değildi ama daha sonra üzerinde bir model çıkarma çabalarım sonucu Leyla ile Mecnunlar diye adlandıracaktım. Biz hepimiz tek tek kum taneleriydik ve birlikte çölü oluşturuyorduk. Eski öykünün gizemi de aydınlanıyordu, Mecnun diye birisi hiç olmamıştı aslında. Mecnun bir canlı, bir insan hiç değildi, sadece uçsuz bucaksız bir çöldü; öykünün adı Leyla ve Çöl'e çabucak zihnimde dönüşüverdi, ya da Leyla ve Kum Taneleri...

Kimsenin vapura binmediği günün ertesi, eski yazdan taşıdığımız kaygılarımız, ancak ölümün paklayacağı hırslarımız, yetersizlik ve kayıtsızlıklarımızla vapurların icadından beri bilmem kaçıncı kez Marmara'nın, sanki gittikçe bütün o renk tonlamalarının dışında, bilim adamlarının sınıflamak, bir ad bulabilmek, fiziksel olarak ışık tayflarıyla açıklamak için uzun gecelerini küfrederek ve garip bir zevkle sigara içerek geçirecekleri, başka bir renge bürünen o küçük deniz Marmara'nın üzerindeydik. Gizli bir iletişimle, hiç kimse kimseye tek bir şey söylemeden, herkesin çantalarını hazırlayıp yanına aldığı, kaptan köprüsünü ele geçirip görevlileri denize attıktan sonra salonların tek tek kontrol altına alındığı, bütün İstanbul'un şaşkın bakışları altında ama kimsenin elini kıyıdan uzatıp Karadeniz'e giden vapura dokunamayacağı bir sefer başlamıştı. O ise bütün bu hazırlıklardan habersiz dudaklarını boyuyor, sakin, sanki geniş bir çölü kırmızıya boyuyor gibi dudaklarını boyuyordu. Akşamüstü olmadan Anadolu feneri geçilip Karadeniz'e ulaşılınca bile o muhteşem dalgınlığıyla farkına varmayacaktı.

İstanbul çok gerilerde kalmış, herkes yine tek kelime konuşmadan, Karadeniz'in tam ortasında olduğu düşünülen ama hiçbir haritada yer almayan o ufacık adaya ulaşıp, bir toz tanesinden başlayıp tüm gruba yayılacak hayallerini, hırslarını, kayıtsızlıklarını, intikam duygularını, itaat etme ve hükmetme isteklerini adanın olası mekanlarını düşünerek kurguluyorlardı. Aristokrat kadın-erkek-çocuk, işçi kadın-erkek-çocuk, köylü kadın-erkek-çocuk, burjuva kadın-erkek-çocuk hayallerinde en yakınındaki insandan başlayıp bütün grubu tutsak ediyor, kendilerini tarih boyunca yaşamın tanımlanmış bütün durumlarında, tarih boyunca üstüne beton dökülen kör kuyularda kapatılmış bütün enerjiler adına, sanki kocaman bir tiyatro sahnesi olarak düşündükleri adada gerçekleştirecekleri şekillerde, hayallerinde özgür kılıyorlardı. Yavaş yavaş gerilerde kalan İstanbul'un tepelerini bir sisin sardığı, sisin bir ucunun vapura yetişip camlardan içeriye girmeye çalıştığı korkuyla fark edildi. Camlar sıkı sıkıya kapalıydı, başaramazdı. Artık İstanbul ufukta hiç görünmez olduğunda o kızın her zamanki yerinde olmadığını, bu sabah vapura hiç binmemiş olduğunu fark ettim. Bunu herkes de fark etti ama kimse şaşırmadı. Gece ağır ağır sabaha bağlanırken dünya, artık çok geride kalan o kız, İstanbul, vapurumuz ve Karadeniz'le birlikte evrenin bilinmez tehlikelerine ve sürprizlerine saatte yüzbinlerce kilometrelik bir hızla yol alıyor, bizse her saniye o adaya daha da yaklaşıyorduk. Güneş, zamanın geçmesiyle yavaş yavaş doğuyor, ışıkları yüzümüzün hiç görünmeyen kıvrımlarını, çizgilerini, ifadelerini açığa çıkartıyor, hiç fark etmediğimiz mimiklerimizi görünür kılıyordu. Yine bir sabah, yine bir kış, Karadeniz'in ortasında olduğu söylenen, kimsenin ayak basmadığı o adaya ulaşmaya çalışıyorduk; yine bir sabah, yine bir kış, 7:45 vapurundaydık...

ADNAN ÖZDEMİR

ufak ile tefekten seçmeler

- Elektroşoktan biraz bahsedelim istersen...

- Valla elektroşok görünümü basit olan bir tedavidir. Fakat elektroşoku olan kişi için öteki dünyaya gidip gelmektir bir yerde. Kızım hem ağlarım hem giderim gibi yani. En imansız en kafir adam bile imana gelir elektroşok altında. Öyle bir sihri vardır. Öyle bi. Ne bileyim öyle bir intibası vardır insan üzerinde.

- Senin hiç başına geldi mi?

- Az birşey. Yüz tanecik.

- Peki ilaçlar?

- Valla en kıral ilaç largactil. Şahane. İnsanı rahatlatıyor kuruntularını yok ediyor. Lithuril konuşmayı sağlıyor, muhakeme güçlüğünü önlüyor....

- Aşk?

- Aşk kalbimizin davetsiz misafiridir, istediği zaman gelir istediği zaman gider.

- Geldi mi sana hiç?

- Bana arada sırada uğruyor, ama ben yüz vermiyorum.

- Ölüm ile doğum.

- Ölümle doğum. Tavuk mu yumurtadan çıkar yumurta mı tavuktan? Odur.

- Evde oturuyorum dedin akşamları. Televizyon seyrediyor musun?

- Televizyon da neyi seyredeyim ki kardeşim ya? Televizyonda ne var ki? Televizyonda beni bilgilendirecek, aydınlatacak bir şey yok ki. Falancanın giysisi, falancanın bilmem nerede s. kiştiği. Afedersin....

falancanın nerede döner yediği, nerede kokteyle katıldığı ne anlatıyor başka bir şey var mı? Tele vole, spor mpor falan filan. Tartışma programları var o da çok geç saatte. Ben uykumdan taviz vermem ki kardeşim.

- Okuyor musun birşeyler bu ara?

- Ne okuyacağım? Kimin için okuyacağım? Ne için okuyacağım?

- Kendin için

- Cezaevine mi gireyim?

- Nerede yaşamak isterdin?

- Dünyaya gelişim elimde olan bir şey değildi. Gidişim de öyle olmayacak. Burası kadere dayanır. Belki Clintonun damadı da olabilirdim. Hah ha.

(Sürekli, ama sürekli kahkahalar)

Dünya bir gurbettir. Ben bunu Afyon'da görevdeyken bir köylüden duymuştum. Şaşırdım kaldım. Gerçekten de dünya bir gurbet.

- Bu gurbet yolculuğu nasıl geçiyor?

-..... Zehir zıkkım

- O kadar da değildir canım. Abartma.

- Gayesiz, amaçsız. Sırf yaşamak için yaşıyorum. Öyle. Öldü desinler intihar etti demesinler diye.

Uğruna mücadele verdiğim insanlar şimdi benimle deli diye alay ediyor. Hem topluma küskünüm. Hem o insanlara küskünüm.

- Nedir toplumun bakışı?

- Bizim toplum koyun gibi. Kim kaval çalarsa onun peşine gider.

- Sabahları uçuyorum yeni indim diyerek beni arıyorsun. Nasıl bir şey bu?

- İnsanın hayal gücü evrenin sınırlarından daha güçlüdür.

İnsan evren içindedir ama evrenden daha büyüktür.

Her insan bir evrendir.

Her insan hayal gücünü,kafasını çalıştırırsa bir evrendir. Uçmak şimdi şöyle. Yüksekten uçma her çocuğun bilinç altında yaşayan şey.

Psikiyatriden bildiğim kadarıyla uçma ile düşünce arasında ilişki var.

- Tımarhane deneyim var senin. Sen bizden birisin, ama orayı yatarak içerden tanımış birisin. Nedir bu tımarhaneler?

- Şimdi zenginsin paran

varsa dışarda tedavi olup ilaç alabilirsin. Deli değilsin o zaman. Ama hastaneye düşersen aynı ilacı aynı tedaviyi görmene rağmen sırf hastanede yattığın için deli damgasını yiyorsun. Halkımız bilinçli olmadığı için hastaneye herhangi bir nedenle giden bile deli damgasını yiyor.

- Tımarhanede personelle işkiler nasıl?

- Orada herkes kendi işini, gücünü düşünüyor. Tıpkı eğitimde olduğu gibi öğrenci öğrenmiş, öğrenmemiş umurunda değil öğretmenlerin. Notunu verir çeker gider. Hastanede de öyle. Türkiye burası. Hemşire, doktor ilacını tedavisini yapar. Hasta düzelmiş mi düşünmez hasta nasıl, bir sorunu var mı yapar tedavisini gönderir. 'Nasılsın iyi misin?' diye sorar. Hasta, hasta olmasına rağmen iyiyim der. Taburcu olur gider. Döner gene gelir. Benim oğlum bina okur döner döner gene okur.

- Peki bugünkü haliyle sen içerden bakan biri olarak tımarhanelerin varrlığını gerekliliğine inanıyor musun? Yoksa başka önerilerin var mı?

- Valla ben tımarhanelerin olmasını istemem. Şöyle. İtalya buna çözüm getirmiş. İnsan evinde tedavi edilmeli. Topluma öyle kazandırılmalı. Bizdekiler bir yer kuruyorlar. Bimarhane, Tımarhane, Hastane. Bizdekiler hep şekilci. Hep şekilciyiz. Özüne inmiyoruz. Batının da elbisesini, McDonaldsını, kahvesini alıyoruz. Aşağılık duygusu var bizde. Ruhumuza işlemiş bu.

- Evet. İtalya da Trieste'de özellikle böyle bir deneyim yaşandı daha önceki yıllarda. Kapatıldı hastaneler ve oradaki insanlar o bölgenin işyerlerinde iş sahibi kılınarak sadece orayı otel olarak kullanır hale geldiler. Peki Türkiye'de böyle bir şeyin zemini var mı sence?

- Valla Türkiye akıllılarına iş buldu da kaldı delileri!

(Ufak ile Tefekten sürekli gülüşmeler)

- Demirel gibi cevap di mi?

- Evet. Hiç umut yok yani.

- Yok. İşte konuşuyoruz işte burada.

- Tımarhaneler farklı mı yoksa hepsinde akşam aynı akşam mı? Kendi içinde de değişik yanları var mı?

- Manisa, Elazığ, Bakırköy.... Zirvede. Bunlar şampiyonluğa oynuyorlar diğerleri.....

- Kümede kalmaya çalışıyorlar diyorsun. Peki nedir bu işin şampiyonluğu?

- En büyük Bakırköy. Başka büyük yok. Ekmeğini yedik çünkü.

- Çıktıktan sonra. Diyelim çıktın dışarıdasın artık. Evindesin. Mahallendesin. Oradaki hayat nasıl geçiyor çıkar çıkmaz?

- Toplum öyle bir nazarla bakıyor ki. Ucube gibi böyle. Sanki öldürüyorsun, tecavüz ediyorsun, saldırıyorsun. Ne bileyim yani insan sağlam adama öyle baksa göz bu nazar bu algısı bozulur. Arkadaşların seni dışlıyor ailen dışlıyor. Bir espri yapamıyorsun yaptığın zaman yanlış anlaşılıyor. Bilmiyorum yani uyum sağlayamıyorsun. Ben uyum sağlayana kadar anam ağladı.

bisikletim ve ben ve elma şekeri

İki büklüm yalanlarla dolu bulutlarım. İki büklüm, çünkü yarısı doğru, yarısı yalan ve ikincisi birincisinin sırtına bindikçe biniyor. Eğiliyor, eğiliyor ve bir noktadan daha büyük olmayan varlığına bakmaktan başka bir şey gelmiyor elinden. Davranışlar doğru, söylenenler yalan ya da neyse tam tersi olup çelişerek mutluluktan uçuyorlar. İşte çelişme de hiçbir şey söylemediğini gösteriyor. Susmak ve susulandan yitip,

Hep aynı hikaye....

Yüzlerine doğala özdeş anlamlar katıyorlar. Bakınca dikkatli olmak gerek. Evet evet, hayatımız da zamlanmış olmalı. Yani artık sokaktaki insanlar daha bir değerli görünüyorlar bana. Vitrinlere, oraya buraya bakamayınca, yere, o başbakan kılıklı kaldırım taşlarına bakıyorlar. Onların birbirlerine "bakmamasına" bakıyorum ve maalesef görülüyorum. Bundan usandım mı artık? Çoğu bunun böyle olduğunu söylüyor. Ne ki, ben de o geri kalanın çoğu için böyle diyorum. Fil Gx3'e. Sonra yarın gözlüğümü temizleyip,

Hep aynı hikaye....

Gece olunca, yani güneş iyiden iyiye kovuğuna çekilince düşünmeye başlardım. Karın ağrısı üzerine şiirler! Okuldan gelir ve epeyce kıvranırdım. Sonra çay ve kahveye devam, ders, dert, şu bu... Burada köpekler pek bir gevezedir. Ben o şiirleri kurmaya çalışırken, öyle de çoklar ki bu köpekler, konuşmaya başlıyorlardı. Gecenin sessizliğini şiire hiç katamadım bu yüzden. Sonra, ah anılar-gerçekte hep onlarla yaşamıyor muyuz? - beni alıp götürürdü doğduğum şehrin o tozlu sokaklarına. Hiç direnemezdim, direnmedim. Toz ve çamur, soluk demekti o şehirde. Sanırım yıllara rağmen de orada değişmeyen tek şey bu: Boğucu bir toz ve vıcık vıcık çamur. Köpekleri vururlardı gece orada. Hayallere daldığım zamanlar, karanlığın ve tek başınalığın gizemine çekildiğim anlardı ve bunu bozan tüfek sesleriydi. Ne seyrek, ne de sıktı bu olay, hiç saymadım (sayıları böyle kirletmemeli!). Ama henüz hatırımdan çıkmayan ve hep hayal kalacak olan bazı hayallerimin o sesle bölünmesi, ister istemez kurgunun içine de giriyordu. İşte bu yüzden hep hayal kalacaklar ya... Yani orada kurulurken tüfek sesiyle kesilenler, şimdi burada yaşanırken insan sesiyle kesiliyorlar. Ölen köpekler ve gerçekleşmeyen hayaller. Bu ikilemin bir açıklamasını yapabilecek miyim?

...Elimdeki ışık
anılarımdaki şehrin
sessizliğine ekilen
bir çığlık...

Gece sabaha kavuşacaktır elbet. Ve uyku biz günü ve gerçekleri yaşayalım diye alacaktır geceyi elimizden. Ne ki, direnmek teslim olmaktır. Parça parça bütünleştiği öngörülen bilinç... Elde var sıfır!

Sabah olunca ağaçlı yollardayım: Bisikletim ve ben ve elimde elma şekeri...

CEM İNALTONG

merhaba

Ben 1985 yılından beri birçok psikolog, psikiyatrist tarafından şizofren olarak teşhis edilmiş, kendini görsel ve duysal yanılsamalarda gösteren psikozla yaşamaya çalışıyorum. Birer ikişer senelik aralıklarla ağırlaşan, aylarca hastanelerde, üstelik kapalı bölümlerde ilaç ağırlıklı tedaviyle süregelen bu psikozla başetmek çok zor.

Şu anda ikibuçuk senedir hastaneye tıkılmadan, evimde kızım ve annemle yaşamaktayım. Kendimi "normal" hissediyorum. Ama devamlı ilaç (Leponex 100, günde en az iki tane) kullanıyorum. Ayda bir, bir saat görüşmek zorunda olduğum bir de psikiyatrist var. Tekrar yaşamak istemediğim psikoz anları var, korkularım var, kuşkularım var. Son görüşmemizde doktoruma, bazı doktorların psikozun birçok nevrozun birikiminden ortaya çıktığını ve psikanaliz veya benzeri yöntemlerle nevrozlarına ayrıştırılarak kesin tedavisinin mümkünlüğünü savunduklarını, bu yüzden böylesi bir tedaviye başlamak istemediğimi söyledim. Bunu üstlenip başarılı olabilecek uzman doktor görebilmiş miyim çevremde? Tehlikeli olabilirmiş, daha dayanıklı olmalıymışım, v. s.

Ben de kendi kendime, psikanaliz olmasa bile, psikolerapi yapamaz mıyım? Uzun zamandır psikoz dönemlerimde ."yaşadıklarımı" yazıya dökmeye çalışıyorum. Bunlardan yayınlanabilir olanları varsa sevinirim. Sizinle iletişime geçmek istememdeki neden, bana yardımcı olabilecek uzmanımsı insanlara ve öğütlere ihtiyacım olması. Degide bu yazımı yayınlarsanız ilk etapta mektupla tanışabileceğim yelkin, arkadaşça insanlara, başta siz olmak üzere, ulaşabilirim. Telefon görüşmemizde yazıları faxlayabieceğimi söylemiştiniz.

Sevgiler

TÜLAY ÖZKAYA

Ölkersallee 68
22769 HAMBURG

GÜNEŞİN VERDİKLERİ

Yumurtayı kırıp çıkan civcivler misali dağıldı, Sovyetler. Belli başlı Sovyet profesörleri Avrupa'ya akın ettiler.

Hamburg metrolarında, istenmiyorlarsa Roma'ya geçebileceklerini konuşuyorlardı.

Atmaca Loid ve Oğuz da güneşin girdabına takılıp, Rusya'dan "birey" olmaya Avrupa'ya gelmeyi yeğleyenler-

dendi. Atmaca Lord çok yakışıklıydı. Soylu geçmişine rağmen yönetiminde olduğu kolhozdan birkaç tepkiciyi de beraberinde getirmişti, gelmişlerdi. Sorun, ayçiceklerinin ve fındıkların neden fos çıktığını araştırmaktan kaçmaktı. Oğuz'la tesadüfen karşılaştıkları birahanede konuşmaya gerek duymadan onlaştılar. Yaşasın dı İllüzyonizm.

Oğuz, armağan olarak, Hitler zamanından kalma, Rusya'da kamplarda saklanmış, bir tren dolusu yarı ölü y nlı Almanı istasyona salıvermişti. Hamburg şoktaydı. Münih'e de böylesi bir çıkartma yapılmıştı. İstasyon civarında yüzlerce, sigara isteyen cesetimsi vücut ...

Çıplak güneş isyanları oynayan yüz Göktürk'ü de St. Pauli sokaklarına bırakıvermişti. Buna karşılık, Almanya'da, saklı tuttuğu, çoğunluğu radyasyondan hastalanmış, sakatlanmış "insanları" uluorta salıvermez mi.

Oğuz politikadan çekilmeyi düşlüyordu. İstasyon civarından uçarcasına kaçmıştı. Sokakta çocuklar gibi sek sek oynuyordu. Sanat akedemisinin kafeteryasını mesken eyleyeceğine, yaşantısına buradan devam edebileceğine inanmışlıkla ve Atmaca Lord'u da orada görünce rahatlamıştı. Hatta PDS'in Kongresine bile katılabilirdi.

Bu insan çöplüğü nasıl ayıklanırdı? Dünyanın temizlenmesi gerekti. Lanetlenmiş, fil kafalı lağım fareleriyle boğuşmak zorunda bırakılmış, eciş bücüş evrimleşmiş, buna rağmen aralarında hiç alışılmamış estetiksel değerler yaratmış "Insanlar"a rastgeldikçe, kendisinin de evrimleşip "Orangutan Hakim" olacağı aklına gelmezdi. Saygılar Sayın Hakim. Bu dava sonuçlanana kadar içerde miyim, dışarda mıyım?

MODERN UYGARLIKLARDA PSİKİYATRİNİN İŞLEVİ *

Konuya girerken önce psikiyatriyi,

psikiyatristi ve hastayı kısaca tanımlamamız gerekiyor. Psikiyatri kısaca, tıbbi açıdan ruhsal tedavi sağlayan bir bilim dalı olarak karşımıza çıkıyor. Bu açıdan psikiyatristi de, bu alanda profesyonelce çalışan kişi olarak tanımlayabiliriz. Şimdi de hastayı tanımlayalım; hasta, ruhsal ve buna bağlı bedensel sorunları olan ve beyinle dış çevre diyalektiği sonucu, beyni kimyasal açıdan farklı bir bireydir. Daha da açacak olursak, birtakım ruhsal, toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik unsurların sonucu olarak kimyasal açıdan (toplumdaki bireylerin çoğunluğunun beyin kimyası esas alınarak) bozulmuş ya da farklı bir kimya yapısı gösteren bir beyne sahip olan bireye hasta denir. Burada dikkat edilecek nokta, (birtakım fiziksel ve biyolojik unsurları dışarda tutarsak) bu kimyasal değişikliğin, beyinle yukarıda saydığımız beş temel unsur arasındaki diyalektik ilişkinin sonucunda meydana geldiğidir.

Bu kısa açıklamayı yapmaktaki amacım, hasta psikiyatrist arasındaki ilişkideki dayanağın ne derecede çürük olduğunu göstermekten ziyade, bu ilişkideki niteliğin esaslarını, tedavinin sonucu ve genel durumu açısından gösterme ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

Peki tedavi açısından hasta ile psikiyatristin izledikleri yolun dayanakları (özellikle hasta için) nelerdir? Bu sorunun yanıtı kuşkusuz ilaç dediğimiz kimyasal ajanlar ve ruhsal tedavi teknikleri olacaktır. Bu durum, olayın olmasını düşündüğümüz teknik karakterdeki bir boyutudur. Bu arada asıl önemle üzerinde durmak istediğim, dahası sorgulamaktan yana olduğum nokta, modern uygarlıklarda denetleyici, yönlendirici ve genel sistemin tüm unsurlarına tekrar entegre edici bir kurum olarak psikiyatrinin ve bu kurumun işlevselliğine gerek kimyasal, gerekse sembolik olarak dolaylı ve dolaysız sürdürmeye çalışan psikiyatristlerin konumu ve teorik olarak hasta açısından çözümsüz çelişkilerin bu konumdaki yeridir.

Geldiğimiz noktada belirteyim ki, günlük hayat tarihten bu yana belirli sistemlerin oluşturduğu genel bir sistem bütünüdür. Geniş anlamda söylersek, bu genel sistem, ruhsal, ekonomik, toplumsal, kültürel ve politik sistemlerin oluşturduğu sonsuza yakın koordinatları olan bir sistemdir.

Bu koordinatlar, doğaldır ki, büyük ölçüde insan iradesinden bağımsız olsa da, belirli bir insan iradesi koordinatlar üzerinde denetim sağlama ve yönlendirme eğilimindedir. (Şunu da belirteyim ki, genel sistemin tamamını denetim altında tutmak mümkün değildir. Çünkü teorik açıdan genel sistemi oluşturan alt sistemler sonsuza yakın bir ilişkiye gireceğinden, tek tek bireyler bazında sonsuza yakın koordinat sistemleri mevcuttur. Burada maximal bir denetim söz konusudur). İşte burada konumuz açısından üzerinde durulacak nokta, psikiyatristin ve hastanın bu koordinatların ve denetimle yönlendirimin neresinde olduğudur. Doğaldır ki, psikiyatrist ve hasta genel sistemin koordinatları açısından farklılık gösterecekleridir. Bunun yüzeysel bir biçimdeki kanıtı, birinin normal, diğerinin normal dışı konumda olmalarıdır. Eğer aksi olsaydı, bulundukları koordinatlar teorik olarak yaklaşık aynı kimyasal sonucu doğuracağından, ya ikisi de normal ya da hasta olacaklardı. Gelelim ikinci noktaya; yani bu iki birey sistem denetiminin ve yönlendiriminin neresinde bulunurlar? Önce hastanın durumunu görelim; psikiyatristin karşısına çıkışına göre ya denetim ve yönlendirimden bunalmıştır (bu gruptakiler genellikle psikiyatriste kendileri giderler) ya da denetim ve yönlendirimin dışına çıkmışlardır (bu gruptakiler ise genellikle başkaları tarafından psikiyatriste götürülürler). Psikiyatriste gelince; bunların çoğunu denetim ve yönlendirim mekanizmasının bir dişlisi olarak görürüz. Çünkü modern uygarlıklarda psikiyatrinin kendisi denetim ve yönlendirimin bir unsu-

ru hem de çoğu psikiyatrist normal koordinatlarda bulunduğundan dolayı, d[illegible] ve yönlendirim mekanizmasının içinde olduğundan, bu konumdaki her normal birey gibi refleksif olarak söz konusu pratiğe yatkındır.

Doğal olarak hasta ile psikiyatrist arasındaki olumsuz ilişki de burada başlıyor; birinin denetim ve yönlendirim aracı olması, diğerinin aynı mekanizmadan olumsuz etkilenmesi... Bu durumda tedavinin genel karakterine girebiliriz. Hemen söyleyeyim ki, hasta için tek önemli şey, psikiyatristin kendini anlayabileceğini tamamen inanmış olmasıdır. (Çünkü hasta, kendisi için menfi bir durum gösteren genel sistemi ve psikiyatrinin bu genel sistemi idame ettirici karakterini büyük oranda bilmemektedir). Oysa genel sistemin içinde farklı koordinatlarda bulundukları için her ikisi de yanılır. Fakat psikiyatristin yanılmasının derecesi daha düşüktür. Çünkü ruhunu tam olarak bilemese bile, hastanın beyninin kimyasını aşağı yukarı bilebilir.

Kuşkusuz ki, tedavi esnasında etkileşen farklı konumlar hasta konumu aleyhine hareket etmek zorundadır. Bu pratik olarak gösterir ki, hastanın genel koordinatsal konumu, genel sistemdeki optimal çizgiyi gösteren denetim ve yönlendirim altındaki ve entegre bir durum gösteren koordinat yığılmalarına doğru kayar. İşte burada psikiyatristin özel konumuyla kimyasal ajanların konumu temelde bir paralellik gösterir. Başka bir deyişle, her ikisinin de temel işlevi, önce denetim sonra yönlendirim ve daha sonra genel sisteme entegre edici bir karakter göstermektedir.

Sonuçta söyleyebiliriz ki, modern uygarlıklar çok çeşitli ve yönlü bileşenleriyle dev bir genel sistem oluşturmuş olsalar da, bu sistemin idame etmesi için denetleyici, yönlendirici ve entegre edici araçlara ihtiyacı vardır. Psikiyatri de, bu sistemin içinde beselenen bir bilim olarak sistemin dışına çıkma şansı olmadığından, sistemi idame ettirici dev bir kurum haline gelmiştir. Doğaldır ki, bu kurumun aktif unsurları olan psikiyatristlerin büyük bir bölümü de temelde kimyasal ajanlar gibi işlev görüp, fakat onlardan farklı olarak, yani bir ruha sahip bireyler olarak genel sistemin öngördüğü hayatın içinde her normal birey gibi, atomik parçalar halinde, genel sistemle birlikte, kendi özel hayatlarını sürdürmektedirler. Bu durumda da, genel sistemden bunalan ya da kopan hasta için psikiyatristler çok şey ifade etse de, psikiyatristler için hasta, sonuçta genel sisteme entegre edilecek bir atomik parçadan başka bir şey değildir. Bense yazıyı bitiriken, hasta açısından iki olumsuz noktayı göstermek istiyorum;

1- Hastaya verilen kimyasal ajanlar, hastanın beyin kimyasında değişiklik yapsa bile, hasta yine hastalandığı genel sisteme gireceği için özel olarak tekrar hastalanma riski yüksektir.

2- Ruhsal tedavi yöntemi ne derece başarılı olursa olsun, hiçbir ruhsal tedavi yöntemi farklı bir kişilik oluşturamayacağından, biraz farklılaştırılmış kişilikle de olsa, denetim ve yönlendirim mekanizmalarıyla tekrar reaksiyona giren o bireyin, söz konusu mekanizmalar karşısındaki tavrı diğer optimal çizgideki bireylerden farklı olacaktır.

ÖZGE İŞCANLI

(x) Modern uygarlıklardan fiili kastım elektronik ve bilgi çağını yaşayan Batı uygarlıkları olsa da, bu yazıyı yazmamda ilham kaynağı, bire bir ilişkiye girdiğim sayın psikiyatristlerle, üzerlerinde gözlemler yaptığım sayın kronik hastalar olmuştardır.

Bu film bütünüyle burçak'a adanmıştır.

eyliyorumlar-V
opus magn mu provaları-III
kentlemeler-I

ya da

SİNEMADA ANLAM YALATMA

SAHNE	DIŞ	GÜN	IRMAK

Adam, Koyun, Kurt, Ot

1. Çekim Genel Çekim. Adam kayıkta koyunla sağdan girer, soldan çıkar.	Müzik* girer.
KESME	
2. Çekim Genel Çekim. Adam boş kayıkla soldan girer, sağdan çıkar.	
KESME	
3. Çekim Genel Çekim. Adam kayıkta kurtla sağdan girer, soldan çıkar.	
KESME	
4. Çekim Genel Çekim. Adam koyunla soldan girer, sağdan çıkar.	
KESME	
5. Çekim Genel Çekim. Adam kayıkta otla sağdan girer, soldan çıkar.	
KESME	
6. Çekim Genel Çekim. Adam boş kayıkla soldan girer, sağdan çıkar.	
KESME	
7. Çekim Genel Çekim. Adam kayıkta koyunla sağdan girer, soldan çıkar.	
KESME	
	Müzik çıkar.
jenerik	Müzik girer.

*Bu filmin özgün müziği Hakan Tunçkıran'a aittir.

bilmece: Anonim
senaryo: Ah Muhsin ÜNLÜ

YAŞAMA KENDİ

ADIYLA BAŞLAMA

TALİHSİZLİĞİNE

UĞRAMIŞ,

BU YÜZDEN BÜYÜSÜNÜ YİTİREREK

TANRILARA KURBAN EDİLMİŞ

VE BU KEZ

ADINI

UNUTARAK YENİDEN

DOĞMAYI DENEYEN

ÇOCUĞA

Bütün yüzleri aradım binlerce yıldır, duyularımın erişilmez gibi gelen yetileriyle. Öyle geçiveren yanımdan, günlerce suskun seyrettiğim, ömrünün bir yanını duvarımdaki sararmış resimlerinde geçiren bütün yüzleri gözledim durdum. Göremediklerimi düşledim, düşleyemediklerimi düşümde gördüm. Hep ama hep baktım, belleğimin muazzam yüzler dağarcığıyla karşılaştırarak. Sözü bile edilmeyen ayrıntılarıyla bütün yüzleri inceledim binlerce yıldır. Önce bütün bir yüzü aldım içime, bütün doğallıyla; önyargısız, hiç tanımamışçasına. Çoğu ne denli benziyordu birbirine. (Ayıklaması kolay oldu bunları.) Farklı olanlardaysa bir şey eksikti; bir şey... ne olduğunu çıkaramadığım. Kaşlarına baktım örneğin yüzlerin: uzanışına, genişliğine, yayılımına. Gözü gizleme biçimine, gözü sarışına, gözü ortaya serişine, gözü bütünleyişine. Kaşların devinimine baktım; inişine, kalkışına, kıvrılışına. Öfkesine baktım kaşların en çok, bir de umursamazlığına. Burunlarına baktım yüzlerin; açılış ve kapanışına, havayı bir armağan gibi kabul edişine, şehvetli kanatlarına. Yüzü taşıyışına, mermer bir antik sütun gibi. Dudaklara izin verişine. Ve onlara elbette; dudaklara. (Bunu anlatmak zor.) Hepsi bir yana, aradığım yüzü bana gösterecek olanın gözler olduğunu biliyordum. En çok onlara baktım. Çoğu zaman gözlerden eledim yüzlerin bildik olanını. En çok gözler yanıltı, "ben o yüzüm" diyen gözler. En çabuk da gözler uyardı yanılsamalardan beni. "Bu değil" dedim, hüzünle "bu gözler o yüzün değil". En heyecanlı araştırmalarımı onlarla yaptım, en tedirgin yolculukları. Gözlerin çağrısıyla yittim insan denen evrenin derinliklerinde. Ama hiçbiri tamamlayamadı o eksikliği. Güçlükle çıktım kimi zaman aydınlığa. Eksik olanı bilmiyordum çünkü, yalnızca bir sezgi. Ta ki o yüzle karşılana dek. İştegelmiş geçmiş, varolanı bütün yüzler parçalanmış, yok

olmuş, üst üste gelmiş, birleşmiş, o yüzü oluşturmuştu. Bütün gözler o yüzün gözlerinde yitmiş. O yüzde ben de sonsuza değin unutttum kendi yüzümü, ilk kez ürkmedim yok olmaktan, bıraktım kendimi, katıldım o yüze; içimde anlaşılmaz bir hüzünle, mutlandım

Sizin de bir insan yüzünde gelmiş geçmiş, varolan tüm insanlığı (tüm yüzleri yani) gördüğünüz oldu mu?

"Büyük patlama'nın giderek solan tınısını, kavgaların ve sevdaların öykülerini, kuşların/yaprakların/akarsuların ezgilerini duydunuz mu hiç bir insanın sesinde? Gözlerinde tüm varoluşu ve asıl ölümü? Dudaklarında bugüne değin yaşanmış tüm aşkları. Saçlarında zamanı?

Böyle bir deneyimin söze dökülmesi dondurur onu, taşlaştırır. Oysa varlığı, eylemi, yaydığı tılsımla bir bütün olarak insanlığın öyküsünü/görünümünü temsil ettiğini sezersiniz, ama dile getiremezsiniz, çünkü bilirsiniz, dil öncesidir. Ancak duyumsanır ve kabullenilir. Doğayla ilk buluşmanızı/ilk ayrılmanızı anımsatan, ne var ki serap gibi yitiveren o ilk halimizdir; evrenin ta kendisi.

İşitirsiniz. And Dağları'nda yerli anaların çocuklarına öğüt verirken söylediği türküdür o: İnka prenseslerinden alıp getirdiği binlerce yıllık bakışları, kuzgun siyahı uzun saçları, bugün en çok bir Zapatista'ya yakışan ironik bir isyancının yüzüyle. Çaresizliğiyle hükmeden telaşlı bir sabır.

Denir ki, "isyancı kuş aşk"tır o: Sırrını örten, hüznünü dışavuran, -yine- uzun siyah saçlı Endülüs güzeli. Ak ehramlı; çıplak ayaklarının iz bırakmayan oyna sekişleri gibi peşinden sürükleyen kara gözleriyle. "Ben Salt Dansım" diyen esnek bedeni, çocuksu ve davetkar dudaklarıyla kırılgan ama kışkırtıcı, ürkek ama ölümcül bir Karmen. Yabansılığıyla ele geçiren direngen sevgi.

Kendinden geçercesine yeri döverken bile toprağı incitmeyen kızıldereli dansçısı: Bir ceylan gibi sessiz bir atmaca gibi alıcı. Suyun akışıyla bütünleşmiş narin ve görkemli bir ağaç gibi içten. Saçları -yine- el değmemiş; çekici, dinlendirici ve uzak. Adımları yosunlar gibi salınmış, öylesine suskun. İçinde kimselerin duymadığı bir yanardağ coşkusu.

Belki hepsinden biraz daha fazla bir Uzakdoğulu: Yanından ayırmadığı küçük tanrıları, sustuğunda her şeyi anlatan Buda dinginliğiyle. Kuşkusuzca baktığınızda önünüze dünyayı seren kara gözleri, onlara alabıldığine izin veren ve bir hareketivle geceyi aydınlatan gün gibi- yüzünü şafağa çeviren kara kaşları. Zamanın hiç değmemişçesine -yine- saçlarından aktığı,kayıtsız bekleyen bilgelik.

Siz de bir insanda bütün insanları gördünüz mü hiç? Ya da kendinizi onda, onu kendinizde? Bir yüzde bütün yüzleri, bir gözde bütün acısını ve sevinçlerini ortak yaşamların? Uzaklığınız içinde yok olmak korkusundan, biliyorum. Ben de yok olurum belki, o gizemin ötesinde. Belki de, biliyorum, bölünürüm ikiye. Ama o zaman, biliyorum, artmış olurum bir kat daha: İçimde en az iki evren.

HAKAN ATALAY

kırık kalpler, kırık baglar ve

"Unuttum mu, biricik
sevdiğim, seni sevmeyi,
Ayırdı mı bizi nihayet
zamanın her şeyi eskiten
dalgası?"

Emily Bronte

Psikolojik kuram ve uygulamalar çoğunlukla konularının tarihsel ya da kültürel olarak tanımlanabilirliğini ihmal ederler. Burada, özellikle yas ile ilgili kuram ve terapiler ele alınmıştır. Güncel ekoller, ölenle olan bağların koparılması ve hayatta kalanın kendine özgü - bağımsız yaşam tarzına geri dönmesinin önemini vurguluyor. Bu meseleyi kültürel ve tarihsel bir bağlama yerleştirmek çoğunlukla modernist bir bakış açısının ürünüdür. Geçtiğimiz yüzyılın romantizme özgü etiği içinde bağların böyle koparılması kişinin kimliğini ve yaşamın anlamını bozan bir şey olarak değerlendirildi. Alt-kültürel anlam ve değerlerin günümüzdeki farklılıkları ışığında, karşılıklı sorumluluk ilkesinin esas alındığı bir postmodern bakış denenebilir.

Psikolojide araştırmacılar, insanın işlevselliğine ait genel ilkeleri formüle etmeyi amaçladılar. Bu evrenselleştirme eğilimi, psikolojinin bütün alanlarına, ruh sağlığı da dahil, damgasını vurmuştur. Araştırmacılar ve uygulayıcılar gözlemlerini, en geniş anlamdaki talepleri desteklemek amacıyla, depresyonun, madde bağımlılığının, stres bozukluklarının vb. temel süreçlerine ilişkin bilgi edinmek ve farklı işlev bozukluklarına en uygun tedavi programlarını geliştirmek için kullandılar. Bu yaklaşım ve çıkardığı sonuçlar bazı kuşkuları da birlikte getirdi: Bu sonuçlar, önem ve anlamları da dahil, en azından kısmen, toplumsal olarak oluşturulmuştur, yani tarihsel ve kültürel olarak değişirler. Örneğin, depresyona ilişkin farklı kültürlerden gelen kaynakları gözden geçirdiği yazısında, Lutz (1988) bu bozukluğun evrensel olarak kabul edilemeyeceğini, bazı kültürlerde görülmediğini öne sürmüş.

Bu konuda hemen bazı sorular akla geliyor: Hasta bakımı stratejileri ve terapi uygulamaları tarihsel ve kültürel olarak farklılıklar gösterir mi? Her yeni kuşak yeni destek ve tedavi biçimlerine mi ihtiyaç duyar? Bir altkültür ya da kuşağa ait bireyler belli bir davranış biçimini uygun ve kabul edilir buluyorsa, onların bakış açısını paylaşmayanlar, bu davranışı üzerinde durulması gereken bir sorun olarak görmekte haklı mıdırlar?

Bu meseleler karmaşık ve çok yönlü... Bu makalede birçok ruh sağlığı araştırmacısı ve terapistinin ana ilgi alanı olan özel bir konuyu - sevilen birinin kaybına gösterilen tepkiler ve bununla ilintili yas sürecini- irdeleyeceğiz. Bunu yaparken, hem kültürel yapısalcı bir bakışın somut önemini göstereceğiz, hem de halen önde gelen uygulamalara bir olası seçenek önereceğiz.

Önce, modernist uygulamalar olarak gördüğümüz yöntemlerle iç içe geçmiş, başat, Batılı yas ve yasa müdahale stratejilerini ele alacağız. Bu bakış, diğer kültürlere ait kanıtlarla ve geçtiğimiz yüzyılda çok popüler olan ve hala kültürel yaşamın önemli bir yüzü olan romantik yas kavramı ile çelişmektedir. Bizce romantik bakış açısı modernist uygulamaların tehdidi altındadır. Aynı zamanda kuram ve son araştırmalar, modernist anlayışa kafa tutmakta ve romantik bakış açısının sürdürülmesine zemin hazırlamaktadır. Sonuç olarak, biz bu çatışmayı postmodern bir bağlamda ele alıyoruz.

Yirminci Yüzyılda Bağları Koparmak

Düşünürler, sıklıkla günümüz Batılı toplumun kültürel ruhunu anlatmak için "modernist" terimini, bunun zıddı olan geçtiğimiz yüzyılınki için de "romantist" terimini kullandılar. Kültürel modernizmin temel düşünceleri arasında aklın ve gözlemin vurgulanması, ve sürekli ilerlemeye sadakat sayılabilir. Hayata modernist bir yaklaşım hedefe yönelmeyi, etkinlik ve akılcılığı ön plana çıkarır. Psikolojide de modernizm, insan işlevselliğinin makineye benzetilmesine yol açmıştır. Bu görüş yasa uyarlandığında, insanın o yoğun duygusallık durumundan bir an önce ve mümkün olan en işlevsel şekilde sıyrılması gerekliliği ortaya çıkar. Modernist kuramlarla beslenen terapi yaklaşımları kayıp yaşayanların aynen bu şekilde yanıt vermesini teşvik eder. Düşkünlük yaratan bir duygusal tepki olan yas tutma, günlük rutinleri aksatan bir baş belası olarak görülür ve halledilmesi gerekir. Kayba verilen dikkatin azaltılması gerekir ve uyum sağlama yas tutan ve ölen arasındaki bağların koparılması olarak görülür.

Sevilen birinin kaybında bağların zayıflatılması inancı ilk ve önemli ifadesini Freud'un çalışmasında bulur. Freud, sevgiyi, libidinal enerjinin sevilen kişinin (nesne) zihinsel temsilcilerine yatırılması olarak tanımlar. Sevilen kişi öldüğünde, libidinal enerji ölene ait anı ve düşüncelere bağlı kalır. Enerji deposunun bir sınırı olduğuna göre, kişinin bu enerji kaynaklarını yeniden kullanabilmesi için, kayıp nesneye yatırılan enerjinin geri çekilmesi gerekir. Sevilen nesneyle olan bağlar, bir enerji ayrılması işlemiyle zayıflatılır. Freud, yasın psikolojik işlevinin, bireyin ölenle olan bağlarından kurtularak geçmişi yeniden yaşantılayarak ve ölenin anılarına dayanarak tamamlandığını söyledi. Bu süreç ancak enerjinin çoğunun kayıp nesneden çekilerek bir yenisine aktarılmasıyla tamamlanır. Bunu yapamayanlar duygusal bir duraklamaya girerler.

Daha iyi gelişmiş modernist bir bakış John Bowlby tarafından öne sürülmüştür. Onun C.S. Lewis'in (1961) klasik vaka çalışması Bir Vaka Gözlemi'ni ele alın. Lewis karısının ölümüne bir anlam vermeye çalışırken yaşadığı derin yas ve üzüntü duygularını tarif etti. Kitabın yayınlanmasından yalnız iki yıl sonra Lewis de öldü. Günümüz ruh sağlığı standartlarına göre, Lewis'in tepkileri aşırı görünüyor; karısının kaybıyla aşırı meşguliyeti kendi ölümünü de hızlandırmış olabilir. Bowlby 1980'de Lewis hakkında şunları yazar:

Bu adamın yaşam duygusu çocuklukta ketlenmiş ve bastırılmış, ve bunun sonucu olarak da aşırı derecede içebakan biri haline gelmiş... Onun üzüntüsü ... onun bağlanma davranışını düzenleyen sistemlerin dokuz yaşındayken annesinin ölümü üzerine çözülmesine bağlıdır (sf.241-242).

Bowlby'ye göre yas, amacı kaybedilen nesneye tekrar yakınlaşmak olan ayrılık anksiyetesinin bir çeşididir. Nihai bir ayrılık demek olan ölüm halinde ise, yeniden yakınlaşma çabası uygunsuz ve işlevsizdir. Bu işlevsizlik çabaların amacına ulaşmasını önlemez, ancak bunlar yavaş yavaş ortadan kalkar. Bu bazen protesto ve öfkeyle başlayan ama ölenin geri döneceği umudu gitgide kaybolduğunda çaresizliğe dönüşen, art arda gelen birçok evreden geçerek tamamlanır (Bowlby).

Bağlardan kurtulmanın önemi üzerinde duran psikanalitik kuram gibi, Bowlby'nin yazıları da hayatta kalanın uyum sağlaması ve iyileşmesi için, ölenle olan bağların kopartılmasının gerekliliğini ima eder. Bu sürecin tamamlanabilmesi için, geçerli rehberlik ve terapi programları oluşturulmuştur. Bağlarını koruyanlar uyumsuz olarak kabul edildi. Ölenle olan bağların halledilmesi gerektiği varsayımından bu yazıda bağların koparılması varsayımı olarak söz edilecektir.

Başka modernistler yas tutan kişinin yeni bir kimlik kazanması gerektiğini söylediler; yine ölenden bağımsızlaşma teması. Golan'ın (1975) bir makalesi

Eşten Dula ve Kadın'a Doğru'da bu oldukça geniş anlatılmış.

Yas tutanlar için geliştirilmiş rehberlik ve terapi programları, zaman içinde, yas tutanların ölenle bağlarını koparması, bağlantılarını bırakması, giden kişiden hiçbir iz taşımayan yeni bir kimlik oluşturmaları ve başka ilişkilere yönelmelerinin gerekliliği üzerine inşa edilmiştir. Kaybettikleriyle olan bağlarını koruyanların rehberlik ya da terapiye ihtiyaçları vardır.

Kuramsal formülasyonlar ve rehberlik uygulamalarıyla ilişkili olarak, araştırmacılar olumsuz yas prognozuyla ilgili olarak "eşle ilişki"yi önemli risk faktörleri arasında saymışlar. Parkes ve Weiss (1983), patolojik evlilik bağlarından kaynaklanan iki temel patolojik yas nedeni tanımladı. bunlardan biri Freud'u takip ederek, ambivalan yas sendromu olarak adlandırıldı. Bu, sevgi ve nefret bileşenlerinin aynı anda varolduğu, çatışmaların sık karşılaşıldığı ve ölüm olmasa boşanma ya da ayrılığın söz konusu olduğu ilişkileri işaret eder. Kayıptan sonra hayatta kalan ölene hala bağlı olabilir ama bu güvensiz bir bağdır. Bir başkası, kronik yas sendromu ise aşırı bağımlı bir ilişkiden sonra ortaya çıkar.

Ne kadar dikkat çekici; yakın ve bağlı bir evlilik ilişkisi sadece patoloji kaynağı olarak görülmekle kalmıyor, aynı zamanda yas tutanlar arasında genelde uyum zorluğuna neden olan belli başlı etken olarak görülüyor. Sosyolog Helena Lopata, dullukta organize olamamanın önceki evlilik içi rollere bağlı olduğunu bulmuş. Kocalarının yaşantılarına yoğun şekilde dalmış olan ve onlara hem toplumsal hem de psikolojik olarak bağımlı olanlar, daha bağımsız olanlara oranla daha fazla uyum zorluğu çekiyorlarmış.

Gördüğümüz gibi, yasa ait ruh sağlığı alanındaki önde gelen görüş bağların koparılması ve bağımlı ilişkilerin sorunlu olduğu imasına dayanıyor. Uygun yas tutma, ölenle olan bağların terk edilmesini gerektiriyor. Buradan çıkan sonuca göre evliliklerinde bağımsız olanlar bağlarını koparmakta daha az zorluk yaşayacaklar ve böylece yas tutma dönemleri daha az sorunlu geçecek.

Başka Kültürlerde Yas Tutma

Bağların koparılması görüşü bunun evrensel bir niteliği olduğunu öne sürse de kültürel açıdan ele alındığında mekan ve zamana ait sorunlar olduğu görülür. Batılı olmayan toplumlar üzerinde yapılan kısa bir inceleme, ölenle olan bağların sürdürülmesi ile ilgili inanışların geniş farklılıklar gösterdiğini ortaya çıkarır. Batıdakinin tersine, Japonya'da ölenle olan bağların sürdürülmesi dini ritüellerce de kabul edilir ve desteklenir. Yapılan bir araştırmada, Japon ve İngiliz dulları karşılaştırılmış ve Japonların göreli olarak daha iyi uyum yaptıkları görülmüş. Japonya'da egemen olan Budist ve 'into dinlerinde ölenle bağlar sürdürülür ve ölen, atalar arasında yerini alır. Ölen çağırılabilir, yas tutan kaybettiği atasıyla konuşabilir, hatta ona bir şeyler ikram edebilir. Bu devamlılık birçok evde bulunan aile büyüklerine ayrılan sunağın varlığıyla pekiştirilir. Böyle bir davranış Batılılar tarafından patolojik olarak kabul edilirdi.

Batılı ve Japon yas tutma davranışlarıyla belirgin farklılık gösteren bir grup da yerli Amerikan kabileleri. Arizona'lı Hopi'ler arasında ölen en kısa zamanda unutulur ve hayat eskisi gibi sürdürülürdü. Bu alışkanlık onların öte-dünyaya ilişkin inanışlarına da uyuyordu: Hopi'ler ölülerle ilişkinin kirlilik getireceğine inanırlardı, bu nedenle ruhu kişiliğinden uzaklaştırılmış ölüden ve ölümden korkarlardı.

Ünlü Norveçli antropolog Wikan, Bali ve Mısır'daki iki Müslüman toplumundaki yas yaşantısı ve ifadesini inceledi. Mısır'da yas tutanın üzüntüsünü yaşaması teşvik edilir, ona kendi benzer yaşantılarını anlatan ve kendileri de üzüntülerini ifade eden başkaları katılır. Ölene olan sevgilerini bitmek bilmez matem tiradlarıyla ve duygusal boşalımlarla gösterirler. Wikan, bu tekrarlayan hikayelerin "katartik önemi"nden söz etti. Diyebiliriz ki, Mısırlı Müslümanlar ölenle bağları koparmak ya da anıları bloke etmek için pek az çaba gösteriyorlar.

Bali'de ise yas davranışı tamamen farklı. Yas tutanlara üzüntülerini gömmeleri ve hatta neşeli olmaları empoze edilir. Eğer böyle davranmazlarsa başkalarına haksızlık ettikleri düşünülür. Ölenle bağların korunduğuna dair hiçbir açık belirti görünmez. Eğer birileri bunu aşırı derecede gösterirse eleştirilir. Böyle bir Bali'li adamın "deli"olarak damgalandığı ve alay konusu edildiği anlatılmış.

Bu farklı kültürlerde Batılı yas tutma modellerinin hiçbirini görmüyoruz. Bazıları ölenle olan bağlarına sıkı sıkı tutunurken bazıları da tüm bağları alelacele yok

ediyor. Sonuç olarak hepsi de kültürel olarak kabul edilir uyum şekilleri.

Romantik Çağda Yas

Yas tutma davranışında böyle kültürel farklılıklar olduğuna göre kendi davranış kalıplarımızı sorgulamamız uygun olur. Acaba bu bağların koparılması yönelimi, modern zamanların bir ürünü mü? Eğer bu böyleyse, o halde üstü örtülen nedir? Eğer ölüm ve yas tutmaya ilişkin alternatif bakış açıları kültürel gelişim için zengin bir kaynak yaratıyorsa, günümüz bakış açısının hegemonyası bu zenginliği tehdit etmiyor mu?

Bu olasılık, ölüme karşı yalnız bir yüzyıl öncesine ait tepkileri incelediğinizde dahi geçerlilik kazanır. Modernistler başarılı insan işlevselliğinin temeline bilimsel akılcılığı yerleştirirken, romantikler bilinçliliğin ötesinde, kişinin varlığı ve benliğinin merkezinde bir yerlerde yer alan gizemli güç ve süreçlerin yer aldığına inanırlar. Bu içsel yapıda, aşkın, yaratıcı esinin ve zekanın kaynağı olan ruh bulunur. Romantikler aşkı insan uğraşının ön planına yerleştirirken, "yararlı" ya da "işlevsel" olanı sevilen biri uğruna terkedeni överlerdi. Romantikler, evliliği ruhların birleşmesi, aileyi sonsuz sevgiyle bağlanmış ve arkadaşlığı yaşamboyu süren bir bağlılık olarak gördüler.

Romantik bağlamda yas kavramı modernist döneme göre oldukça farklıydı. Yakın ilişkiler derin bir bağlanma olarak değerlendirildiğinden, yakın birisinin kaybı hayatın tanımında kritik bir dönüm noktası oluşturuyordu. Yas tutma, ilişkinin öneminin ve kişinin kendi ruh derinliğinin bir işareti olarak görülüyordu. Ölenle olan bağların eritilmesi, yalnızca ilişkinin yüzeyselliğini göstermekle kalmıyor, aynı zamanda kişinin kendi değeri ve bütünlüğünün de yadsınması olarak kabul ediliyordu. Modernizmin bağları koparma yöneliminin aksine, romantizm "kırık bir kalbe" rağmen bağların sürdürülmesini yüceltiyordu.

Kırık kalp düşüncesini en iyi tanımlayan önekler 19. yüzyıl şiirinde görülebilir:

Kısa sür ey yalnız ve acılı günlerim
Seninle tekrar sevgide birleşinceye dek.
William Barnes

Mezar benim küçük kulübem
Or'da yuvamızı koruyorum
Odamı tertipli tutuyorum
Çayı koyuyorum.
Emily Dickinson

Bu şiirlerin dışında, gündelik yaşamdaki kırık kalp belirtilerini en güzel şekilde veren Paul Rosenblatt'ın (1983) *Acılı Gözyaşları: 19. Yüzyıl Günceleri ve 20. Yüzyıl Yas Kuramları* adlı kitabıdır. Rosenblatt yas düşüncesini incelemek için 19. Yüzyıldan kalan 56 günceyi ele almış. Bütün bu güncelerde bağların koparılmasına ait bir veri görülmediği gibi, önde gelen çaba ölen sevgiliye sıkı sıkıya bağlı kalmak yönündedir. Bazı aileler çocuklarına isim verirken bunu ölenle yeniden kavuşmanın bir yolu olarak görüyorlardı. Rosenblatt'ın çıkardığı sonuçlara göre yas, neredeyse kişinin yaşamı boyunca sürüyordu.

Günümüz Toplumunda Terkedilmeyen İlişkiler

Modernist görüşlerle yoğrulmuş olsalar da, 20. yüzyıl Batı kültüründe yaşayanlar romantizmle aşk yaşamaya devam ediyorlar mı? Mutlaka popüler kültür ürünlerinde-sinema, TV, müzik vb.- bunu destekleyen birçok şey var. Yapılan araştırmalar, eşini kaybedenlerin iki yıl sonra hala onlarla bağlarını sürdürdüklerini, önemli bir karar verecekleri zaman onunla adeta konuştuklarını gösteriyor. Yani günümüzde de ölenle olan bağlarını koparmayan, bunu romantizme özgü tarzda sürdürenler var; ancak bu, kültürel ve zamansal olarak farklılıklar gösterebiliyor.

Yasa Postmodern Bir Bakış

Yasın incelenmesi, bize, farklı insan gruplarının farklı davranış kalıpları ortaya koyduğunu ve davranışlarının anlaşılabilmesini mümkün kılan değerler sisteminin de farklı olduğunu ortaya koydu. Sapkın, uyumsuz, ve patolojik olarak değerlendirilen davranışlar bir başka kültürel ortamda tamamen kabul edilebilir. Bir kültüre ait tedavi yaklaşımlarının evrensel olarak kabul edilmesi en hafifinden farklılıklara duyarsızlık, dahası hegemonyadır.

Kültürel ve toplumsal farklılıklara daha duyarlı terapi çeşitleri var mıdır? Sıkıntıda olan birine yardım edebilmek için daha iyi stratejiler geliştirilebilir mi?

Bu konu, yeni bir bilinçlilik durumu ortaya

çıkarmaktadır: Postmodernizm. Postmodernizm, romantizmin çöküşüyle ortaya çıkan modernist bakış açısının da ikna gücünü yitirmesiyle gündeme geldi. Böylelikle çok yönlü bir bakış açısını tanımış oluyoruz. Bu çoksesliliğe geçiş, daha genel anlamda postmodern bilinçliliğin temel özelliklerinden biridir.

Ne var ki, bu çoğul bakış açılarının kabul edilmesi, yas araştırmaları ve tedavisinin geleceğine ilişkin kesin sonuçlara varılabilmesini sağlamamıştır. Ancak tedavinin etkinliğine ait tüm değerlendirmelerin kendi kültürel çerçevesi içinde ele alınması gerektiği ortaya çıkmıştır. Modernist perspektiften bakıldığında ölmüş birisiyle ilişkisini sürdürmek duygusal sorun ve ruhsal hastalığa işaret edebilir, hatta zamansız bir ölüme neden olabilir: Kırık bir kalp çevresinde yeni bir yaşam kurmak kontrendikedir.

Öte yandan, romantizmin bakış açısından bakıldığında bağların korunmasıyla ilgili söylenecek çok şey vardır. Savaşta ölenlerin ana-babaları, ölenle güçlü bağlarını korumanın yüceltici yönlerini açıkça görüp gösterdiler. Her perspektif kendi sonuçlarını doğurur ve kendi eksikliklerinden muzdariptir.

Eğer nihai çözüm bizim kavrayışımızın ötesindeyse, önümüzde hangi seçenekler var? Önce kavramları bütünleştirme yolu düşünülebilir. Böyle sentezlerin örnekleri vardır. Psikoanalitik kuram, bilinçdışı güçlere ait kavramları romantizmden ödünç alırken, bunu, modernist düşünceden kaynağını alan ego işlevleri kuramıyla birleştirdi. Sonuçta daha zengin ve kapsamlı bir kuramsal yapı oluştu. Biz burada yas için böyle bir bütünleyici kuram önermeyi amaçlamıyoruz. Yine de somutlaştırmak için Mary Gergen'in (1987) "toplumsal hayaletler"le ilgili kavramsal incelemesini hatırlatalım. Toplumsal hayaletler, bireylerin belli bir süre düşsel nitelikte bir ilişkiye girdikleri gerçek ya da hayali kişilerdir. Gergen, bu ilişkilerin insanların yaşantısında yaptığı bir dizi olumlu etkiyi incelemiştir. Örneğin toplumsal hayaletler, davranış modelleri ve tutum çeşitliliği sunar; onlarla ilişki kuranlara güven ve duygusal destek sağlar.

Romantikler, ölenlerin imgelerini koruma ve sürdürmenin normal ve duygusal açıdan geliştirici olduğunu öne süren toplumsal hayalet kavramını tercih ederler. Benzer şekilde, toplumsal yaşamda etkinliği vurgulayan modernistler de bu bakışı geliştirici bulabilirler. Ayrıca bu sonuç Rosenblatt ve Meyer'in (1986) ölen biriyle sürdürülen iç-diyaloglara ait tartışmalarını da destekler. Buna göre, bu diyalog yas tutanın düşüncelerini netleştirmesi, ilişkiye ait bitmemiş veya yeni ortaya çıkan meselelerin ele alınması ve geleceğe hazırlık açısından olumludur.

Kuram ve terapiye ilişkin postmodern bilinçliliğin ikinci sonucu da kültüre gömülmüş uygulamaların ele alınmasıdır. Yani, kavramların bütünleştirilmesi yerine, o kültürdeki zengin olasılıklar dokusunu tanımaya çalışarak konuya yaklaşılabilir. Bu durumda, araştırmacılar çıkardıkları bir sonucu genelleştirmeyecekler, bunun yerine yası bütün farklı yönleriyle anlamaya çalışacaklardır. Bu, oldukça duyarlı bir algıyı -danışanın sesini kendi alt-kültür yapısı içindeki gerçeklik ve değerleriyle açık bir şekilde dinlemeyi- gerektirir. Aynı zamanda bu seçenek, farklı ve alternatif olanlar konusunda eğitimi de gerektirir. Danışanlara, saptanacak birçok hedef olabileceğini, birçok farklı duyuş tarzı olduğunu, böylece kayıp karşısında birçok değişik ifade ve davranış kalıplarının kabul edilebilir olduğunu anlatabilirsiniz. Acısını sürekli içine gömen, metin birinin zaman zaman kaybını ağlayarak dışa vurabileceğini, acı içinde sürekli ağlayanın da artık yavaş yavaş eşinin isteklerini bir kenara bırakmayı öğrenmeye ihtiyacı olabilir. Buradaki anahtar kavramlar gelişme, eseneklik ve kültürel yapıya uygunluktur.

Sonuç olarak yas kuram ve terapisine postmodern bir yaklaşım *sorumluluğun yaygınlaştırılmasını* da önerir. Böyle bakan bir profesyonel sağlık ve uyuma ilişkin varsayımlar, kültürel ve tarihsel süreçlerin bir yan-ürünüdür. Tüm kuram ve terapi uygulamaları bir kültürel kalıbı diğerine yeğleyerek toplumu bir ya da diğer yöne doğru iterler.

American Psychologist dergisinin Ekim 1992 sayısında yayınlanan ***Broken Hearts or Broken Bonds*** *adlı Stroebe M., Gergen M.M., Gergen K.J. , Stroebe W.'nın yazdığı makaleden kısaltılarak çevirilmiştir.*

GECE VE MÜZİK

Yıllar boyu, çok iyi müzik dinlediklerine inandığım birçok arkadaşım bana şöyle dediler: "Abi, Bowie'yi nasıl bulursun. Bence o bir dahi." Bu yüzden Bowie'nin birçok albümünü aldım. Ama arkadaşlarımın sözünü ettikleri dehaya bir türlü yaklaşamadım. Hep sezdim, yani kendi kendime binlerce kez "bu adamda birşey var" diye tekrarladım. Yanlış anlamayın, onun asla kötü bir müzisyen olduğunu düşünmedim. Ama işte ne bileyim, hani şu hep bilinen dehayla karşılaşma anını hiç yaşayamadım.

Aslında ben T. ile bir kez karşılaştım. O da şu an için çok silik. Ama enteresan bir adamdı. Onun hikayelerini hep başkalarından dinledim. Bir kere çok kendi halinde bir adamdı. Mesela hiç kimseyle konuşmazdı diyemiyorum, çünkü konuşurdu. Şöyle de diyemiyorum; sadece kendine sakladığı bir şeyler hep kalırdı. Herkese aklına gelen her şeyi söylerdi. Her insanın hayatında çok önemli bir şarkı vardır. Sadece tek başınayken dinlediği, başkalarına dinletmese de olabilecek, hatta daha da iyi olacak. Bakın daha iyi anlamanız için bir örnek vereyim: Arabayla çok yüksek bir tepede durmuşsunuz, altta mükemmel bir deniz manzarası. Tam altınızda deniz gecenin maviliğiyle ayaklarınızın altında. Gecenin önemi bununla kalmıyor, yanınızda birisi var, sevdiğiniz parçaları dinletmekten zevk alacağınız birisi. Yani onunla birlikte çok hoş bir şarkı dinlemek sizde sanki onunla aynı şeyleri düşünüyormuşsunuz ya da hissediyormuşsunuz gibi bir duygu yaratıyor. Arabanın içindesiniz, teypte o şarkı çalıyor, ayaklarınızı direksiyona doğru havaya kaldırmışsınız, denize dalgın dalgın bakıyorsunuz. Hiç konuşmuyorsunuz. Şarkının onun tarafından da aynı sizinki gibi bir duyguyla dinlendiğini hissediyorsunuz. Ama bir anda çok garip bir şey oluyor. Bir sıkıntı içinizi kaplıyor. Şöyle bir duygu; o beni sevmiyor. İşte o anda duyduğunuz şey pişmanlıktır. Yani keşke o şarkıyı dinletmeseydiniz. Ya öyle değilse, yani ya şarkı umduğunuz etkiyi bırakmadıysa, yarın o şarkının ne önemi kalacak, yarın aynaya hangi yüzle bakacaksınız? H.'nin anlattığına göre T. böyle hatalara düşmezdi. Onun için bu denli anlamlı bir şarkı, türkü ya da her neyse var mıydı? Bilmiyorum. Sadece bir keresinde kendi kendine şöyle mırıldandığını duymuştum: "Kırmızı gülün alı var- Her gün ağlasam da yeri var- Bugün benim efkarım var".

Kendisinin dahi olduğunu bildiğim başka üçüncü kişilerin Bowie'ye hayranlığı da cabası. Mesela Carax her filminde bu adamın bir şarkısını film müziği olarak kullanıyor. Üstelik o şarkılar, o filmlere çok yakışıyor. Carax'ın bile kafayı taktığı bir adamda mutlaka bir şeyler olmalı.

T kızlara karşı hep cool davrandı. Aletinin çok büyük olduğunu duymuştum. Bununla fazla övünmezdi. Aletinin onunla kızlar arasındaki bağlantıyı yaratan tek organ olduğunu sık sık düşünmüşümdür. T.'yi düşündüğümde aklıma önce müzik gelir. Onu İzmir'in sokaklarında, kulağında walkmanle yürürken düşünürüm hep. Bilirsiniz, bazı insanların geçmişlerinde hep önemli bir olay olduğu hissi vardır. T. için böyle bir şey düşünmem imkansızdı. T.' nin geçmişi de kendisi gibiydi. Düz. Dümdüz. Böylelerinin mutluluk duygusunu yaşayıp yaşamadıkları sorusu hep beynimi kemirmeye devam edecek. Yaşamalarına neden olan şeyleri hep düşünmek zorunda kalacağım. Onlara karşı duyduğum gizli hayranlık, açık öfkelere hiç dönüşmeyecek. Düz çizgilere olan garip yakınlığım. Onlarla savaşmanın acılı çaresizliği.

Birkaç gün önce, soğuk bir gündü, bir mektup aldım. Mektubun zarfını inceledim. T'den geliyordu. Açmadan cebime koydum ve yürümeye başladım. Aynı gün bir kasetçide Bowie'nin son albümüne rastladım ve aldım. Hızla eve gittim. İçeri girdim, kaseti müzik setine koydum, dolaptan bir bira aldım. Tam o anda dışarıdan korkunç bir gürültü geldi. Camdan baktığımda bir arabanın, hemen evin önündeki elektrik direğine müthiş bir şekilde çarpmış olduğunu gördüm. Dolapta asılı gömleğimin hüzünlü hali, çok uzaklardaki sevgilimin telefondaki yalnız sesiyle birleştiğinde zarfı açmaya başlamıştım.

Artık onu anladığımı sanıyorum...

Yağmur Taylan

dağlar dağladı beni

Dağlarda çok az insan yaşar; doruklarda ise hiç kimse. Dağlarda yürüyüşe çıkılır; doruklara ise çıkılır ve inilir.

Doruğa çıkan inmeye mahkumdur.

Bazı insanlar dağlara yürüyüş yapmak için, bazıları ise yalnızca doruğa çıkmak için gider. Yürüyüşe çıkanların temel amacı gezmek ve görmektir; belirli bir hedefe ulaşmak değil. Bir yol seçer ve yürümeye başlarlar. Seçtikleri yol kendilerini ister istemez şuraya veya buraya götürür. Bazen yemyeşil bir vadiye, bazen bir uçurumun kıyısına. Bazen bir pınarbaşına, bazen susuzluktan insanı deli eden çorak topraklara. Bazen hayalkırıklığına, bazen sevince. Bazen doruğa, bazen başlanılan noktaya.

Dağlar ve çeşitli amaçlarla dağ tırmanan insanlar bir yönüyle entellektüel aleme ve bu alemde yaşamaya çalışanlara benzer.

Dağda tırmanmaya başlanılan nokta önemlidir. Çünkü her nokta sizi yukarılara götürecek, kendine özgü bir ya da birkaç yol sunar. İlk başlanılan nokta genellikle bir kasaba veya köydür. Burada son hazırlıkları yapar, esiklikleri tamamlar ve özellikle ilk kez tırmanacaksanız dağ ve yollar hakkında son bilgileri alır ve size önerilen bir yolu takip ederek yürüyüşe başlarsınız: Önerilen yol, genellikle, daha önceden birilerinin gidip geldiği, bilinen bir yoldur. Bu yolu izlerseniz, işler nispeten kolaylaşır, tehlike azalır; ta ki, bu yol belirsizleşene, bu yolu

kaybedene, yoldan ayrılana ya da yolun çatallara ayrıldığı ana kadar.

Dolayısıyla dağlarda ya da tanımadığı bir dağda ilk kez yürüyüşe çıkanların, eğer amaçları genelde olduğu gibi sonu hüzün ve acıyla biten bir maceraya atılmak değilse, yapacakları en akıllıca şey, başlangıçta bu tür yollardan birisini seçmektir. Bunlar her ne kadar daha önce başkalarınca açılmış yollar olsa da, üzerinden ilk kez yürüyecekler için yeterince maceralı ve yeni olan yollardır; ki aslında bunlardan birini seçme dışında fazla bir alternatif de yoktur. Ara sıra tecrübeli dağcılardan bazılarının hiç bilmedik bir noktadan ve daha önce hiç denenmemiş bir yoldan tırmanışa başlamaları özellikle son zamanlarda daha sıkça rastlanan bir durumdur. Günümüzde daha sık rastlanmasına rağmen sayıları ancak birkaç tane olan bu cesur, asi ya da maceracı ruhlu insanların bile yeni bir çığır açma girişimleri genelde hayal kırıklığıyla sonuçlanmakta.

Dağları aşan asfalt yollar vardır; hemen herkesçe bilinen bu yollar bir bölgeyi, şehri ya da ülkeyi diğerine bağlar; bu yolun yolcuları için dağ, kendilerine yabancı, ister istemez karşılaştıkları aşılması gereken bir engelden başka birşey değildir. Dağ yamaçlarında kıvrıla kıvrıla yükselen toprak yollar ise bir köyden diğerine ya da yaylaya uzanan yollardır. Bu yolun yolcuları için üzerinde yürüdükleri yol kendi yolları, dağ kendi dağlarıdır; yüzlerce kez gidip geldikleri, belki de kendi elleriyle açtıkları bu yolun hayatlarında oldukça merkezi bir yeri vardır.

Dağlarda birçok patika yollar da mevcuttur. Patika yollar, bir köyü diğerine bağlayan en kestirme yollardır; herkesçe bilinmez. Bazı patika yollar ise köyleri yaylalara bağlayan ya da izleyeni dağların içlerine veya doruklara ulaştıran ya da yüzlerce metre gittikten sonra birdenbire kaybolan yollardır. Bu yollardan bazıları çok eskiden beri, yüzlerce, hatta binlerce yıldır kullanılan yollardır. Kimlerin ne zaman açtığı bilinmez. Bazıları geçmişte kullanılan ama artık unutulmuş olan, bazıları ise yeni açılmış olan yollardır.

Toprak yollar yürüyüşe ilk çıkanlar için idealdir; daha az maceralı ama daha güvenlidirler. Patika yollar ise genellikle daha tecrübelilerin ya da dağın içlerine, daha bilinmedik bölgelerine veya doruklarına ulaşmak isteyenlerin seçtiği yollardır. Daha yorucu, daha bilinmez, daha gizemli ve daha tehlikeli yerlerden geçerler. Patika yolda yürüyüşün en önemli ve en tehlikeli anlarından birisi; saatlerce yürüdükten sonra yolun birdenbire bittiği anlardır. Bir anda onca çaba ve zamanın boşa gittiği hissine kapılırsınız ve ya geriye dönüp yeni bir yol bulma ya da her şeyi göze alıp ilerlemeye devam etme seçeneğiyle karşı karşıya kalırsınız. İkinciyi tercih ederseniz o güne kadar hiç kimsenin bilmediği veya çok az kişinin bildiği ya da bir zamanlar bilinen ama artık unutulmuş olan yeni manzaralar, yeni alanlar, hatta yeni yollar keşfetme ya da dikenli çalılar dışında hiçbir şeye rastlamama olasılıklarının önünü aynı ölçüde açmış olursunuz. Kendi yolunuzu kendiniz açarak ilerlemek veya o güne kadar hiç kimsenin denemediği bir yöne doğru hareket etmek, o güne kadar hiç kimsenin keşfedemediği bir şeyi keşfetmenize neden olabileceği gibi, kaybolmanıza da yol açabilir, ki bu durumda hayatta kalma şansınız dayanma gücünüze, ve doğa koşullarına ve tesadüflere bağlıdır.

Dağda yürüyüşün bir diğer önemli anı yolun çatallara ayrıldığı andır. Çatalın kollarından hangisi sizi oraya kadar getirmiş olan asıl yolun devamıdır? Bunu bilebilseniz bile yürüyüşün o anından itibaren geldiğiniz yolun devamını mı, yoksa onunla kesişen başka bir kolunu mu takip etmek daha "iyi"dir? Hangisinde yolculuk daha rahat, daha keyifli, daha güzel olur? Bu ve benzeri sorulara, eğer içinizden birisi daha önce bu yollardan geçmemişse, hiçbir zaman doyurucu bir yanıt veremezsiniz ama yine de tartışarak içlerinden birisi seçilir. Seçim hem keyfidir, hem değildir. Bu yollar hakkında ancak yürüdükten sonra bir şeyler söylenebilmesi bakımından keyfidir; tahminlerin doğru olup olmadığı ancak yürüyüş tamalandıktan sonra bilinebilir. Ama aynı zamanda keyfi değildir, çünkü seçimi belirleyen biraz da içinde bulunulan koşullar, sahip olunan olanaklar, yürüyüşe ne için çıkıldığı, ne beklendiği, nereden başlandığı, kabaca hangi yöne ilerlenmek istendiği gibi etkenlerdir.

Dağlarda gezerken çok az insana rastlarsınız. Bazen de günlerce hiç kimseye rastlamazsınız. Rastlayabileceklerinizden bir kısmı sizin gibi yürü-

yüşe çıkanlar veya piknik yapmak isteyenler ya da doruğa çıkmak için gelenlerdir. Bunlar genellikle şehirlilerdir. Bir kısmı ise köylülerdir; köylüler, hayvan otlatmak, odun getirmek vb. amaçlarla giderler. Bir başka deyişle, bir kısmı köylüler gibi maddi şeyler elde etmek için, bir kısmı ise, bazı şehirliler gibi, "keyfine" dağa çıkanlardır. Bu "keyif" köylü için anlaşılmaz bir şeydir. Ve bu yüzden dağda şehirden gelmiş biriyle karşılaşan köylüler onlara kuşku, korku ve merakla bakar. Ve sorarlar:

"Hayırdır?"

"Hiç ... şöyle bir gezelim dedik."

"Yok, yok. Burda gezilecek ne var... Sen söyle bana. Hani hazine mazine arıyorsanız, bak ben yerini biliyorum... Alet var mı sizde?"

"Yok, vallahi gezmeye geldik."

"İyi, siz bilirsiniz!"

İnanmamıştır, inanmaz. Mümkün değil. Açıkça söylemez; ama dağa kim gelir? Deli gelir. Ancak bir deli o güzelim şehri bırakıp buralara gelir. Şehirde geniş, asfaltlanmış, tertemiz caddeler vardır; çamura batıp çıkmazsınız. Orda gece, karanlık yoktur; her yer aydınlanmıştır, tıpkı gündüz gibi gezebilirsiniz. Her tarafta işaretler vardır ve insanlar vardır, kaybolmazsınız. Büyük, geniş, içi avizeler, son moda eşyalar, en lezzetli yiyeceklerle dolu evler vardır. Tuvaleti, banyosu içindedir; musluğundan sıcak su bile akar. Aradığınız her şeyi bulabileceğiniz çeşit çeşit, boy boy mağazalar, dükkanlar, gidip eğlenebileceğiniz barlar, pavyonlar, sinemalar vardır. Her şey oradadır.

Burda ise hiçbir şey. Bol yağmur, fırtına, tipi, çamur, açlık, soğuk, kurt, kuş, yılan, böcek ve bir iki ağaçtan başka nesi vardır gezilip görülecek soğuk su başlarından başka? Dağa çıkan ya delidir ya da eşkiya. Akıllı insan haline şükredip oturur oturduğu yerde.

Dağda yürümek iki yanı mağaza dolu geniş caddelerde yürümeye benzemez. İlk birkaç saat zevkli olabilir. Ağaçlar, kuşlar, çiçekler, şırıl şırıl akan dereler, temiz hava, hele baharsa o yeni yeni uyanan topraktan çıkan buğulu kokular, yeni açmaya başlayan çiçekler bir şehirliyi mest eder. Ama bir süre sonra dağ ve doğa öteki yüzünü göstermeye başladığında, ayakkabı ayağa vurmaya başladığında, hiç bitmeyecekmiş gibi gelen tırmanışlar ve inişler art arda dizildiğinde, düz yol bitip, dikenli, taşlı, çakıllı patika yollar uzayıp gittiğinde, o ilk baştaki şehirli, estetik haz alma anlarının seyrekleştiği ve yerini merak, korku ve ayakta kalma mücadelesinin aldığı görülür. Gittikçe ağırlaşan yükün verdiği sıkıntı ve tükenmişlik duygusuyla dik bir yokuşu aşıp tepeye ulaştığınızda bazen bir haz dalgası bütün bedeninizi sarar, ama etkisi uzun sürmez; dik bir inişin, sarp bir uçurumun veya ileride uzanan yeni yokuşların sizi beklediğini görüsünüz. Ama aynı zamanda önünüze dikilen her yeni engel, beraberinde, bir engeli aşmanın kendi hazzıyla birlikte yeni umutlar da getirir. Ve bu böyle sürüp gider. Hatta bazen öyle durumlarla karşılaşırsınız ki, dağın sizi esir aldığını, iradenizin etkisiz kaldığını, sürüklenmekte olduğunuzu hissedersiniz, ya da her şey gerçekten bundan ibarettir.

Bazen de yorucu bir tırmanıştan sonra kan ter içinde tepeye ulaştığınızda manzara gerçekten müthiş olabilir. İleri kıvrıla kıvrıla akan bir nehir veya aşağılarda kalan ve alabildiğine uzanan dağ silsileleri ya da ağaçlarla çevrili, çiçeklerle bezenmiş bir açık düzlük veya doruklar arasına sıkışmış, kar sularıyla beslenen bir gül bir an için bile olsa bütün yorgunluğunuzu alıp götürebilir. İleride karşılaşacağınız yeni engellere doğru ilerleme ve onları aşma gücü verebilir.

Eğer belirli bir yerde kalıp, varolanlarla yetinerek kalan günleri kampta geçirmek istemeyenlerdenseniz, dağda yürüyüşe çıkmanın kaybetme ve kazanma, bulma ve yitirme, başarı ve başarısızlık, sevinç ve hayal kırıklığı, eski ve yeni, çirkin ve güzel, umutsuzluk ve umut hal ve hislerinin çıkılan ve inilen yokuşlar gibi sürekli birbirini değişik mesafe, ağırlık ve ölçülerde takip ettiği ve zaman zaman karşıt gibi duran bu şeylerin aynı göründüğü bir anlar silsilesi olduğuna, dağda her şeyin anlık, rastlantısal ve iç içe geçmiş olduğuna tanık olursunuz. Akşam kamp kurduğunuz yer güzel ise sabah buradan ayrılmak zor gelir; ama eğer yürüyüşe devam ederseniz çok daha güzel mekan ve manzaralarla karşılaşabilirsiniz. Ve gerçekten de bazen rastladığınız "yeni" güzel mekan "iyi ki orada kalmamışız"

dedirtebilir. Ama bunu diyebilmek için "oradan" daha güzel bir mekan bulamayabileceğiniz olasılığını da önceden kabul ederek, her şeye rağmen yürüyüşe devam etme güç ve kararlılığını gösterebilmek gerekir. Bazen gerçekten, kilometrelerce yürüdüğünüz halde "oradan daha güzel" hiçbir şeye rastlayamayabilirsiniz; tek bir ağaç, tek bir çiçek, tek bir damla su bulamayabilirsiniz. Ama sonuçta, bunun da yeni bir deneyim olduğunu ve kendi yerini bulduğunu görürsünüz. Dağda yapılan hiçbir şey boşa gitmez, eğer tek bir şeyin peşinde değilseniz.

Bazen bir köy veya kasabadan yürüyüşe başlayıp ilk anların verdiği keyif, coşku ve merakla vadileri geçip, tepeleri hızla tırmanırsınız. Bir süre sonra yorgunluk kendini kabul ettirip sizi molaya zorladığında, oturup geriye, aştığınız tepelere, geçtiğiniz vadilere, yürüdüğünüz yollara bakarsınız; belki yürüyüşe başladığınız son köy veya kasabayı görürsünüz. Orası artık çok uzaklarda, aşağılarda, cansız, terk edilmiş gibi duran bir birine sokulmuş bir küme evden ibarettir. Tek hayat belirtisi belki bir bacadan tüten dumandır. Ama her şeye rağmen,siz artık çok uzaklardan, çok yukarılardan, başka bir yerden bakıyor olsanız da geldiğiniz yerin, ait olduğunuz mekanın orası olduğunu hissederseniz. Ve hemen hemen bütün yerleşim yerlerinin düzlüklerde, geniş ovalarda veya dağ eteklerinde kurulu olduğunu görürsünüz. İnsanların toplu halde yaşadığı ve yaşamasına elverişli yerler aşağıdadır; yükseklerde toplu yaşam yoktur. Ama toplu yaşam sırtını dağlara yaslamıştır. Biraz daha yukarılara tırmandığınızda belki bir iki dağ köyüne rastlayabilirsiniz, ama doruklara yakın yerlerde onlar da yoktur. Nadiren sizin gibi yürüyüşe çıkmış olanlara veya doruklara tırmanmak için gelenlere rastlayabilirsiniz.

Doruğa yakın yerlerde hayat zordur. Hele yeterli donanımınız yoksa daha da zordur. Tekrar geldiğiniz yere dönebilmeniz yalnızca şansa, şans da havanın durumuna bağlıdır. Doruklara yakın yerlerde hava çok çabuk değişir. Hava çok güzel, güneş pırıl pırıl deyip yürüyüşe çıkarsınız, ama bir süre sonra yoğun bir sis tabakasının aniden çöküşünü veya geldiğiniz yerden yukarılara doğru tepeleri yutup vadileri doldurarak yavaş yavaş size doğru yükselişini büyülenmiş gibi izlersiniz. Kelimenin tam anlamıyla bulutların üstündesinizdir. Manzaranın tadına doyamadan, bir an evvel kamp yerine ulaşmak için harekete geçersiniz. Bazen ulaşırsınız, bazen ise ulaşamazsınız. Yarı yolda , sisle birlikte veya sisten sonra gelen bir kar fırtınası her şeyin sonu olabilir. Eğer şansınız yaver gider de kurtulursanız, sisin dağılışına, fırtınanın dinişine ve arkasından güneşin yeniden ortaya çıkışına tanık olup, aslında ne kadar güçsüz ve yalnız olduğunuzu bir kez daha anlama fırsatınız olur.

Dağa yalnızca doruğa çıkmak için gelenler de hemen hemen benzeri şeyler yaşayıp, benzeri yollardan geçmiş olabilirler. Ama onlar yürüyüşe çıkanlar gibi olur olmadık yer ve zamanlarda oyalanmaz, istedikleri yerde kamp kurmaz, dağ yaşamıyla içli dışlı olmazlar. Onlar, belirli bir hedefe doğru ilerleyenlerdir. Hesap, kitap adamıdırlar. Her şeyleri planlı ve programlıdır. Tırmanışa nereden başlanacak, hangi yollar takip edilecek, ne zaman nerelerde mola verilecek veya kamp kurulacak, kimler önde kimler arkada yürüyecek... Her şey önceden, titizlikle düşünülmüştür. Yola doruğa çıkmak için düşmüşlerdir. Ve dolayısıyla onlara göre en iyi yol, kendilerini doruğa en çabuk ve en güvenli biçimde ulaştıran yoldur. Disiplinsizliğe ve zaman kaybına tahammülleri yoktur. Dağ onlar için gezilecek, yaşanacak veya yürüyüş yapılacak bir yer değil, doruğa çıkmak için geçilmesi gereken bir alandır.

Genellikle bir kılavuzları ve bazen özel araç gereçlerini taşıyan hamalları vardır. Kılavuzları bazen usta bir dağcı, bazen çevre köylerin birisinden hamallarla birlikte katılmış sıradan birisidir. Doruğun yamaçlarına kadar kılavuzlarını izlerler ama doruğa tek başlarına çıkmak isterler. Aralarında, yürüyüşe çıkanların aksine, dayanışma değil rekabet vardır.

Doruğa ulaşıldığı an dağ onlar için alnının ortasından vurulup yere serilmiş bir yaralı ayıdır; işi bitmiştir. Artık yeni dağlara ve yeni doruklara ihtiyaçları vardır, isteseler de orada kalamazlar.

MUTTALİP ÖZCAN

y a b a n c ı

bir gecede serbest çağrışımlar

14. SEANS

Ben SSE, düştüğünüz yalnızlık ateşindeki yalnızlığın dayanılmaz sancısı. Karanlık bir gecede kayan yıldızların bıraktığı iz. Kendini kaybeden bir denizcinin kalakalması boşluk ortasında. Alaca karanlık günlerin ateşli hastalığı. Son gülüş. Bir negatif açılım; sınırsız.

Ben SSE, kendi için bilinenin sınırlarında sınırsızlık özlemi. Bir delice bakış gecenin balkonundan ayakucumdaki kumlara. Her şeyin başlangıcındaki sarsıntı; somut günlerin kahvaltı odalarında. Bir belirsiz girdap, belirtik kavramların sokaklarında. Gövdede garip şekiller çizen kan ve kana karışan anlam.

Ben SSE, tüm devrik günlerinizin dışında kalan ayinci. Kendi başına kendindelik. Kendi için bir masal; ölmüş çocukların düşlerindeki. Her şey için bir olumsuzlama, gelecek zamanın meydansız kentlerinde. Ve hiçbir şey için tek şey; sonsuz bir yürüyüş donmuş denizler ufkunda. Ve dayanıksızlığın her şey içindeki var olan dayanağı; sonsuz tutunma sonlunun umarsız ölümüne. Ve o an, haberlerin bittiği an; tekrar başlangıç karanlık kumsalda.

Ben SSE, beklenti öncesinin. bekleyeni, simgesiz sokakların çıktığı boşluğun başkasına ait duvarlarında. O duvarlarda bir uzantı, zamansızlığın uzaklığındaki yakınlığa. Yakınlığın tanımsız boyutsuzluğu, ya da sonsuz boyutlu bir imge, varamayan daha yüklemin adsız bıraktığı öznesine. Kararsızlık, tekdüze kararların sonlu oyununda. Karanlık içinde saydam.

Ben SSE, simgesel bir varlanma, yokluğun varlandığı gizil güçlerin o köhne dünyalarında. Işıktan da yoksun, bildiğiniz bozuk yolları aydınlatan ışıktan.

Ben SSE, Us Tapınağı'nın son ayincisi. Son kopuş mekanın kendini öldüren zamanından. Ve varlığın kendini arayan serüveninde son durak, artık hiçbir ışığın uğramadığı karanlıklarda.

15. SEANS

Sanırsın ki, yüksekte bulunanlar sana yüksekten bakarlar. Onların kudretini seni savurup atan bir rüzgar bilirsin. Ne ki, kendini hep buna benzer şeylerle alçaltırsın. Oysa sana ne yakındır bir bilsen, seni tüm kudretlerin üzerinde tutan Yüksek Erdemler Katı. Bir bilsen öfkeni yücelten o deli denizleri. Orada (Yüksek Erdemler Katı'nda) her şey adlara gerek kalmadan kendisiyle birlikte vardır. Yalanlanan herşey orada kavramların delice akan nehrine dökülür. O nehirler ki, yücelttiğiniz yalanları önüne katıp sürükler özgürlükler denizine doğru. Ne mutlu o denizlerde yüzenlere. Her şey sonsuzluğun sonlu bir parçasıdır kardeşlerim, yaşadığınız Sonsuz Ölüler Katı'nda. Oysa o yüce katta maymunumsu atalarınızın sonsuz yargıları önünüze serilir, tüm sahte yargıları yargılayarak. Şüphesiz ki, yargılanan her şey sizin bozulmuş gerçekliğinize tanıktırlar. Tanıklar ki, hep varlık olmanın en acı bedelini öderler ve gece yarıları uykularını bölerler. Sen ki onları o yüce katın bekçileri bil.

O yüce katta atalarınızın gökdelenleri tanımayan kanları, düş bahçelerinizi süsleyen kardelen çiçekleridir. Hep beyazlarda açarlar, ölümleri de beyazlıklar içindedir; hiçbir sahte rengin karışmadığı beyazlıklar içinde. Sen ki bilemezsin, içinde oyalandığın masallarda o beyazlıkların saydamlığını. Yalnızca avunursun bilgisayarlı ekranların sunduğu renklerle. Oysa tüm masalların, bilgisayarların kuşattığı yaşanmamış çocukluğundan başka bir şey midir ki, usun kendine dönen burgaç olur! Yazık yarım kalan düşlerine. Yazık oyunların kendine küsen bencilliğine.

Bilemezsiniz düşler vardır düşler içinde, düşlerinize düşman. Düşler vardır en gereksiz bilmecelerin çözüldüğü kutsal sofralarınızda. Yine düşler vardır kapıldığınız yalanların üzerinde yanan bir öykü gibi sizi oyalayan. Sizi deniz aşırı ülkelerin yanmış ölüleriyle baş başa bırakan. Sen, yücelmemiş ruhunla duran sen, köle olmanın onursuzluğunu yaşayan sen, kimsin ki o yüce katı yalan bilirsin! O kat ki, seni kuşatan yabancı nesneleri bir kenara atar, seni yalnızlığınla bırakır. Sahte birlikteliklerinin büyüsünü bozup sana bilmediğin oyunlar sunar. Oyunlar hep yalnızlıklarla büyür orada. Orada yalnızlıklar birbirine kenetli bir bütündür. Bir bilseniz güneşe akan nehirleri, öfkeniz bir yol olur o yüce kata. Ne ki, Sonsuz Ölüler Katı'ndaki birlikteliklerinizi, kendinize verdiğiniz değer, kendini aşmak yolunda sahte bir yola sapar.

Aldanırsınız kardeşlerim keskin kayalıkların dışındaki seslere. Öldüğünüz gün olur, yaşayamadığınız günler. Seçersiniz elinize tutuşturulan reçetelerle en renkli sayrılıkları. İşte güler o zaman, zamanlarınıza, tarihte kalan canlılar. O canlılar ki, o yüce erdemlerin tanıkları olup, yol gösterirler geleceğe bakan usunuza. Usunuz sahte günahlarla doğacak olan yarınların habercisidir. Dön ki, ona tutunduğun günahlar Sonsuz Ölüler Katı'nı yargılasın. En büyük yargı olmalı bu, yargılayamadığı tek kendi olan.

Ben SSE, bilirim ki sizden biraz önce yaşayanların tutunduğu dallar hep çürüktü. Suları kanla beslenen balıklarla doldu. Ağaçları baharı bilmeyen çalılıklardı. Ne ki, şimdi sen onları önder bilip çürümüş dallara tutunursun. Avunursun seni bataklıklara sürükleyen tarihinle, yargılayamadığın tarihinle. Oysa yaşam bilinmeyenlerin bir kurgusudur. Bilinenlerse o senin ölüler katından çok uzaktadır. Bir bilsen uzağında durduğun uzantıları, o zaman şüphesiz ki seni sana veren bulutlarla dolardı gökyüzün. Çıkardın o zaman izlerini bilen düzlüklere. Hiçbir kavramın kendini kuşatmadığı düzlüklere. Bilir misiniz ki, masallarda uçuşan sizler, gökkuşağının altından geçen kafileler olup renklere batarsınız, solunumun sona erdiği ana kadar?..

Sonsuzluk seni mutlu olduğun

anlarla mahkum edecek Yüksek Erdemler Katı'nda. Mutlu olduğun anlar ki, kendini yadsıdığın anlardır. O anlar deli bir rüzgar olup, bırakmaz peşini. Seni uçurumlara ve çöllere savurur. Sen oralarda dağılan hücrelerinle baş başa kalıp gönlünü yükseltirsin, uçurumlarda parçalanırken usun. Yüksek Erdemler Katı'ndaysa gülmek yanıtladığın şeylerin soruları değildir şüphesiz. Sorular orada sonsuz yanıtlara bölünür, uçar bilmediğin dünyaların dışına. Orada her neden sahte kavramları yargılar.

Sanırsın ki, sen yok olup sayılaştığın yaşamında mutluluğun varlığı, kendini var eden şeylerin varlığıyla özdeştir. Ne büyük yanılsamadır oysa bu, seni kendinden uzaklaştıran. Ne büyük yalandır doğruları yargılayan. Uzaklaşırsın hep arıların peteklerini dokuduğu evrenlerden. Uzaklaşırsın vicdanını sorgulayan nedenlerden. Ve yakınlık ne kadar uzaktır sana, bir bilsen. O yüce kattaysa, varlığının nedenleri yalanların kurduğu başlangıçların bir sonudur ki, hep seni sarar sahte birlikteliklerin yargısı. Şüphesiz ki orada her mutluluk, Sonsuz Ölüler Katı'ndaki ölümlerin habercisidir. Okuyup ve duyduğunuz yalanların kovucusudur. Orada katliamların sunduğu ölüm, kendini öldüren bir kavramdır. Oranın duvarlarında seni avutan afişleri göremezsin. Artık düş bahçelerinden de kovulmuştur ihtirasını coşturan afişler. Ne ki, sen hala üzerine akan asitli sulara karşı yüzmeye çalışırsın.

Ben SSE, derim ki; orada uzaklık eylemsiz bir kavramdır. Uzaklıklarla parçalanmazsınız. Duyduğun dualarsa hep aynı şarkıya karışır orada. O şarkı ki, seni çırılçıplak sunar gerçek Tanrı'nın kollarına. İşte sen o zaman tüm kimliklerini yırtarsın ve tüm akıntılar artık gemilerini gerçek erdemlere sürükleyen bir eylemdir. Sen ki, işte asıl gülmeyi o zaman tadarsın. Gül ki, o zaman, seni gülmek ölümleri yargılayan bir evrene götürsün.

Bilirim, artık düşünme zamanıdır. Gülmelerin anahtarı düşünme zamanın. Şüphesiz ki, düşünce seni özgür kılacak bir açılımdır, Yüksek Erdemler Katı'nda. Orada düşünce bir silgeç olur reklamları camlardan silen. Nedir ki, reklamlar seni benliğinden koparır. Türlü köprüler kurar Sonsuz Ölüler Katı'na. Zamanın girer ve uykularını böler. Yazık reklamların boyadığı benliğine. Oysa orada ne reklam vardır ne de sahte güzelliklerin sunduğu ayrıntılar. Ayrıntılar orada hep zincirlenirler ve seni sonsuzluğa sunan bir uzantı olurlar. Ne ki, bildiğin ölümcül, kölelerin kanıyla sulanan uzantıların, hepsi oradan sonsuza dek yitik kavramlar denizine dökülürler. İşte bir zaman sonra o denize bakıp tüm benliğinle güleceksin. Bu ki, hiçbir ekrana sığmayan gülüştür.

Bilirsiniz, bilmedikleriniz hep rüzgar olmuştur sizi sürükleyen. Hem de ürkütücü bir rüzgar. Bildiklerinizse yalnızca bir avuntu. Ne yazık, bildiklerinle bilmediklerini kıyaslayamıyorsun ki, ellerin ve ayakların bağlı duruyor. O yüce kattaysa hep bildiklerinle varolacaksın. İşte o zaman, tüm zamanların dışında, tüm bağları çözen olacaksın. Sende doğru sayılan her şey tüm çıplaklığıyla geceleri kuşatacak. Sevgi tacirleri kuşatılan duvarlardan başka nedir ki orada? Nedir ki, sahte oyunların perdeleri ve oyuncuları?

Ben SSE, derim ki; yüce vicdanlar o yüksek katın ilk habercileridir. Onları bil ki, kuruyan nehirler yağmurların habercileri olsun. Bil ki, seni senden çalan şarkılar dağılıp gitsin rüzgarın seslerinde. Şunu da bil ki, Yüksek Erdemler Katı, Us Tapınağı'nın son katı olup seni Büyük Uyku'nun kollarına bırakacak bir olumsuzlamadır, demirlerin bir su gibi aktığı yoğunluk ve sıcaklıklardır.

HÜSEYİN KURNAZ

"Sana hoşuna gitmeyecek şeyler söyleyeceğim" veya benzeri bir cümle ile söze başladığında ağzımdan çıkan "eyvah"ı, (ah, bunu buluştuğumuzda beni sadece yanaklarımdan öperken anlamalıydım)'ı, kadehimdeki şarabın kırmızısını, sigara kullanmadığım halde beraberken sırf ona eşlik etmek için içtiğim 2000'nin ağzımda bıraktığı tadı, göğsümdeki yangını, saatin yediye yirmi kala olduğunu, yedideki Paco Pena konserine yetişmemiz gerektiğini (neden illle de gitmek zorundayız?)'ı, (bu kadar dar zamanda hem de İngilizce derdimi nasıl anlatacağım)'ı, yüzümü al bastığını, "You don't like me"yi,"I do like you"yu, gözümü diktiğim şekerpembesi cam kültablasını, tutamadığım gözyaşlarımı, sanki onun da gözlerinin dolu dolu olduğunu, (en güzel yeri gözleri mi ne?)'yi, "I was in love with my unhappiness before you" derken beni anladığına emin olduğumu, kahve içmek isteyip istemediğimi, buna zamanımız olmadığını, bir an önce kalkıp gitmemiz için garsonun acele edişini, hesabın 570.000 TL olduğunu, onun çaresiz gözlerle bana bakışını, dışarı çıkarken cam kapıda gördüğüm aksimin çirkinliğini, onun arkamdan süklüm püklüm gelişini, (neden yine böyle oldu?) 'yu, Sıraselviler'de taksi bekleyip bulamayışımızı, "I want to talk about this subject when I will be calm"ı, taksi bulmak için The

a y r ı n t ı l a r

Marmara'ya doğru yürümemizi, CRR'i bildiğini söyleyen taksi şoförünü, taksinin radyosunda çalan bir türlü hatırlayamadığım şarkının eski bir ayrılık şarkısı olduğunu, "If we could survive in the same city, if I knew that you loved me, I could be your woman forever"ı (acaba grameri doğru mu? Şu İngilizce iş hayatımdan sonra aşk hayatımda da başıma bela oldu) 'yu, "I believe you" derken sesindeki sevecen tonu, bana sımsıkı sarılmasını, (bu adam beni seviyor)'u, "but I wouldn't be"yi, "this is my fault", "no, this is my fault"ları, kafamı kaldırdığımda Rumeli Caddesi'nden Şişli istikametine doğru gitmekte olduğumuzu, "hani CRR'i biliyordunuz şoför bey"i "no problem hanfendi"yi, yediyi on geçe CRR'e vardığımızı, taksimetrenin 94,200 TL yazdığını, şoförle kavga etmeye hiç halimin olmadığını, taksiden inerken o çok sevdiğim kırık dökük Türkçesi ile "iyi akşamlar"ını, (onu çok seviyorum)'u, konsere bilet bulamayanların izdihamını, konserin geç başladığını, ışıklar söndükten sonra gözyaşlarımı koyverdiğimi, Paco Pena'nın gitarının güzelliğini, (ona dokunmak istiyorum)'u, salonun aşırı sıcaklığını, (bir daha Paco Pena dinlemeye gitmeyeceğim) 'i, üzerindeki ev arkadaşından ödünç aldığı lacivert kazağı, üzerimdeki on yıl önce ördüğüm yeşil kazağı,elindeki yün eldivenleri, (bu mevsimde bu kadar üşürse kışın ne yapacak bu adam)'ı, ayrılırken sadece yanaklarıma minicik öpücük kondurduğunda (oysa geçen gece vedalaşmamızda sokakta uzun uzun öpüşmek isteyen kendisiydi)'yi, o anda aramızda oluşan görülmez mesafeyi, "see you later"ları seksenime de gelsem unutmayacak kadar güçlü bir hafızamın olmasını isterdim.

BANUHAN İPEKÖZ

Bilir misiniz, sonunda gerçekliğe ve İspanya'yo yenilen Don Quixote 1614 yılında, köyünde öldü. Miguel De Cervantes de arkasında kısa bir süre daha yaşadı ama...

Hayaller insanları hayata bağlayan önemli olgulardan biridir. Onlarla hayattan zevk alabiliriz. Ne kadar sonları da olsa, insanlara hayatlarındaki en büyük mutlulukları tattırmak konusunda ne kadar iyi olduklarını söylemeye bile gerek yok.

Hayaller bazen insana nefes almak kadar gerekli olabilir. Yaşamda hiçbir anlam bulamadığın anda seni yeniden yaşama bağlayan onlardır.

Hayatınızdaki

Gerçekliğin

Yanılsamaları:

Bildiğim kadarıyla beyni olan ve onun küçük bir zerresini dahi kullanabildiği

hayaller

sürece bir insan çok rahat bir şekilde hayallerin o gizemli ama yalın, başkalarına uzak ama kendine yakın, ışıklarıyla göz kamaştırıcı fakat zararsız dünyasının kapısından usulca süzülüp o güzel boyutu tüm vücudu, tüm ruhu ve tüm benliğiyle yaşayabilir.

Hayat; muhteşem, trajik, karmaşık, ayrıntılı ve anlatılması ve anlaşılması güç bir oyun ve ben de bu oyun içinde aldatıldığım için hayallere sığınmışsam tüm suç benim midir?

Bazıları benim gibi etin az pişmişini, kahvenin şekerlisini ve hayatın zorunu sever. Tabii hayatın zorunu seçmemizin nedeni, hayatın bizim için özellikle zorlaştırılmasıdır. Biz "normal" insanlar gibi olmadığımız için, hayatı bize zorlaştırıyorlar. Çünkü onlar kendi bencilliklerinde boğuluyorlar. "Normal" insanlar ağızlarına kadar kendileriyle dolu olduklarından onlar için -ne kadar istemesek de- değişik bir alternatif olan bizleri gitgide kendilerinden uzaklaştırıyorlar. Yani bizi küçük çocuklarına "o kaka" diye bile tanıtabiliyorlar. Ne de olsa onlar kendileri gibi "normal" insanlarla oluşturdukları bencil toplumun birer yapıtaşlarıdır.

Düş kurmayı bilmeyen düşlerle beslenmeyi unutmuş kişi kısırdır. Erişilmeyecek hiçbirşey yoktur. Herşey insanın kafasındadır. Tutucu ve katı olmak insanı ancak yoksullaştırır. Güneş bile erişilmez değil artık.

Nasıl oluyorsa bu "normallerin" arasında hayal kurmaktan tiksinen hayal kurmayı bilmeyen daha doğrusu hayal kurmaktan korkan insanlar bile bulmak mümkündür. İşte bu "radikal normaller" hayal kurmanın zaman kaybı olduğunu söylüyorlar. Ve hayallerin hiçbir somut sonuç getirmediğini söylüyorlar. Aslında bu onlar için çok normal bir yaklaşım, çünkü bunlar gibi, hislerinden zamanla soyutlanmış, küçük şeylerle sevinmeyi unutmuş ve herşeyin somutluğunu arayan insanları hayatta ancak ellerindeki para veya başarı belgesi mutlu edebilir.

Bir insanın hayal dünyasına sınırlar koymak veya onun hayal kurmasını engellemeye çalışmak onu aydaki büyük hiçliği yaşamaya mahkum etmeye benzer.

Bazı insanların yaşamındaki en önemli enerji kaynağı hayalleriyle süslediği dünyasıdır. Ve onu bu dünyadan çekip almak onu mankurtlaştırmaktan* farksızdır. Onun bütün insanlığını elinden almakdır. Ve buda o insan için düşünsel bağlamda hiçliğin dünyasına atılan ve dönüşü olmayan bir adımdır. Bu adım insanlık için belki hiçbirşey ifade etmeyebilir ama o insan için hayatındaki atmış olduğu en önemli adım olabilir.

Hayal kurmayı, hayali hissetmeyi, hayali duymayı onu anlamayı, yaşamayı ve hiç değilse saygı duymayı öğrenemeyen insan hayatın özünü kavrayamamış demektir.

Hayatını bugünle sınırlayıp ufuğun arkasındaki kendisini görmeyen zihniyet hayattan beklediği maddi bağlamdaki doyum noktasına ulaşamaz. Kendi yanılsamalarıyla yarattığı yoldan ulaşsa bile bu ulaşım benim hayallerimden ne kadar gerçektir ki.

İnsanların hayatları zaten maddesel hayaller zinciri değilmidir ki onlar hayallere karşı çıkıyorlar?

Hayallerin içindeki beni yaratmaya yetmeyecek bir yaşam ne kadar gerçekçi ve doğrudur?

HAYALLERİMİ SINIRSIZ VE BENİ ÖZGÜR BIRAKIN YOKSA SİZİ MANEVİ ÖLÜMÜMLE CEZALANDIRIRIM.

DENİZ ŞİAR BOZKUT

***Mankurt= Olağanüstü işkencelerle manevi bakımdan insanlıktan çıkarılmış köleler.**

Francesca.

Küçük bir italyan kasabasında, Bari'de doğdun. Gençliğin seni Bari'den Napoli'ye, ardından da orada tanıştığın bir Amerikalıyla birlikte ABD'ye taşıdı. Iowa'da bir çiftlik evine yerleştin.

Evlendin. Dürüst, saygılı, seni seven bir eşin, iki çocuğun, bir köpeğin, başın sıkıştığında duraksamadan yardımına koşan komşuların oldu. Çocukları okula hazırlamaların,"Geç kaldılar. Başlarına kötü bir şey gelmemiştir inşallah"ların, çorap, gömlek, pantolon yıkamaların, yıkanmış gömlek ve pantolonları ütülemelerin, ütülerken ütü çizgilerine dikkat etmelerin, yatak odasındaki abajurun günde en az iki kez tozunu almaların, "akşama ne yapsam acaba"ların, konsolun zor açılan çekmecesini ustalıkla çekmelerin, "bak işte alttan ikinci çekmecede canım"ların, masayı hazırlama ve toplamaların, bulaşıkları yıkamaların, bulaşığından arınmış züccacları durulamaların, evden işe giden eşini kapıdan uğurlamaların oldu.

Ve ailecek yemek yenilirken ya da ailecek televizyon seyredilirken ya da ailecek öylece oturulur-

hayallerin vardı

ken uzun sessizliklerin, mutfak penceresinden görebildiğin en uzak yere, evinin önünden uzayan patikanın ufka birleştiği yere doğru usulca dalıp gidişlerin, "Neyin var, canım?" sorusuna "Yok bir şeyim" deyişlerin oldu.

Günlerin birbiri ardından aynı biçimde akıp gidişini izleyerek kırklı yaşlarına geldin. Çocukların büyümüştü. Onlarla fazlaca bir şey paylaşamadığını, senin varlığını pek de önemsemediklerini hissediyordun için sızlayarak, aranızda özlediğin biçimde bir ilişki kurulamamıştı. Eşin ise bütün iyi niyetine karşın senin dünyanın çok uzağında, kendi aleminde yaşayan bir insandı. Yalnızdın. Her şeye rağmen, çevrende var görünen her şeye rağmen yalnızdın. Her gün yinelenen, ama seni hiçbir yere götürmeyen sahte hareketliliğin geçici de olsa bir an için son bulduğu, kendi sessizliğinle baş başa kalabileceğin bir soluklanma anını yaşamayı bekliyordun. Romantik şarkılar çalan çok sevdiğin radyo kanalını çocuklarının müdahalesine maruz kalmadan dinleyebilmeyi, başka birisiyle ilgili hiç bitmeyen işlerin sıkıntısını yaşamadan şöyle rahatça ayaklarını uzatıp geride kalan gençliğinle, düşlerinle konuşmayı istiyordun, çok istiyordun.

Eşin ve çocukların dört günlüğüne başka bir şehre gitmek üzere yola çıkarlarken ne kadar heyecanlı olduğun bakışlarından anlaşılıyordu. Gittiklerinde sana bırakacakları sessizliği ne zamandır özlemle beklediğini onlara belli etmemeye, uğurlama törenindeki rolünü eksiksiz yerine getirmeye çalışıyordun.

Gittiler. Sonsuz bir sessizlik. Senin dışında hiçbir şeyin bozamayacağı türden. Aa! Evet, belki buzlu çayındaki üç dört buz kütlesinin bardağa temasıyla çıkan sesler, belki köpeğinin arada bir havlayışı, hepsi o kadar. Gittiler, ama döneceklerini biliyorsun. Terk ediş değil, terk ediliş değil. Onaylanmış, risksiz meşru bir yalnızlık bu. Merak edilecek bir şey yok, emniyettesin. Rahatsızlık verici dereceye geldiği anda kesileceğinden emin olduğun dört günlük derin bir soluk alış. Dört gün, beş değil. Çünkü biliyorsun, daha fazlasına soluğun yetmez. Biliyorsun. Zaten yetmesi de gerekmez. Derin bir soluk alış dört dakika da sürebilir, dört saat de. Seninki dört gün. Bu sürede yitirdiğin hayallerinin ardına düşebilirsin, seni anlamadıklarını düşündüğün eşine, çocuklarına dilediğin kadar içerleyebilirsin. Yalnızsın. Kendinlesin. Belirlilik ve süreklilik hissin bozulmadı. Sadece dört günlüğüne bu hislerinden izin istedin, verdiler. Kısmi bir özgürlük. Tam istediğin gibi.

Gittiler, yolun öteki yanına geçtiler. Kaldın. Artık hayal kurma zamanı. Bu çiftlik evinde yaşamaya başladığın günlerde mutfak penceresinden görebildiğin en uzak yere, evinin önünden uzayıp giden küçük patikanın ufka birleştiği noktaya asılı bıraktığın hayallerini, şimdi artık oradan alma zamanı. Şimdi artık onları oradan alıp yaşamaya başlama zamanı.

Köpeğinle konuştun birazcık. Onun seni anladığından eminsin. Aynaya baktın sonra. Kırışıklıklarına. Gülümsedin. Kırık bir gülümseme oldu tabiatıyla. Evden çıktın. Verandadasın. Yalnızsın... Buraya üç nokta konulmalı ve söze biraz ara verilmeli.

Çınar ağaçlarının oradan belli belirsiz esen bir rüzgar dalgalandırdı saçlarını. Çoktan beridir unuttuğun saçlarını, bedenini anımsadın. İlk derin soluğunu aldın. Havanın tadının her zamanki gibi olduğunu kim iddia edebilir?

Sonra... Sonra uzaktan hani o meşum yerden bir kamyonetin yaklaştığını gördün tozu dumana katarak. Kamyonetin içinde bir yabancı vardı. Hazırsın. O yabancının seni alıp uzaklara, gençliğine, gençliğinin hayallerine götürmesine hazırsın, çoktan beri hazırsın Francesca. Biliyorum.

Dedi ki o yabancı:

-Bölgedeki köprülerin fotoğraflarını çekmek için Washington'dan geliyorum. Roseman Köprüsü'ne nasıl gidebilirim?

Dedin ki o yabancıya:

-Turner'ların evini geçince oradan sola dönün, Wilson'ların çiftliği var ya, hani girişinde sarı bir köpek bekler, hemen oradan....

Birbirini ismiyle cismiyle tanıyan insanların yaşadığı, yabancılara karşı daima uzak ve soğuk davranan ve onları her zaman kuşkulu bir ilgiyle izlemeye alışkın kasabalar kendilerini ilk girişte adres tariflerinden belli ederler, yabancıya yaban olduğunu daha ilk cümlelerinden hissettirirler Francesca. Turner'ların yerinde Öztürk'ler, Wilson'ların yerinde Aydın'lar da olabilirdi. Küçük kasabalarda adres tarifi evrenseldir. Küçük kasabalarda doğumlar, ölümler, ayrılıklar dışında haber değeri taşıyan olaya pek rastlanmaz. Oralardaki önemli olaylar kelimelerden mürekkep, yazılı basın tabir edilen kağıtlar halinde değil, seslerden mürekkep, dedikodu tabir edilen ses gazeteleri halinde insanlararası dolaşıma sokulur. Evlilikler daima onaylanır, ama ayrılıklar, hele hele yasak ilişkiler evlerin içinde gezinen riyayı örten taassup rengi, çatıların üzerinde yıllarca bir kara leke olarak asılı kalır oralarda. Küçük bir

kasabaya uzun zaman önce büyük hayallerle başka bir kıtadan gelerek yerleşen bir kadın için, görme alanının sonlandığı noktadan, patika yolun başından tozu dumanı katarak gelen bir kamyonet eğer içinde bir yabancıyı taşıyorsa, her zaman sadece bir riski değil, bir heyecanı da ifade eder beraberinde. Biliyorum Francesca, mutfak pencerende ebediyete kadar asılı bir tablo vardı. Seni kuşatan tepelerin ardına uzanan bir yolun resmiydi bu.

Ve artık o resmin içine bir yabancı girdi. Ve artık bu dakikadan itibaren biz bir hayalden değil, bir hayattan söz edebiliriz.

Bazı insanlar bir yerde uzun süre otursalar bile tamamen yerleşik hale geçmeyebilirler Francesca. Bazen mekana isim cisim sığsa bile hayaller sığmayabilir. Yabancılık zamanla iyileşen bir rahatsızlık değildir kimileri için. Sen de bunlardan birisin sevgili Francesca. Bütün iyi komşuluk ilişkilerine karşın hiçbir zaman bu kasabadan biri olarak hissetmedin kendini, biliyorum. Çok da kötü olmayan bir oyunun oyuncularından biri oldun sürekli, oynananın bir oyun olduğunu hep bilerek.

Yabancıyla bakıştınız. O öldürücü ilk bakışma geçti aranızda. Bütün heyecanların, bütün başlangıçların o ilk izlenimde gizli olduğunun, ondan sonrası için artık küçük bir adımın yeterli olduğunun ayrımındaydın. Yabancıyı Roseman Köprüsü'ne kadar götürmeye karar vererek yanına oturdun. Yola koyuldunuz. Yıllardır ev kadınlığı mesleğinden muzdarip bir kadın olarak yabancı bir erkeğin yanında elini kolunu nereye koyacağını bilemeyerek tuhaf hareketler yaptın. Orta yaşlı bir kadının yılların ardında bıraktığı bir heyecana geri dönüşü bazen zaman alır.

Kamyonete binerken seni nelerin beklediğini biliyordun. Fakat heyecanının aşka doğru yükselişi aynen şöyle başladı.

Iznine sığınarak:

- İtalya'nın neresindensin?

- Bari'den. Kuzeyde küçük bir kasabadır.

- Bari'yi bilirim.

- Sahi mi?

- Evet. Bir keresinde trenle geçerken gördüm. Çok beğendim, inip iki gün kaldım. Çok güzel bir yerdi.

- Nasıl yani? Sadece beğendiğin için mi inip orada geceledin?

- Evet.

O andaki gülümsemeni, hayretle başını iki yana sallayışını, pencereden dışarıya bakışını nasıl anlatabilirim? Evet, ikisi de pencereydi. Biri az önce mutfağındaydı, diğeri şimdi kamyonette, ama nasıl da farklı iki bakış... Evet, pencere de bakış da sözcük olarak taşıdıkları aynı anlamları koruyorlardı ama sen sen farklıydın Francesca. Artık ev kadınlığının üzerindeki yıllanmış tozları silkeleyerek genç kızlığına dönüyordun. Kırklı yaşlarındaki bir kadının geçmişine dönüşü her zaman heyecan vericidir. O geçmiş hiç yaşanmamış bir geçmiş olsa bile. Durulmuş, sakin bir ırmağın giderek yatağından taşan delice akan bir nehire dönüşüm anını görmek büyüleyicidir. Önce gülümsemene geldi gençliğin, sonra bakışlarına, mimiklerine, jestlerine ardından esprilerine. Hayatın sana geri dönüşünü izliyordum hayranlıkla.

Aşık olmuştun. Çünkü birincisi ve en önemlisi, zaten hazırdın. İkincisi senin yıllar önce büyük şehirlere doğru bir çırpıda terk ettiğin ve yıllar sonra sürekli hayaller kurarak geri dönmeye çabaladığın yurdunu, bu yabancı, ki birçok yer gezmiş, binlerce serüven yaşamış birisi olmasına karşın çok beğenmişti. Varolduğunun, hayallerinin senin önemsemenden öte, gerçekten de kurmaya değer hayaller olduğunun bir başkasınca onaylanmasıydı bu. Towanın ücrasında bozkır ortasındaki çiftlik evine, oradaki yalnızlığına kökeninden, doğduğun topraklardan, gençliğinden gönderilen bir haberciydi, bu yabancı. Üçüncüsüne gelince, adam trenle giderken gördüğü hiç bilmediği bir yerde inip sadece orayı beğendiği için iki gün kalabiliyordu. Hep yapmayı arzuladığın bir şeyi yapan üstelik bunu senin bir Amerikalının kolunda terk ettiğin kasaban için de yapan biriydi yabancı.

Sonra. Sonra ilişkiniz ilerledi. Sen üzerindeki tutukluğu yavaş yavaş attın. Rahatladın. Biliyor musun, filmin ortalarına doğru sana baktım da, o Bari'den henüz ayrılmamış genç kızdan hiç farkın yoktu. Işıl ışıldı gözlerin. Yirmi yılını geri almış gibiydin. Yabancıyla şiirden söz ettiniz, Afrika'dan, başka ülkelerden, başka yaşamlardan. Birlikte oldunuz sonra. Kasabada duyulsaydı bomba etkisi yapacaktı birlikteliğiniz. Küçük kasa-

balar kendi gerçeklikleriyle ancak böyle yüzleşirler çünkü. Kasabalıya gözükmediniz, zenci barlarında eğlendiniz. Amerikan orta sınıfının zorlama ahlakı -yabancı öyle diyordu- zenci barlarından içeri giremediği için ancak orada rahat ettiniz. Mutluydun, hiç olmadığın kadar. Dört gün süren delice bir aşk. Sonsuz bir mutluluk hissi dört gün. Burada sık sık dört günü yani sizin dışınızdaki nedenlerle sınırlanmış zamanı vurguladığım için özür dilerim. Size yaşadıklarınızın geçiciliğini hatırlatarak haksızlık etmekten korkarım. Adı üstünde sonsuzcasına algılanan mutluluk hissi zaman tanımaz ki... Dört günmüş! Olsun, ne var bunda? Yaşanan güzel bir anın henüz içindeyken -ama birazdan bitecek- diye üzülmekten daha saçma ne olabilir? Hayat da bir gün bitecek, o zaman hiç yaşamadan oturup her an hayatımıza ağlayalım. Bir anı bir ömre bedel dört tam gün. Saf zaman. Safralarından arındırılmış hakiki bir varoluş duygusu günlerce süren. Dünya adındaki gezegene gurbete çıkmışlar arasında çok az kişinin yaşayabildiği bir ayrıcalık. Bir insan ancak çok sevdiği biri tarafından sevildiğini hissettiğinde, yaşadığından, dünyada olduğundan emin olabilir. Böyle boş boş konuştuğum için kusuruma bakma. Burada gün hesabı yapmanın ne kadar aptalca olduğu ortada.

Sadece bir kez kendini kaybettin. Onda da çok haklıydın. Yabancı için bir öneminin olup olmadığının kavurucu merakıyla tartışma çıkardın, onun için ne ifade ettiğini bilmek, sevilip sevilmediğini bir kez de onun ağzından duymak istedin. Yabancı o güne dek çıktığı bütün yolları sana kavuşmak için yürümüş olduğunu hissettiğini ağlayarak söylediğinde endişelerin ortadan kalktı. Biliyor musun, o an senin yerinde olmayı çok isterdim. Aşıksın, ama sevilip sevilmediğine iyice emin olma arzuna engel olamayarak sıkıntı içinde sevgiline seni sevip sevmediğini soruyorsun. O susuyor. Yanıt vermeden sana bakıyor. Bakışlarına bir anlam verebilecek durumda değilsin. Kendini bırakmışsın, çok korunmasızsın. Konuşmasını, bir şeyler söylemesini bekliyorsun. Meraktan ve korkudan o an ölebilirsin. Yerinde duramıyorsun. O ağlamaya başlıyor. Sonra gelip sana sarılıyor. O ana kadar yaptığı her şeyi senin için yaptığını, seni dünyadaki her şeyden çok sevdiğini söylüyor.

Bir insan daha ne isteyebilir?

Belki de bütün bir yaşam bu sözcükleri sadece bir kez duymak için yaşanıyor olabilir.

Tam istediğin gibi muhteşem bir aşk yaşadın Francesca ve o trajik an geldi. "Şimdi ne olacak? Ne yapacağız?" namıyla, ayrılık adıyla anılan an. Ölüm gibi bir an. Yabancı "Benimle gel" dedi. "Artık ayrılamayız." Bavullarını topladın. Mum ışığında yemek yediniz. Sessizlik size eşlik etti. Daha doğrusu son sözü sessizlik söyledi. Gitmedin. Seni mum ışığında bekledi. Gitmedin. Seni yağmur altında bekledi. Seni trafik ışıklarında bekledi. Gitmedin. Gidemezdin biliyorum Francesca. Çünkü hayallerin vardı. O hayallerin peşinde Amerika'ya gelen de sendin, yaşadıkları umut ettiği gibi çıkmayan, ama artık evli iki çocuklu bir ev kadını olan da sendin. İkisi de sendin. Ne biriydin ne de diğeriydin, ikisi de sendin. Yabancıyla evini terk etseydin evli ve mutsuz-aslında çok mutsuz olduğunu da söylemek yanlış olur, aşksız demek daha doğru- bir kadın olmak durumun değişikliğe uğrayacaktı belki ama delicesine aşık bir genç kız haline de gelemeyecektin. Gidersen herkes bilecekti. Kalırsan hiç kimse... Kalmayı, katlanmayı tercih ettin. Ayrılamadın değil, ayrılmadın. İstedin de olmadı değil, istemedin. Aşkını yaşarken yapmadığın hesabı aşkını korumak için yaptın. Çocuklarının ilerideki hayatlarına nasıl yansıyacağını düşündün gidişinin. Onları üzmeyi, dolayısıyla onlardan sana yönleneceğini düşündüğün nefreti ve öfkeyi göğüslemeyi göze alamadın. Buna katlanamazdın, katlanamadıkça da yaşadığın aşkın sihri kaybolurdu yani giderek hem eşini ve çocuklarını hem de aşkını yitirecektin, ama kalarak kendi üzüntünün üstesinden gelebilir üstelik aşkını bütün saflığıyla koruyabilirdin. Gitmedin. Bir erkeğin peşine takılarak geçirdiğin yirmi yılı başka bir erkeğin peşine takılarak terk etmedin. Aşkının peşine takıldın. Kimseyle gitmedin, kendinle kaldın.

Yabancı dedi ki:

-Benimle gel. İnsan hayatında bir kez yaşayabilir böyle bir aşkı

-Gelemem, dedin. "Bu aşkı, evet, bir kere ve evet, bu haliyle ölünceye dek yaşayabilmek için gelemem" dedin. Gitmemekle hayallerine ve aşkına sahip çıktın Francesca. Dört gün niye dört ay, dört yıl olmasın diye düşünmedin. Çünkü dört gün yeterince uzun bir süreydi ve bırak dört yıla çıkmasını, beşinci günde bile bu görkemiyle süremeyeceğini biliyordun. Aşkını yitirmemek için gitmedin Francesca. Haklıydın. Çok haklıydın. Ölünceye dek yeniden

yeniden yaşanılacak üstelik artık hayal edilmeyecek, anılacak dört bütün gün. Aşkını ancak gitmeyerek, kalarak koruyacağını biliyordun. Razı oldun. İnsanın yaşadığı sürece önüne çeşitli yollar çıkar Francesca, sen de bilirsin. Bu yollardan birini seçmek ve seçiminin sonuçlarına sükunetle razı olmak, katlanmak bir erdemdir. Seçmek ve razı olmak iradi olarak gerçekleştirilmiş eylemler olsun yeter ki...

İç huzuruyla razı olmak ise ancak kendi kutsal kitabını yazabilenlerin ve ona kelimenin bütün anlamlarında inanarak kendini bırakabilenlerin kullanabileceği bir melekedir. Hüzün? Evet hüzün de buna dahildir. Erdemli bir kadın olarak sen yabancıyla gitmemeyi, hayallerinle kalmayı ve acısı, bedeli neyse katlanmayı seçtin. Gitmedin Francesca. Gerçekleştirilmiş hayallerinle birlikte kaldın.

Çünkü sana bu aşkı yaşatan, hiç bir değişiklik olmadan geçip duran birbirine benzer günlerinde sürekli canlı tuttuğun hayallerindi. Biliyordun.

Çünkü seni bir yabancının kollarına atan, dört günü bütün bir ömür yapan Iowa'nın bozkırında aşksız geçen günlerindi. Biliyordun.

Çünkü seni bu aşka hazırlayanın o yabancının bizatihi kendisi olmadığını, mutfak penceresinde hiç değişmeyecekmiş gibi duran tabloya diktiğin umut dolu bakışların olduğunu biliyordun. Öyle ısrarla bakmayı sürdürdüğünde bir gün o tablonun içinden bir yabancının çıkıp geleceğini biliyordun. Adın gibi biliyordun sevgili Francesca.

Evet, kaldın, aşkını ölene dek içinde sakladın. İnsanlar sırlarıyla ölebilir ve öldükten sonra bu sırların başkaları tarafından bilinmesinde sakınca görmeyebilirler. Yeter ki bu sırlar saf, tertemiz hayat damlalarından ibaret olsunlar. O zaman damlaların büyüyerek herkesin içinde serin ırmaklar halinde yayılma ihtimalleri vardır, yaşarken yasaklanmış olsalar bile. Ayrıca ölüler, yaşayanlar tarafından kolay affedilirler.

Yaşadıklarını hiç olmazsa öldükten sonra çocuklarınla paylaşmak istedin. Sağlığında hiç tanımadıkları annelerini tanısınlar istedin. Ve bir annenin çocuklarına bırakabileceği en güzel mirası, bütün duygularını, dürüstlüğünü bıraktın geride. Saklı kalmış duyguların, bıraktığın üç büyük defterden çocuklarının yüreğine süzüldüler usulcacık. Okudukça önceleri şaşırdılar, kızdılar; özellikle oğlun. Sonraları ikisi de kendi hayatlarına gittiler. Bütün kurallara, geleneklere, nizamlara uygun bir ortamda yetiştirilmelerine karşın, kurdukları mutsuz evliliklerine gittiler. Dönüp sana geldiler ardından hiç olmadıkları gibi, hiç olmadıkları kadar. Görüntüde mutlu bir aile ortamında büyüdükleri halde birbirinden uzak, mutsuz, birbirlerinin sıkıntılarından bihaber olan çocukların günlüklerini okuyarak gerçek anlamda kendilerine ve birbirlerine yakınlaştılar. Çünkü duygularını verdin onlara. Yani sakınmasız kendini. Yaşadıkların onlara geçti Francesca.

Aşktan önceki ev kadını kısmın onlar içindi, ama bu onların seni sevmelerine de, kendi hayatlarında mutlu olmalarına da yetmemişti. Gitseydin, giden genç kısmın da sağlamayacaktı mutluluklarını, ama gitmeyerek kalan, iradenle aşkına sahip çıkan kısmın yani bir bütün olarak varlığın çocuklarına geçti Francesca. Artık onlar daha duygusal ve daha birbirlerine yakınlar. İşte şimdi için rahat edebilir. Böylelikle geride hiçbir zaman ölmeyecek bir aşk bırakmış olmaktan gurur duyabilirsin.

Yabancıya gelince; gençliğinde, sana o zenci barında söylediği gibi gerçek bir "Bela" idi. Acımasızca silah kullanır, pelerin giyer, ata biner, ağzının kenarına sigarasını, gözünün kenarına o delici bakışlarını kıstırır, önüne çıkanı gözünü kırpmadan yere sererdi. Sonra yaşlandı. Atından indi, pelerinini çıkardı, silahını bıraktı. Gençliğiyle hesaplaşmaya, ermişçe günah çıkarmaya başladı. Ve sana aşık oldu. Ve ölünceye dek hep uzaklardaki bir kadın tarafından, senin tarafından delicesine sevildiğini bilerek , sana sadık kalarak yaşadı.

Biliyorum Francesca, hayallerin vardı. Ve sen hayallerini gerçekleştiren, gerçekleştirdikten sonra da onların kırılmasına izin vermeden koruyup çocuklarına miras bırakan bir kadın olarak tamamladın hayat seyahatini. Aşıktın ölürken. Bir insan Tanrı'dan başka ne isteyebilir Francesca? Ya hüzün? Evet, n'olmuş? Hüzün aşkın ta kendisidir, dünyadan ayrılırken.

FATİH ALTINÖZ

* Bu yazının Bridges of Madison County filmiyle, Meryl Streep ve Clint Eastwood ile uzaktan da yakından da alakası vardır.

sadece, sadece bedenimin gerçeği....

1. O'nunla konuştum.
2. Bana bir zamanlar Babamın söylediği, ama ancak şimdi farkına vardığım o saklı gerçeği yüreğimde yıllarca nasıl böyle ağırlığını hissetmeden taşıdığıma inanamıyorum
3. Bir pazar günü, 1976 yılının 13 kasım'ında belleğimin ve günlüğümün yardımıyla yaşadıklarımı aktarıyorum: "Bugün pazar. Dışarda yağmur yağıyor. Babamın işe gidemediği için canı sıkılıyor. Coğrafya defterimi temize çekmek zorundayım. Dışarda kimsecikler yok. Bu temize çekme işinden kurtulmak için, arada sırada balkona çıkıp arsaya bakıyorum; kimse evinden çıkmıyor. Babam televizyon seyrediyor, sıkılıyor, mutfağa giriyor; annemler tarafından püskürtülüyor. Oflamaya başlıyor ve nihayet bana dönüyor: "biyoloji defterini ver bakalım.." Belli etmemeye çalıştığı bir heyecanla getirdiğim defteri elimden kapıyor, özellikle birşey arıyormuş gibi hızla karıştırmaya başlıyor. Ve galiba buluyor. Merakla bana söyleyeceği vecizeleri bekliyorum... Hiçbir şey söylemiyor. Defteri geri veriyor, televizyona, Güneş Tecelli ve Cenk Koray'a dönüyor, dönmeden önce de beni uyarmayı ihmal etmiyor: "iyi, hadi çabuk bitir işini..." Biyoloji defterinde neyi arayıp bulduğunu sormıyorum, işime dönüyorum. Akşam işler, banyolar, maçlar ve temizlikler bitip Pazartesi'nin kasveti çöktüğünde televizyonun başına geçiyoruz. McMillan ve Karısı'nı beklerken sıradaki Pazar Belgeseli'ni seyrediyoruz. Alacahöyük'ten, Midas'tan, O'nun kulaklarından bahsediyor... Kral'ın tuttuğu herşeyi altına çevirmesinin, eski bir efsanenin anlattıklarıyla benzerlikler taşıdığını, İnsan vücudunun, kişinin ruhundan başka bir ruh taşıdığını, insan karakterinden farklı olarak kendine özgü bir karaktere sahip olduğundan bahseden bu efsanenin günümüze kadar geldiğini öğreniyoruz.
4. Babam, bu sözleri duyar duymaz bana "Biyoloji defterini getir çabuk" diyor... Yeniden deftere - o bölüme- gömülüyor... Bu arada dizi başlıyor, McMillan ve karısının bir macerasını daha seyrediyoruz. Dizi bitiyor, İstiklal Marşı'yla birlikte kasvetli gün kendisini bir kez daha hissettiriyor, yataklara çekilmeye hazırlanıyoruz.
5. O gece erkenden yatağa girmeyen Babamla sabahın ilk ışıklarına kadar süren bir tünele giriyoruz. Uzun gece boyunca babamla ilk kez karşılıklı konuşuyoruz; ailenin, kendisinin, karşımda duran insanın ve bedenlerin özel tarihini, karakterini öğreniyorum.
6. Bugünkü ben'i anlamak için öteki'ne ihtiyacım var. Ve O'nun bedenim olduğunu 20 yıl sonra yeniden farkediyorum. Yıllardır içinde konuk olduğum, hayatı onun gözlerinden gördüğüm, davranışlarımı onun aracılığıyla yaptığım bedenimle tanışıyorum. O'nu tanıdıkça aramızda yıllardır kör bir inatla sürdürdüğüm iletişimsizliğin yarattığı zaman kaybına hayıflanıyorum. Keşke, keşke daha önce tanışsaydık O'nunla...
7. Yıllardır taşıdığı bana, birlikte geçen tarihimizde yaptığım hataları, girdiğim yanlış yolları anlatırken beni uyaramadığı için yaşadığı sıkıntıları, anlatıyor. Böyle zamanlarda vücudumu saran huzursuzluğun O'nun sesi, yaşadığım sıkıntıların O'nun çığlıkları ve uyarıları olduğunu anlıyorum.
8. "Şimdi," diyor, "beni tanıman senin tarihinin kalan bölümünü değiştirmeye yetebilecek mi ?" Dostluğun dilinin, tanışmış olmakla, sevginin ifade edilmesiyle aynı olmadığını söylüyor. Bende varolan fikirin, düşüncenin, O'nun diliyle kurduğu mesajları anlamaya yetmeyebileceğinden endişeleniyor: "Hiç, senin tarihinde bana yönelmiş bir çağrı olmadı ki"
9. Babamın o uzun gecenin sonunda söylediklerini düşünüyorum: " Beni tanıman yetmez oğlum, beni ilerde de tanıman gerekiyor. İnsanlar için karar vermek güçtür, çünkü hiçbir zaman tüm delilleri toplayamazsın"
10. Ancak Bedenin gerçeği tektir. O'nun düşüncesi ve karakteri, ona başlangıçta verilmiştir. Benin gerçeği ise, tarihinde, onun içindedir. O yüzden bedenin dilindeki "gerçek" değildir henüz.
11. Bedenimden düşüncelerimle uzlaşabilmesi için gerçeğe ulaşmasının yolunu öğretmesini istiyorum.
12. "Düşüncen bunu arzulamazsa yapabileceğim hiçbir şey yok" diyor. Bir şeyi benim çok istememle, düşüncemin o şeyi çok arzulamasının aynı şeyler olmadığını söylüyor.
13. Anlıyorum ki, Bedenimin ve Düşüncemin birleşebileceği tek yer arzularımızdır.
14. Babamın biyoloji defterinde takıldığı yeri hatırlamaya çalışıyorum. Gözümün önüne insan kalbine ulaşan damarların oluşturduğu Şekil1-c'den başka birşey gelmiyor...

MEHMET ŞENOL

Gazete okumakta emekli Salim Bey'in üstüne yoktur. Haberler, yazılar, köşe yazıları ile iş bitmez. O, gazetenin kaçıncı sayısı olduğunu da okur, telefon numaraları nedir ve kaç hattır, idare müdürü kimdir, bildiği halde fiyatı kaç liradır, hangi yılda yayına başlamış okur; Ezani vasati saatleri, Kartal'da oturduğu halde Çekmece ve Sarıyer'deki nöbetçi eczaneleri, overlokçu arayan ilanları, Orman İdaresi'nin toptan kereste satışlarını da okur. O gün kahvede gazetesini sömürürken, tanınmış bir sanatçının Aziz Bey'e yapacağı kıyağın heyecanlı ayrıntılarının tam altındaki ilanı görünce güldü.

K.K ARANIYOR

TLF: 368.61.97

Kok kömürünü kim kaybetmiş ki sen bulasın? Dedi. Sonra (Kok kömürü) de nerden aklıma geldi,belki de aradıkları (keten kenevir) dir diye düşündü. Peki, neden (kurt köpeği) olmasın? Arada sırada bu tür ilanlar çıkar. Aynı masada oturan emekli Komser Rıza Bey'e ilanı gösterdi. Rıza Bey, kaşlarını çattı.

Gazeteyle (kiralık katil) arandığını ilk kez görüyorum dedi. İkinci Şube'nin şimdiye kadar çoktan harekete geçmiş olması gerekir. Konuşmaya kulak misafiri olan Erzakçı Yahya, (kiralık kat) daha doğrusu Araplara (kiralık konak) arandığı görüşündeydi. Kahvedekiler neşesini bulmuştu. Kimi ciddi kimi şaka sıralamaya başladılar.

- Kuzu kestanesi

- Kaysı kurusu

- Kestane kebap

Sohbete gençler de karışmaya başladı.

-(Kırık kalp) arıyorlar, bende alası var.

- (Kedi kaleci) Suat futbolu bıraktı am u yeniden sahaya döndürmek istiyorlar.

İnşaatçı Hüseyin:

- Ciddi olalım, diye işe girdi.

- (Kayın kerestesi) ile (kapı kilidi) istendiği besbelli. Ancak, bir ihtimal (Kurt kapanı) da olabilir. Son (kara kış)ta aç kalan kurtların İstanbul'un erine indiğini hepimiz duyduk. Tuhafiyeci Osman'a göre aranan (ka ai. Hayali ihracat dümeni için toplandığından açık açık yazılmıyor, erbabı bilir diye şifreli olarak anlatılıyordu.

Gemilerde aşçı yardımcılığı yapan Mesut'un aklına (kuzu kızartma) (Kuyu kebabı), (kuru köfte) den başkası gelmiyordu.

Romantik Ziya (kül kedisi) diye inledi. Tıp üçten terk Ercan (kuru kafa) diye bağırdı. Emekli Salim Bey çifte (K)lere kendini iyice kaptırmıştı. Gözünün önünde aerobik öğretmeni gibi iki tane (K), arkalarında bir sürü harf. Müziğe göre sıralanıyorlar. Bir bakıyorsun (Kayık küreği). Müzik değişiyor, (Kiralık kotra) mavi yolculukta. Aklına gençliği geliyor. O dönemde (kazan kulbu) denen (kara kaş)larıyla yanında (kapı komşuları) Raziye. Hani şu (Kösenin kızı). Beraberce (kerpiç kalıbı)na çamur döküyorlar.

Salim Bey'in içi sıkılmaya başladı. (Kurbanlık koyun) gibi boynunu büktü. (K) lardan kurtulmaya çalıştı.

Aniden kalkıp evin yolunu tuttu. (Kıçı kırık) bir ilan yüzünden ne hale gelmişti. Bu (karabasandan kurtulması) gerekliydi. Eve geldiğinde (karısı kapıdaydı)

- tam zamanında geldin, sen seversin diye (kıymalı kereviz) yaptım. Sabah çıkarken hatırlatmıştım, (kuru kahve) aldın mı? deyince Salim Bey patladı.

-(Keyfimin kahyası) mısın? Almadım işte!..

(Karısı küsmüştü) besbelli. (Kalbini kırmıştı)

Bana (kimse karışamaz) diye söylenerek telefonu aldı. Dr. (Kemal Köstekçi) yi aradı.

-Doktor, ben (kendimi kaybediyorum) galiba derken ayağı kaydı, düştü. Kendine geldiği zaman baş ucundaki (katmerli karanfillerin kokusu) içine bir ferahlık verdi. Bu yaşta düşmek tehlikelidir, insan (kalça kemiğini kırarsa) sonu fenadır derken, iki (K) dan üç (K) ya terfi etmeye başladığını anlar anlamaz içini (keçileri kaçırmak korkusu) sardı. Birden aklına: Kırk küp kırkının da kulpu kırık küp' tekerlemesi geldi. Yüzü terlemeye başladı. Dışarda bir ağızdan tekerleme söyleyen çocuklara kulak verdi:

Kırk kartal kara kartal kırkı konar kırkı kalkar.

Paniğe kapıldı ve yeniden bayıldı zavallı Salim Bey.

BİTTİ.

Gerlengeç Köyü/ Biga

S. ÖZER EKİNCİ

ne kadar yalancısın

KADIN ee?
ADAM ee, ne?
KADIN yaptın, değil mi?
ADAM neden söz ediyorsun allahaşkına
KADIN neden söz ettiğimi çok iyi biliyorsun
ADAM hala o olaydan söz ediyorsan söylenecek her şeyi söyledim
KADIN yaptın, değil mi?
ADAM bu sorunu yanıtlamıştım
KADIN yaptın, değil mi?
ADAM beni sorguluyor musun!?
KADIN bana yalnızca gerçeği söylesen yeter
ADAM sana gerçeği söyledim
KADIN kimdi?
ADAM kimse
KADIN ne kadar yalancısın
ADAM kıskanç olmadığını söylemiştin
KADIN konuyu saptırma
ADAM neden hala aynı konuyu tartışıyorsun? her şeyi anlattım
KADIN kıskanç değilim, yalnızca bilmek gerekiyor
ADAM neden bu kadar güvensizsin?
KADIN kim olduğunu biliyorum
ADAM yani konuyu kapamıyorsun öyle mi! o zaman sana söyleyecek bir şeyim kalmadı
KADIN beni böyle atlatabileceğini mi sanıyorsun?
ADAM neyle bilmiyorum
KADIN yaptın, biliyorum yaptın
ADAM hayır
KADIN rahatlıkla itiraf edebilirsin
ADAM itiraf edilecek bir şey yok
KADIN bana kendi anlattı
ADAM atıyorsun
KADIN buraya geldi ve bana her şeyi anlattı
ADAM neden uyduruyorsun?
KADIN benim gerçekliğimi çalmana izin vereceğimi mi sanıyorsun?
ADAM sen paranoyaksın
KADIN beni atlatabileceğini mi sanıyorsun?
ADAM onunla asıl sen ilgilisin
KADIN hayır

ADAM farkında olmasan da bir lezbiyensin
KADIN hayır
ADAM bir psikiyatriste gitmelisin
KADIN bana böyle diyemezsin
ADAM bir düşünceye saplanıp kalmışsın
KADIN yaptın, biliyorum yaptın
(ara)
onu hemen arayacağım
(ara)

ADAM yalnızca bir kere
KADIN ne kadar yalancısın
ADAM hiç zevkli değildi
KADIN ne kadar yalancısın

Bağışla Sevgilim

ADAM lütfen bağışla sevgilim
KADIN bugüne değin bağışlamadığım bir şey oldu mu ki
ADAM bu son kez de bağışla lütfen
kADIN bağışlanacak bir şey kalmadı
ADAM çaresizliğe düşme sevgilim
KADIN hayır
ADAM lütfen bağışla sevgilim
KADIN seni çok bağışladım, lütfen, çok yorgunum
ADAM ama sevgilim, beni bağışlamazsan nasıl geleyim?
KADIN o zaman gitmeyi dene
ADAM ama sevgilim, beni bağışlamazsan tekrar bağışlaman için bir daha yapmam gerekir
KADIN seni hiç bağışlamayacağım
ADAM çok incesin
KADIN sana hiçbir şeyi bağışlamayacağım
ADAM ama sen başka türlü edemezsin sevgilim
KADIN hayır
ADAM dayanamazsın
sorun etme düzelir
KADIN ciddiyim
ADAM bağışlayacağın bir şey olmasını sağlayacağım
KADIN bana göre hava hoş
ADAM yo . senin ruhsal gelişimin için severek bir şeyler yaparım

Çeneni kapa

KADIN aynı şey
ADAM değil
KADIN aynı
ADAM yine başlamayalım
KADIN doğru
ADAM neden en son söz hep sende?
KADIN alabilirsin
ADAM sağol
(ara)
KADIN bir şey değil
ADAM çeneni neden kapatamıyorsun?
KADIN asıl sen neden kapatamıyorsun?
ADAM çeneni kapa
KADIN asıl sen kapa
(ikisi beraber)
ADAM kapa çeneni
KADIN kapa çeneni

R.D. LAING
Çeviren : Nazan Yalçındağ

1

çariçe reçeli

Yapılamayacak kadar kusursuz bir reçeldir. Nadide ineklerin uyluk veya kulak boşluğu kemiklerinden yapılır. İşitme engelli inekler şansı kaybeder. Şeker meker vız gelir. Yapmak için pudra şekeri lazımdır. Elmacık kemikleri gelişmemiş, 90-60-90 ölçülerinde bir bayanın yüz pudrası, şeker yapımında kullanılır. Pudra şekeri yeteri kadar ince taneli değilse, her

bir tanesinin takma dişle paramparça edilmesi gerekir. Ancak bunun için sadece çiğnemek yeterli değildir. Takma dişinizle sık sık "Onun 32 düşkün figüran-dan başka bir şey olmadığını" anımsatmanız da gerekir.

Yapımı 1,5 saatten 12 yıla kadar sürebilir. 12 yıldan uzun süren yapımlar kurtlanır ve şansı "Tekila" olarak denemek zorunda kalır. Oldukça zahmetsiz bir reçeldir. Öyle ki, iş tutarken bile, açıkta kalan organlarınızla rahatlıkla reçeli karıştırabilirsiniz. (Peltenizin peltesine karışmamasına dikkat edin; aksi takdirde yiyenler "Naaaptık biz!" diye pişman olabilirler).

Bu reçelin diğer bir adı da "Kıçosurtan reçeli"dir. Kıçı gemi kıçına benzemez. Üstelik onu deniz tutar; niye benzesin ki!

Reçeli ailecek yapmaya karar verdiyseniz, iş paylaşımı yapmanız gerekiyor demektir. Bu yüzden ailenizin en yavşak üyesine, kolaymış gibi görünen en zor işleri verin.

O kadar özenle yapılmasına karşın, hiçbir zaman milli bir yemek olamamıştır. Konuyla ilgisi yeteri kadar olmasa da, Osmanlı hanedanları birer gergedandırlar.

Çok seksi bir besin maddesi olduğundan, yapımı sırasında cinsel dürtücü iç çamaşırları giymemeniz sizin ve onun açısından en iyisidir. Aksi takdirde aranızdaki azgınlık vaziyetleri, ocağın ateşini bile söndürebilir.

Gardrop en sevdiği ortamdır. Hep orda yapılmayı ister. Sakın korkmayın; duyduğunuz sesler, karınızı bastığınızda, gardropta saklanan adamla onun arasında geçen birtakım sürtüşmelerdir.

Yaşlanınca bir boka yaramaz. O yüzden şarapla arası hiç iyi değildir. Ekmeğin üzerine sürülmeye de hiç gelemez. Her yaşlı reçel, devletten "Tatlı emeklilik nafakası" almayı umar; ama aldığı tek şey peniskasıdır. Kafası çalışanlar, bunu daha işin başında sezinler.

Akışkanlığı suya oranla çok naçizanedir. Şişmanlık sorunu vardır. Step salonlarında ne kadar göbek atsa da hiçbir işe yaramaz.

Dişisiyle erkeği sürekli sürtüşme halindedir. Çıkan kıvılcımlardan yeni reçeller doğar.

2

emili pirzola

Et... Ne eti olursa olsun... Yeter ki et olsun.

Ünlü yönetmen Emili Zola son filmi Pirzola'dan sonra soyadını "Pirzola" olarak değiştirmiş ve bu yemek onun anısına yapılmıştır. Yemeğin, adını nasıl aldığını sanırım tahmin etmişsinizdir. Etmediyseniz, siz et kafalısınız demektir.

Genellikle yola çıkarken, yaprak sarmasının yanında garnitür olarak yapılır. Eski devirlerde ise, kutu kolaların gazı kaçmasın diye, kendisinden bir parça alınıp, kapak yerine de kullanılırdı. En sevdiği ortam kömür ateşidir. Mehtaplı bir gecede, sevgilisiyle ateşin karşısına geçip, denizi seyretmeye bayılır. Ancak bir süre sonra sahibi gelip, onu ve sevgilisini ateşin içine atıverir. Aşk senin neyine ddostum, yemekliğini bil...

Hiç kimsenin, yağmurun bile tarif edemeyeceği bir tarifi vardır:

Külot büyüklüğünde bir et parçasını kafasına vura vura, büyükannenizin iç donu büyüklüğüne getirin. Bunu yapmak sabır ister. Sabırsız olanlara, eti külot niyetine giymeleri önerilir.

Yassılaştırma işlemi bittikten sonra, Eflatun Cem Güney'e hangi baharatları kullanmanız gerektiğini sorun... Önerdiklerini, siz siz olun, sakın kullanmayın. Kendileri son derece sahtekar ruhlu bir masal kahramanı olduğundan, size de gerçek dışı şeyler söylemesi işten bile değildir.

Baharat maharat kullanmayın. Bunlar fani şeyler. Markaya gereksiniminiz yok. Etiniz sadeyken çok daha güzel ve alımlı; bunu görmeye çalışın.

3

garajda böğürtlen yahnisi

Böööö... Gerçekten de bunu dedirtecek kadar iğrenç bir yemektir. Dışkınızı yemek zorunda kalmadığınız sürece, bu yemeği sakın yemeyin, hatta yapmaya bile kalkışmayın.

Adından da anlaşılacağı gibi, daha yemeğin hazırlanışı sırasında defalarca kusmak zorunda kalabilirsiniz. Mazoşist eğilimleriniz olmadığı sürece böyle birşey yapmaya kalkışmayacağınızı düşünerek, bu yemeğin tarifini hiç çekinmeden veriyorum. Ama dediğim gibi...

Gerekli malzeme;

Yabani böğürtlen,

Hayvani aşçı,

Aganigi maganigi,

Haşna fişne,

Şapur şupur, bize yarabbi şükür.

Bunları temin ettikten sonra bir çelik tencereye, akşamdan tahlil için doldurduğunuz idrar çanağını boşaltın. Kokuyu bastırsın diye, üzerine sarımsak, kekik ve osuruk ilave edin. İki baş soğanı rendeledikten sonra, üzerine üç kaşık salça ve bir kaşık kalça boku ekleyin. Yaklaşık 4-5 dakika karıştırdıktan sonra, kıvamına gelip gelmediğini anlamak için, ceviz ağacından yapılmış bir tahta kaşıkla tadına bakın. İşte ilk kusma, tam bu sırada gerçekleşecektir. Şayet yemeğin içine kustuysanız, yeni kusmukları en ince kırıntısına kadar telef etmeden toplayıp tencereye boşaltın. Yeni karışımı deve tüyü sarısı oluncaya kadar hızlı bir şekilde karıştırın. İşlemi daha da süratlendirmek için, ocağın altını açın.

Tırnak uçlarınızdaki pisliklerden bir kısmını toplu iğneyle alıp, tortu halinde yemeğe ilave edin. Akabinde böğürtlenleri kesinlikle yıkamadan tencereye boşaltın. Üzerine biraz yağ koyduktan sonra, bu sefer daha yavaş ve sakin bir şekilde karıştırmaya devam edin (en uygun yağ, saçınızda biriken yağlardır. Onları toplamak için de bir dilim ekmek kullanın).

Eve yeni gelen birisine oruçlu olduğunuzu söyleyip, yemeğin tuzuna bakmasını rica edin. Daha kaşığı ağzına götürmeden kusacak olan bu yakınınızı "Naaptın, yemeği berbat ettin!" deyip tartaklayın. "Ama hiç önemli değil" demeyi de unutmayın. Tencereyi alıp klozete dökmesini söyleyin. İğrenç klozeti görünce ikinci kez kusacak bu yakınınızın kusmuklarını klozetten toparlayıp, tekrar tencereye doldurun. Bunu onun gözü önünde yapmanız çok önemlidir. Çünkü bu işlem, onun üçüncü kez kusmasını sağlayacaktır. Yeşil sıvıları gördüğünüzde siz de kusmaya başlıyacak ve tencerenin tamamen dolmasını sağlamış olacaksınız.

Dolu tencere bereket

I don't like cricket...

KENAN YAŞAR

(böğğ!...)

neredeyse yirmi

rüzgâr boyun eğer
us pişman
hüznün çiçekdürbünü konumları
salınmış kökleri nice emellerin
pişmanlık bürümüş yüce çuvallama dağlarına çıkar

yürürken yalnızım
uyurken yalnız
yapayalnızım.
David n'olur bul beni

neredeyse yirmime bastım.

J. C.
Türkçesi: M.Z.
2 - Eylül - 1989

T I A R H A N E D E AKŞAM

Ben de bir tesadüf eseri aralarındaydım. Bir Karasevda yüzünden sinirlerimden rahatsızdım. Tedaviye gelmiştim.

İşte şu pejmürde kendisini general zannediyordu. Yüzü gözü kanter, pislik içindeydi. Generalin kılı bile etmezdi. Ama O'na sorarsanız hoşnuttu yaşamından. Öyle bir dünya içindeydiki, yaşanılan dünyadan çok farklıydı. Dişleri çürük ve dökülmüş, saçları kirli ve terli gözünün üstüne serpilmiş, insandaki düzen ve estetik duygularına muhalif bir eda içindeydi.

Bazı insanlar hata yapar, ama davranışlarıyla kendisini acındırırdı. Ben bu adamdan tiksindim. Akıl hastası olduğunu bilmesem, gözlerim ona bakmaya kira isterdi.

Yukarda anlattığım gibi birbirinden farkları sadece isim ve teşhisleriydi. Hepsi de akıl hastasıydı. Sigaraya karşı aşırı bir düşkünlükleri vardır. Kimde sigara varsa o, gıpta edilecek bir kişi olarak görülüyordu.

Ancak madalyonun bir de ikinci bir yüzü vardı. Bu insanlar toplumun, çevrelerinin; yahut ailelerinin kurbanıydılar. Sorunu olmayan, düşünmeyen adam bu memlekette delirir mi? Yok kardeşim yok, Temel'in dediği gibi deli, akıllıdan çıkar.

Hemşireler de bunu bildiği için gayet nazik davranıyor. Onlara bir arkadaş, yakın abla imajıyla yaklaşım gösteriyorlardı. Ama içlerinden buradaki insanların kirli, kokuşmuş, terli popolarına iğne vurarak ekmek yediklerini unutanlar da yok değildi.

Sabah, öğle ve akşam yemeklerinden sonra tedavi yapılıyordu. En kötüsü sabahtı. Saat beşte yarı uyanık uykulu gözlerden sonra hemşire gelir bir kolaçan yapardı. Soğuk bir çay, ufak bir yumurta ve bir dilim ekmekten sonra, doktorlar büyük bir umutla beklenirdi.

Ve hastaların en korktukları tedaviye başlanırdı. Bu halk diliyle ŞOK'tu Bilimsel dil ile : E. C. T. idi. Bu tedavi görünümü korkunç olan, ancak gayet basitti. Tabii ki yapan için!...

Beyine elektrik verilme işiydi. Beyin bu be kardeşim. Elektrik sobası değil!...

Nihayet doktorlar işini bilen, muzaffer bir kumandan havasıyla, hastalara veda ederken, kader arkadaşları, dünyalarıyla başbaşa kalıyordu. Dışarda köpek sesleri, pencereden bakılınca, huzur içinde dairelerinde oturan apartman sakinleri onlara bir mesaj verir gibiydi. Kimi ağlanacak haline gülüyor. Kimi gülünecek haline ağlıyordu. Kısacası herbiri bir evrendi... Nihayet uyku saat gelmişti. Hemşire hastaları ayırıyordu. Herbiri, diğer birine deli derdi. Ama orada kimin deli, kimin akıllı olduğunu Tanrı bilirdi.

Şu deli kelimesi üzerinde biraz duralım. Bence, delilik kişiliksizliktir, şahsiyetsizliktir, onursuzluktur. Yoksa her bunalım geçiren, akıl hastanesine düşen kişi deli değildir. Bir kişi eğer kendi egosunu koruyorsa, savunuyorsa bilin ki o akıllıdır. Temizlik, özbakım ve öz saygı da buna artı olarak katılabilir. Halk arasında nice dengesiz, kendi varlığını, talihsizlik sonucu hastalanmış nice değerli kişilerin-toplum tutumu sonucu- aşağılanmış bu kişilerden üstün tutuşta kahkahayla gülmek gerektiğine inanıyorum.

Şu kafalara dank etmelidir: Galileo da dünya dönüyor diye yargılanmış, deli olarak nitelenmişti. Kaldı ki, Deli Petro, Deli İbrahim gibi devlet adamlarını da bazı uluslar başlarına hükümran eylemişlerdir.

Bana deli diyen dilber

Gönlün deli değil mi

İnsana sevecence çağırır

Hacı Bektaş da deli değil mi?

* Günde 6 Largactil kullanırken yazdım. O yüzden cümlelerdeki kopukluklardan dolayı özür dilerim.

HERKESİN SANDIĞI - SELENE

13 11 95

Negatif pozitif kutuplardaki enerji akımının boyut noksanlığı ve kadınların erkeklerden uzun yaşamasının dünyanın en büyük sorunu olması gibi çok önemli konulara kafa yoruyordum ki, yine elektrik sansürüne uğradım.

CNN'e göre dünyanın bu kadar bir de Roosvelt ve Kennedy'nin ölümünde kararmış. Onlar büyük adamlardı; ben sadece bizim sokağın hattını attırıyorum.

Benim kadar zen-deli bir tek Hülya'yı tanıyorum, ona danıştım bu konuyu. Ben kocaman bir Pandoranın Sandığıymışım; kimse yardımcı olamazmış; dünyanın sakin bir köşesinde doğayla baş başa meditasyon yapmalıymışım. Herkes anormalliğime hayranmış. Bir de ben olabilsem.

Bu da bir bilgi çarpıtılması ya ... O Penelope'nin sandığıydı ve içi güzelliklerle doluydu; kocasına teknesine yel olsun diye verilmişti; Penelope merak edip açınca fırtına çıktı; kocasının teknesi battı. O zamanlar teknelerin batmasından korktuğumdan

açmıyordum o sandığı. İn görürse donarlar diye.

Fakat benden meraklı ve benden cesur birileri merak edip Pandora'nın çeyizini açtılar. Ben sandıktan her bir kötülüğü açıp üzüldükçe dünyanın bir köşesinde bir kötülük temizlendi. Pandora aslında dünyanın yükünü taşıyordu sırtında, sandığında. Yükü insanlara geri verdi.

Başından belliydi bu görebilenler için. Pandora'nın kelime manası "herkesin hediyesi"; çünkü tanrılar Pandora'yı yalnızlıktan sıkılan adem için yaratırken her biri bir hediye vermiş Ona. Heykeller, masallar, peçeler...

Ya Penelope'nin sandığı, aslında Odise'nin evini talan eden bir sürü ipin kopuğun sandığı. Bilmiyorlar mı ki Odise çoktan yayı gerdi ve oku on iki halkadan geçirdi.

DENİZ BORO

"GEÇMİŞ ZAMAN PEŞİNDE"

Gerçi kendisi hakkında yazılmış birçok biyografyalardan öğrendiğimize göre, Proust, küçük yaşından beri "astıme nefes tıkanıklığı"na müptelo imiş; bu yüzden bünyesi serilip serpilememiş, kavruk ve cılız kalmış, erginlik ve gençlik yıllarının büyük bir kısmı, kendisi sık sık yoklayan krizler ve sıtmalarla, yarı kür yerlerinde dolaşmak, yarı odasına kapanıp kalmakla geçmiş ve olgunluk çağına erdikten ölünceye kadar da hemen hiç yataktan kalkamamıştır. "Geçmiş Zaman Peşinde" başlıklı o koca eser, işte hep bu krizler ve sıtmalar arasında vücuda gelmiş, hatta muhorrir, bunun son sahifelerini son nefesini verirken yazmıştır. Gene bu inatçı onulmaz dert yüzündendir ki, Proust'da, çocukluğundan beri bütün yakınlarının gözüne çarpan ve annesiyle babasını endişeye düşürüp kaygılandıran bir içlilik, bir alıngonlık, bir ince hislilik, bir gönül çoşkunluğu ve durmaksızın işleyen bir muhayyilenin had alametleri görülmüştür. Buna, hekimler "hiper-sensibilite" adını takmışlardı. Fakat, bu ilmi "teşhis"le belirtilen ruh hastalığı, onu bir şifoevine götüreceği yerde sanat ve edebiyat dünyasının en yüksek şan ve şeref tepelerinden birine çıkarmıştı. İnsanlığın saadeti için zaman zaman, hayat sahnesinde oynanagelen bu gibi nadiselerin tek kahramanı olmadığını Proust'un kendisi, bize şu sözlerle anlatır:

"Şanlı ve zavallı sinirliler soyu yeryüzünün tuzu ve biberidir. Büyük olarak bildiğimiz ne varsa bize onlardan geliyor. Dinleri kuran, şaheserleri meydana getiren onlardan başka hiç kimse değildir. İnsanlık, onlara neler borçlu olduğunu ve hele kendisine bu ihsanları verirken onların ne ıstıraplar çektiğini asla bilemeyecektir."

Marcel Proust, bu vecizemsi cümleleriyle bize harcıalem bir "müteaarife"yi tekrar etmiş oluyor. İlim ve felsefe sahasında olsun, sanat ve edebiyat dünyasında olsun, her biri başka bir fizyolojik feloketin kurbanı, nice yaratıcı dehalar vardır ki, bütün medeniyet tarihleri boyunca bunları teker teker sayıp anmakla bitiremeyiz ve hadiseye, hemen hemen bütün büyük adamların alnına yazılmış bir umumi kanun nazariyle bakmak zorunda kalırız. Lakin, bu neden böyledir? Acaba, bunlar, vücudu yakıp kavuran humma ateşleri, maddelerindeki keşifliği erite erite, nihayet, kemiksiz bir ruh haline girdikleri için midir ki, güzelliğin ve doğruluğun sırrına bizden daha kolaylıkla nüfuz etmek imkanını bulurlar? Acaba, türlü türlü acılar, ağrılar, sancılar, azaplar ve işkencelerle didişip boğuşmak yüzünden hep kendi içlerine doğru gerilen enerjileri sayesinde midir ki, bizi hayran bırakan o fikir ve zeka kahramanlıklarına ererler? Yoksa, düşman istilasına uğramış bir yurtta, en dinç ve en cevherli yurttaşların aşılmaz dağ tepelerine çıkıp sığındıkları gibi, o unutulmaz dertlerin merhametsiz hükmüne ram olmuş vücudun bütün uzuvlarından çekilen hayati kudretler de acaba, hep bunların dimağında mı toplanıp birleşmiştir? Bilmiyoruz. Yalnız bildiğimiz bir şey varsa, o da, ağır bir hastalık esnasında, ara sıra, ta ahretin kenarına varır gibi olduğumuz anlarda "şuur"umuzun hayret verici bir vuzuh ile aydınlandığı ve hafızamızın bir dakikadan daha az bir zaman içinde, bize, bütün bir ömrü, en hurda teferruatına kadar baştan başa tekrar yaşam[illegible]anını verdiğidir. Hele, dünyaya bir yeniden geliş demek olan nekahat halinde, kurtulacağımızdan ümidi kestiğimiz bir kabir azabından sonra, gözlerimiz sanki bir cennette açılmış gibi olur. O demlerde güneşin ışığını doğrudan doğruya Tanrı'nın kutsal nuru sanıp bir ibadet vecdiyle karşılaşırız; akan suları süzülmüş baldan tatlı buluruz; bütün kadınlar bize huriler misali güzel görünür ve çiçeklerle çimenler, ağaçlarla yapraklar, hatta taşlarla topraklar hep dile gelip bizimle samimi bir hasbıhale koyulur.

İşte çoğumuzun hayatında bir veya iki rakamıyla ancak sayılabilecek bu müstesna demleri, hastalıkla sağlık arasında bir saat rakkası gibi gidip gelen Marcel Proust bütün ömrünce daimi hal olarak yaşamış; yani her iki kriz arasında bir açılan gözlerini, dünya üzerinde bir mucizenin verdiği dikkat ve hayranlıkla dikmiştir. Bunun içindir ki, yatak odasında yanan bir gece kandilinin renkli camları üstündeki resimlerden, her gün gezindiği yolların kenarını süsleyen akdikenlerden, ücra ve küçük kasaba kiliselerinin çan kulelerinden, süsen çiçeklerinin kokularından, odasına giren güneş ışığından, bize, bir peri masalının akıl ve hayale sığmaz acayip alegorileri gibi sahifelerce bahsedecek ve gençlik çağının muayyen bir anında, bir kere dinlemiş olduğu bir bestenin küçük bir müzik cümlesini, on altı ciltlik eserinde baştan sona kadar, hassasiyetinin bir "leitmotiv"i olarak tekrar edip durmaktan usanmayacaktır.

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

[Marcel Proust'un MEB Yayınları'ndan çıkan Geçmiş Zaman Peşinde kitabınayazdığı önsözden]